

Voruta

Nr. 7 (797) 2014 m. kovo 29 d.

Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

2 Juozas VERCINKEVIČIUS

Bitėnų poetas,
publicistas ir fotografas
Eugenijus Skipitis

5 Jurga DIRKSTYTĖ

Apie tai, kaip mylėti save

10, 16 Vytautas ČESNULIS

Pilgrimystė į Trakus

Baltijos šalių saugumas – nekintantis JAV įsipareigojimas

Trečiadienis, kovo 19 d. (Vilnius). Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su Jungtinių Amerikos Valstijų viceprezidentu Josephu Bidenu, su kuriuo aptarė priemones Baltijos šalių saugumui užtikrinti. Dvišaliame susitikime kalbėta apie NATO kolektyvines gynybos garantijas, strateginę Lietuvos ir JAV partnerystę, padėtį Ukrainoje bei tarptautinės bendruomenės veiksmus taikai Europoje išsaugoti.

Pasak Prezidentės, Rusijos veiksmai Ukrainoje ir karinės galios demonstravimas kelia grėsmę ne tik Baltijos šalių ir Lenkijos saugumui, bet ir visai tarptautinei bendruomenei.

„Brutalia jėga siekiama perbraižyti Europos valstybių sienas ir sugriauti pasiektą pokarinę architektūrą Europoje. Tai vyksta visai netoli Lietuvos ir mūsų saugumui kelia tiesioginę grėsmę. Matome, kad Jungtinės Valstijos operatyviai reaguoja į situaciją ir imasi visų būtinų priemonių regiono saugumui užtikrinti. Padidinta NATO oro policijos misija Zokniuose yra vienas iš tokių pavyzdžių“, – sakė Prezidentė.

Viceprezidentas Josephas Bidenas patvirtino nekintantį savo šalies įsipareigojimą ginti Baltijos šalių suverenumą ir teritorinį vientisumą.

Aptariant dvišalius santykius, valstybės vadovė pabrėžė, jog JAV yra strateginė Lietuvos partnerė, kuri tvirtai rėmė ir remia Lietuvos siekius užtikrinti regiono politinį, karinį, ekonominį ir energetinį saugumą.

Šalies vadovė pabrėžė, jog esminis Lietuvos siekis mažinti priklausomybę

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su Jungtinių Amerikos Valstijų viceprezidentu Josephu Bidenu

nuo „Gazpromo“ dujų, todėl jau šių metų pabaigoje pradės veikti Klaipėdos suskystintų dujų terminalas. Prezidentės teigimu, Lietuvą domina galimybė importuoti suskystintas dujas iš Jungtinių Amerikos Valstijų, todėl laukiame JAV Kongreso politinio sprendimo dėl dujų eksporto liberalizavimo Europos šalims.

Po dvišalio Lietuvos ir JAV delegacijų

susitikimo įvyko trišalis Lietuvos Prezidentės Dalios Grybauskaitės, Latvijos Prezidento Andrio Bėrzinio ir JAV viceprezidento Josepho Bideno susitikimas.

Lietuvos ir Latvijos vadovai bei JAV viceprezidentas griežtai pasmerkė Rusijos veiksmus suverenios valstybės Ukrainos teritorijoje. Pasak Prezidentės, sekmdienį

Nukelta į 3 p.

Vasario 16-osios Akto signataras Donatas Malinauskas

Nepriklausomybės akto signataro D. Malinausko
premija šiemet įteikta Nijolei Balčiūnienei

Nijolei Balčiūnienei įteikta premija. Iš kairės: Juozas Vercinkevičius, Nijolė Balčiūnienė, kleb. dek. Medardas Čeponis ir Viktoras Jencius-Butautas

Vasario 16-osios Nepriklausomybės akto signataro Donato Malinausko premija skiriama asmeniui, kuris yra prisidėjęs prie Lietuvos nepriklausomybės stiprinimo, laisvės idėjų platinimo, valstybės istorijos garsinimo bei žmonių gerovės kėlimo ir kuriam artimos Donato Malinausko puoselėtos vertybės. Premijos iniciatoriai ir steigėjai D. Malinausko vaikai Tadas Stomma ir Viktoras Jencius-Butautas.

Jau tapo tradicija, kad šis apdovanojimas teikiamas Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčioje po šia proga aukojamų šv. Mišių už 1918 metų Nepriklausomybės Akto signatarą Donatą Malinauską.

2012 m. šia premija buvo apdovanoti monsinjoras Alfonsas Svarinskas ir Nacionalinio Lietuvos istorijos laikraščio „Voruta“ steigėjas

Nukelta į 13 p.

Lietuvos ambasadorius Ukrainoje Petras Vaitiekūnas: Rusija sugriovė pasaulio tvarką, kuri 69 metus Europai garantavo taiką

Petras Vaitiekūnas. Andriaus Ufarto/BFL nuotr.

Lietuvos ambasadorius Ukrainoje Petras Vaitiekūnas LRT laidai „Labas rytas“ trečiadienį sakė, kad Europai reikia susitaikyti, jog Rusija antradienį sugriovė pasaulio tvarką.

„Kovo 18 dieną sugriuvo pasaulio tvarka, kuri 69 metus Europai garantavo taiką. Nėra jokių priežasčių galvoti, kad agresorius sustos arba jam užteks Krymo, – tiesioginiame LRT eterijoje kalbėjo Lietuvos diplomatas. – Niekas negali duoti jokių garantijų, nes dokumentai, kuriais rėmėsi taika, yra pažeisti.“

Anot P.Vaitiekūno, šiuo metu mes gyvename visiškai naujame pasaulyje, o dar didesnę nerimą kelia tai, kad Krymo aneksija Rusijoje buvo sutikta labai džiaugsmingai. „Pačioje Rusijoje ji buvo aplaistyta džiaugsmo ašaromis ir apdainuota dainomis. Tai yra blogas signalas ir mums, ir visai Europai“, – perspėjo diplomatas.

Įtampa Kryme. Kariai be skiriamųjų ženklų

Antradienį po pietų Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas kreipėsi į sukvieستus Valstybės Dūmos bei Federacijos tarybos narius, regionų vadovus, visuomenės veikėjus ir prorusiškai nusiteikusius Krymo vadovus. Savo kalboje V.Putinas demagogiškai aiškino, kodėl reikia aneksuoti Krymą. Po V.Putino pareiškimo prorusiška Krymo bei Sevastopolio valdžia ir Vladimiras Putinas ratifikavo susitarimą dėl įsiliejimo į Rusiją. Ukrainai priklausantis Krymas inkorporuotas į Rusijos sudėtį.

Šaltinis: www.lrt.lt

Bitėnų poetas, publicistas ir fotografas Eugenijus Skipitis

2013 m. rugpjūčio 10 d. Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose paminėtos 155-osios M. Jankaus gimimo metinės. Ta proga „Voruta“ kalbasi su Mažosios Lietuvos poetu, eseistu, fotografu Eugenijumi Skipičiu.

Taigi neieškosime tavo biografijos žinyuose, internete ar kur kitur, o tiesiog paklausime, kur išvydai pasaulį ir kokioje šeimoje atėjai į šią žemę?

Gimiau Šeduvoje, paprastų žmonių šeimoje. Tėvas buvo paprastas darbininkas, o mama, manau, buvo talentinga, bent taip sako ją pažinoję šeduviai. Mirė labai jauna. Anksti likau našlaitis. Vaikystė prabėgo pas senelius, mamos tėvus - Valeriją ir Dominyką Valavičius. Jų gyvenimas buvo sunkus, paženklintas ankstyvomis vaikų netektimis. Močiutė buvo labai stipri moteris, gera šeiminkė, puiki pasakotoja, dainininkė ir kaimo giedotoja. Turiu jaunesnį brolių Albertą, kuriam linkiu sugauti auksinę žuvelę Alytaus krašto vandenynse. Gal Dūsios ežere, su kuriuo susietas mano šeimos gyvenimas. Netoli garsaus Dzūkijos ežero yra Stebulių kaimas, kuriame prasideda mano žmonos Giedrės šaknys. Simno kapinėse guli jos seneliai Paulina ir Juozapas Stakvilevičiai. Gal dabar garsus etnografinis Kleboniškių kaimas, gal sparnais mojančios vėjo malūnas, gal malūninko Prano Zenkevičiaus žmonos kepti pyragai, o gal vaikystėje išbėgiotas dabar tulpėmis ir spindinčiais tvenkiniais garsėjantis Burbiškio dvaras atvedė mane po lietuviškos kultūros pastogę. Ačiū likimui, kad ten turiu savo bičiulį, šio gražaus komplekso puoselėtoją Egidijų Prascevičių, su kuriuo kartais pasimačtom, o dar rečiau pasišnekam. Abu neturim laiko ilgesniam pasisėdėjimui.

Turi garsią pavardę, visuose žinyuose ir enciklopedijose yra žinomas Rapolas Skipitis, malonėkai papasakoti apie savo giminę.

Rapolas Skipitis, advokatas, nepriklausomos Lietuvos vidaus reikalų ministras, Pasaulio lietuvių I kongreso iniciatorius, organizatorius ir jo pirmininkas sovietinėje valdžiai nebuvo palanki asmenybė. Dėl po karo sudėtingai susiklosčiusių aplinkybių apie giminytės ryšius šeimoje kažkodėl nekalbėjome. Nuo Rapolo Skipičio gimtojo Baukų kaimo iki Šeduvos yra kokie 7 km. Kadangi ši pavardė yra gan paplitusi Šeduvos apylinkėse, galimas daiktas, kad kokie nors kraujo ryšiai sieja ir su garsiuoju advokatu. Šeduvos kapinėse yra kuklus partizano Zigmo Skipičio kapas. Istorikas Vytenis Almonaitis domėjosi, kas mane sieja su šia pavarde. Baltų dėmių daug mano giminės genealoginiame medyje. Rapolas Skipitis artimai bendravo su Martynu Jankumi. Darau prielaidą, kad mano atsiradimas Bitėnuose ir darbas M. Jankaus muziejuje nėra atsitiktinis. Studijuodamas Kauno Stepo Žuko taikomosios dailės technikume susipažinau su tragiško likimo poetu Antanu Kalanavičiumi. Kartą į „Nemuno“ redakciją abu kartu nunešėm savo eilėraščius. Aš buvau paklaustas kas mane sieja su Rapolu Skipičiu. Mano eilėraščių nespausdino, turbūt, kad esu Skipitis, o Antano, kad jis buvo Kalanavičius. Sėdėjom su Antanu Žaliakalnyje, jo didelio kiemo kampe ir supratom, kad jauniems poetams neužtenka gerti vyną, bet reikia skaityti ir šventąjį raštą. Ir skaitėme, atskirai, toli vienas nuo kito. Rapolo Skipičio knygos į Bitėnus atėjo irgi netikėtai. Jas atvežė ir paskolino ūkininkas nuo Šakių - Antanas Matijošaitis.

Gyveni ir kuri šventoje vietoje – Rambyne. Kurgi sutikai išrinktąją Giedrę Stakvilevičiūtę, nuo ko viskas prasidėjo?

Giedrę sutikau Klaipėdoje per Pranciškaus ir Vilmos Tarabildų vestuves. Iškilmių proga paskaičiau Giedrei kelis savo eilėraščius, tačiau, po draugo vestuvių mūsų poetinė pažintis nutrūko. Atsimenu, kad jos kalba buvo minkšta ir graži. Tą gali patvirtinti dabar po žvaigždes vaikčijantis poetas- marinistas Vytautas Brenčius, nebūties fotografijoje užsisklendęs fotografas Algirdas Jankūnas ar ką tik pro likimo duris išėjęs prozininkas Rimas Černiauskas. Trumpiau ar ilgiau abu drauge bendravome su šiais žmonėmis. Atėjo toks laikas, kai mes su Giedre dar kartą susitikome, ši kartą ilgam – 30- čiai metų. Jeigu likimas neiškirs, gal dar prapratysime kokią dešimtmetį ar daugiau. Vaikams mes patinkame tiek, kiek sugebame parodyti, kad jie šalia mūsų gali būti laimingi, matydami mūsų perskaitytas knygas ar nuveiktus kuklius darbus. Giedrės brolis Gintaras gyveno Juknaičiuose. Buvau pakviestas į svečius. Svečiuose buvo ir Giedrės

E. Skipitis visada pasiruošęs fotografuoti... Bitėnai

močiutė Paulina Stakvilevičienė: raštinga ir iškalbi dzūkė. Taip jau išėjo, kad pirmiausia patikau močiutei. Matyt, močiutės simpatijų paskatinta šeimos taryba nusprendė, jog esu tinkamas žento pareigoms.

Kūrėjams, o tu neabejotinai toks esi, užduodami klausimai – kada parašei pirmą eilėraštį, kada pagaminai pirmą nuotrauką?

Mokiausi Dambavos aštuonmetėje mokykloje. Nežinau, kada parašiau pirmą eilėraštį, bet, galvoju kad jis buvo skirtas mano istorijos mokytojai Aldonai Valterienei. Gyvenimas man buvo ir yra palankus. Paauglystėje susipažinau su talentingu prozos meistru Antanu Čalnariu. Jis mokėjo uždegti rašymui ir netradiciniam požiūriui į literatūrą. „Rašytojas ne iš kabelių ir daugtaškių sudėliotas. Svarbiausia turėti ką pasakyti“/- teigė jis. Į kitus klausimus atsakymus reikėjo susirasti pačiam. Buvo kas padeda. Grafikos paslapčių išmokė Gerutis Kalpokas, į tapybos pažinimą atvedė Osvaldas Jablonskis ir Antanas Martinaitis, pirmuosius eilėraščius skaitė ir braukė Algimantas Mikuta, Aleksas Dabulskis, Mykolas Karčiauskas. Geras knygas skaityti mokė lituanistė Eugenija Lašienė, Modrio Tenisono pantomimos teatro aktorius, vėliau Maskvos plastikos teatro režisierius Giedrius Mackevičius, filosofai Aleksandras Jasmontas, ir Vaidas Matonis, kultūrologas Vytautas Rubavičius. Ačiū jiems, kad išmokė reiklumo sau. Gal dėl to iki šiol dar nėra prastos Eugenijaus Skipičio knygos. Geros irgi.

Abu su Giedre esate kūrėjai. Jūs gyvenote Klaipėdoje, ir sūnus, regis, ten gimė, kokie keliai atvedė į Rambyną, į Bitėnus?

Mano sūnus Mindaugas gal, net labiau myli Rambyną nei aš. Jis yra šios žemės vaikas, užaugęs su senelio pasaka apie pragašintą karaliaus dvarą, vaikystėje bijojęs „Džerkočio“ (toks senelio sugalvotas personažas saugojęs jo anūkus nuo blogų darbų), per šienapjūtę tobulai išmokęs vaikyti debes. Ant Rambyno kalno mielo ir gero pasaulio pažinimo suteikė Giedrės tėvai – Marija ir Algirdas Stakvilevičiai. Pas juos, pasidalindami darbais ir buitimi mes praleisdavome vasaras. Vienos vasaros pasiūlymas buvo gana netikėtas. Šilutės muziejaus direktorė Roza Šikšnienė pasiūlė dirbti Martyno Jankaus muziejuje. Netikėtai atsivėrusios kultūrinės erdvės sugeneravo naują veiklos pobūdį.

Esai publicistas ir fotografas. Kas tavo kūrybinėje sieloje daugiau vyrauja: publicistika ar fotografija?

Nemanau, kad esu didelis menininkas, gal esu daugiau amatininkas. Bet stengiuosi savo amatą padaryti pastebimą, įdomų, estetišką. Fotografija- tai nuolat kintančios gyvenimo peripetijos. Už jų atradimą turėčiau padėkoti buvusiam „Lietuvos žinių“ atsakingam sekretoriui Anatolijui Jakimovui ir redaktorei Valei Čeplevičiūtė, kurie mane atrado kaip žurnalistą. Ši tą parašydavau į „Lietuvos žinias“. Vieną dieną redaktorė paskambino ir pasakė, kad steigia Tauragėje „Lietuvos žinių“ biurą. Buvo pasiūlyta jame dirbti. Šis darbas davė nemažai gyvenimiškos patirties, atidesnio ir profesionaliesnio požiūrio į fotografiją. Atradau dar vieną pomėgį, kuris nevargina.

Turi daugybę pažįstamų, draugų, kolegų visoje Lietuvoje, daug išmanai apie valdžios darbus, moki kandžiai aprašyti valdžios išdaigas, gal vis dėlto pasakytum savo požiūrį į valdžią?

2013 m. rugpjūtis, Bitėnai. Iš kairės: Daiva Ketvirtienė, Giedrė Skipitienė, M. Jankaus vaikaitė Eva (Leva) Jankutė, Eugenijus Skipitis Martyno Jankaus paveikslų sode

Mano manymu, pagrindinis dalykas - mes nemokame valdyti valdžios. Tie, kurie rinkimuose dalyvauja už pinigus, po rinkimų jaučiasi atlikę savo pilietinę pareigą, o tie, kurie balsavo diktuojami sąžinės jaučiasi pralaimėję. Jei mes būtume stipri bendruomenė, aktyvi tauta tuomet ir valdžia su mumis kitaip elgtųsi. Dabar panašu, kad situacija gali pakeisti tik Naujieji Pilėnai. Iš baudžiavos atėjęs tas prakeiktas nuolankumas vis dar tūno mumyse. Kaip kitaip galima suprasti tautos baimę pastovėti prieš vidinį savo priešus. Atrodo, dar taip neseniai buvome susitelkę, nepagraužti pavydo, nesuskaldyti į partinius klanus ar socialines grupes. Valdžiai ir tautai reikia pasveikti. Panašu, kad valdžia nusišukusi nuo savo pranašų vis dažniau pasiduoda svetimų fariziejų išminčiai.

8 metus kartu su Giedre atidavėte Martyno Jankaus muziejaus veiklai, lietuvininkų populiarinimui, esate Mažosios Lietuvos kultūros puoselėtojai, padarėte nesuskaičiuojamai daug, tapote M. Jankaus premijos laureatais, inicijavai Mažosios Lietuvos paveikslų sodo sukūrimą, daugelio parodų ir leidinių atsiradimą O pasakyki vis dėlto dabar spaudžia širdį?

Širdį užgula akmuo kai pamatai kaip nyksta mūsų kultūros paveldas šiaipus ir anapus. Nemuno. Ar tik kuklios lentos ant nušiuruso pastato Ragainėje vertas Martynas Mažvydas, spaustuvininkas Enys Jagomastas Tilžėje? O kur kiti mūsų kultūros ir raštijos šviesulių ženklai? Šiomet surengiau dvi fotografijų parodas Karaliaučiaus krašte (Kalinigrado srityje). Tilžės (Sovetsko) katalikų bažnyčioje „Vydūnas. Laikas ir žmonės“ ir kitą Lazdėnuose (Krasnoznamenskas) „Rambyno peizažai“. Susitikimų su žiūrovais metu pastebėjau, kad turime aktyviau bendrauti su kaimynais, o ypač su ten gyvenančiais lietuvišiais. Mes tiesiog su jais nesikalbam, esam užsidarę kažkokiam abejingumui kiau. Mes nemokame savęs pateikti. Kultūrinio spinduliavimo yra per mažai. Tilžės istorijos muziejuje Vytautas Landsbergis šiemet pristatė Čiurlionį. Nesugriuvo karalienės Luizos tiltas kai jis per jį važiavo. Turbūt nesugrius, kai važiuos kitas garsus politikas ar menininkas.

Jūs abu kartu su Giedre esate puikūs publicistai, tai kai parašai savo kūrinių, ar jį duodi paskaityti Giedrei, ir atvirkščiai, kai Giedrė parašo, ar tu skaitai?

Mes bendradarbiaujame, skaitome vienas kito straipsnius, kartais net pasiginčijame. Nėra kūrybinės ugnies be dūmų.

Jau seniai, kai tik susipažinome, tave raginau išleisti savo poezijos arba fotografijos knygą, dabar tarsi ir sutarėm išleisti tavo publicistikos knygą. Kodėl neplanavai to padaryti anksčiau?

Noriu, kad tai būtų įdomi knyga, kad atspindėtų šio krašto kultūros vertybes. Ji turėtų apimti mano kai kuriuos kūrybos etapus, sujungti kelis žanrus. O tai padaryti nėra taip lengva, reikia idealiai apmąstyti koncepciją: turėtų būti ir eilėraščių, ir fotografijos, ir eseistikos. Knygai- kaip kūrybinei gyvenimo ataskaitai reikia prinokti, pribrešti.

Žinau, kad tavo didelis kūrinys yra Mažosios Lietuvos paveikslų sodas. Kas tai per idėja ir kaip ji išsivystė?

Mažosios Lietuvos paveikslų sodas gimė iš noro gyventi gražiai. Kai 1998 m. atvažiavau dirbti į M. Jankaus muziejų atstatytas spaustuvės namelis skendėjo šabakštynuose. Pirmiausia reikėjo imti į rankas kastuvą, kirvį, dalgį, o ne lyrą. Tuo metu M. Jankaus muziejaus ekspozicija glaudėsi Bitėnų pradžios mokykloje ir ją prižiūrėjo Birutė ir Kazimieras Žemguliai. Šilutės rajono valdžia buvo pasižadėjusi užbaigti atstatymo darbus, išdažyti patalpas, buvo laiko pasvajoti. Giedrė, sūnus Mindaugas ir aš kibome į darbus. Turėdamas šiekios tokios viešųjų ryšių patirties supratau

kad M. Jankaus gyvenimas ir veikla Lietuvoje per menkai žinoma. Pagalvojau, kad gali būti sukurta estetinė erdvė leidžianti susipažinti ne tik su šia iškilia asmenybe, bet ir su menu apskritai. 1998 m. į Bitėnus atvažiavo Lietuvos televizijos žurnalistė Aušra Kalinauskienė. Aš jai prieš kamerą prasiačiau, kad Bitėnuose bus paveikslų sodas. Kadangi pasižadėjau tautai, teko pažadus įgyvendinti.

Nuo sumanymo iki pirmojo plenero praėjo 5 metai. Vyko derybos, valdžios įtikinėjimai, lėšų paieška. 2003 m. buvome bene pirmieji Lietuvoje, o gal ir Europoje, įgyvendinę galerijos po atviru dangumi idėją. Idėją parėmė Pagėgių savivaldybės vadovai ir verslininkai. Vilnietis menotyrininkas Saulius Pilinkus pirmajam plenerui subūrė vilniečius dailininkus Audrių Gražį, Liną Liandzbergį, Laisvydę Šalčiūtę, Kęstutį Grigaliūną ir klaipėdiečių Daną Andriulionį. Minint M. Jankaus 145-ąjį gimimo jubiliejų pirmieji dailininkų darbai buvo pristatyti visuomenei ir susilaukė palankaus vertinimo.

Mažosios Lietuvos paveikslų sodas augo ir plėtėsi kas metai pasipuošdamas naujais paveikslais. Būta sėkmių ir nesėkmių. Per dešimtmetį Mažosios Lietuvos kultūros ir istorijos kūrybinės interpretacijos čia paliko 34 dailininkai, tarp jų yra Aloyzas Stasiulevičius, Angelina Banytė, Juozas Vosylius, Sigutė Ach ir kiti žinomi Lietuvos menininkai. Per Mažosios Lietuvos paveikslų sodo egzistavimo 10-metį nė vienas paveikslas nebuvo suniokotas vandalų. Kas sunyko, tas sunyko arba dėl netinkamai panaudotų tapybos technologijų arba dėl gamtos poveikio. Ši naujai sukurta estetinė erdvė šalia muziejaus tapo populiari. Tai yra didžiausias rezultatas, kurį buvo galima pasiekti.

Žinau, kad rekonstruojate savo namą Bitėnuose, kada galima tikėtis atvažiuoti į Jūsų jau rekonstruotą namą, kada galėtų būti įkurtuvės?

Statybos, kaip ir knygos turi savo likimą. Neesame didelės piniginės šeimnininkai, tad darbai vyksta pagal išgalę. Įkurtuvių dar šiek tiek teks palaukti. Jeigu netapsime grabdirbių klientais jos tikrai įvyks. Turime gražių minčių, tačiau apie jas anksti kalbėti. Esu prietaringas. Sakoma, kad iš garsiai pasakytų planų Dievas juokiasi, o velnias juos sužinoję sugriaua.

Sveikiname, dėkojame už pokalbį. Linkime sėkmės ir Dievo palaimos.

Kalbėjosi Juozas VERCINKEVIČIUS

Martyno Purvino monografija „Mažosios Lietuvos kaimų istorinė raida. I knyga“

Prof. Libertas KLIMKA, Vilnius

Aptariamasis veikalas tęsia dr. Martyno Purvino pradėtą fundamentalių mokslo monografijų ciklą „Lietuvos kaimų istorinė raida“. Pirmajame šio ciklo darbe „Rytų Lietuvos kaimų istorinė raida. I knyga“, išleistame 2011 m., buvo pateikti autoriaus suformuluoti teoriniai ir metodologiniai kaimotyros principai, o taip pat juos taikant gautos svarbios išvados apie tradicinio lietuviško kaimo ypatumus Rytų Lietuvoje. Mūsų nedideliame krašte dėl daugelio istorinių priežasčių susiklostė gana skirtingi kaimo gyvenviečių ir gyvenmenos jose variantai, tad lietuviško kaimo sąvoka bus pilna, tik detalai išanalizavus raidos atskiruose regionuose specifiką. Sumanytame autoriaus kaimotyros darbų cikle senuosius kaimus siekiama nagrinėti kaip ūkinius, socialinius bei etnokultūrinius kompleksus. Apskritai tai pirmasis tokio plataus užmojo darbas Lietuvoje; neabejotina, kad įgyvendintas sumanymas taps tvirtu pagrindu tolesniems lituanistinio paveldo tyrimams, įgalins

visapusiškiau ir giliau nagrinėti senuosius Lietuvos kaimus – nūdienos lietuvių tautinės kultūros lopšį.

Parengtoje antroje dr. M. Purvino monografijoje apibūdinami Mažosios Lietuvos etnografinio regiono kaimai, kur klostėsi visai kitokie nei likusiose Lietuvos dalyse gyvenimos modeliai. I knyga skirta Kuršių marių rytinei pakrantei. Veikale išnagrinėta 46 žvejų kaimų istorinė raida XVI-XX a., išsamiai apibūdinant kiekvieno kaimo ūkinę, demografinę, socialinę, etnokultūrinę ir teritorinę raidą (kaimo valdų, gyventojų skaičiaus ir jų sudėties kaitą, pagrindinių bei papildomų verslų pokyčius ir kt.). Pasielkdamas devynių skirtingų laikotarpių nuo 1785 iki 1925 m. statistinius duomenis, autorius apskaičiavo tradicinio kaimo gyvenimo ypatybes apibūdinančius kiekybinius rodiklius (išteklių kiekius vienam gyventojui, namų ūkiui, sodybai), leidžiančius sugretinti pragyvenimo sąlygas atskiruose kaimuose bei išryškinti jų skirtingos raidos veiksnius.

Aiškinant tų skirtingumų priežastis, buvo nustatyti tam tikri marių pakrantės ruožai, vienas nuo kito žymiau besiskiriantys gamtinėmis sąlygomis, istorinės raidos ypatybėmis ir kt. Tai Rendės-Peldžių, Agilos-Gyventės, Nemunyno-Gilijos ir kiti ruožai. Labai įdomios ir svarbios yra iš įvairių šaltinių surinktos žinios apie Kuršių marių pakrančių kaimų lietuviškumą, ten ilgai išlikusias senąsias baltiškas tradicijas.

Monografija paremta dr. M. Purvino 1980 m. pradėtais ir trisdešimt metų tęstais senųjų pamario kaimų tyrimais *in situ*. Plačiai panaudota taip pat įvairių duomenų bazių informacija apie pamario gyventojus, jų verslus ir tradicinę gyvenimą. Rengdamas šį veikalą autorius Vokietijos archyvuose surado daug Lietuvoje iki šiol mokslo apyvartoje nežinotų dokumentų. Oficialius duomenis monografijoje gražiai papildė senųjų gyventojų atsiminimų fragmentai.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad toks sintetinio pobūdžio, didelės apimties

veikalas apie specifinio istorinio ir etnokultūrinio regiono senuosius žvejų kaimus bei jų gyventojus yra visiškai naujas. Tradicinės kultūros tyrinėtojams bus pravartu palyginti senuosius kaimus tokiuose priešinguose Lietuvos regionuose kaip Rytų ir Mažoji Lietuva. Leidinys pagal panaudotą medžiagą dėstymo metodiką, mokslinius analizės principus, iš to logiškai išplaukiančias išvadas atitinka mokslinės monografijos požymius. Jo autorius – akademinuose sluoksniuose didelį autoritetą turintis tyrinėtojas, savo ilgametėje kaimotyros patirtyje sukaupęs unikalų duomenų archyvą bei paskelbęs reikšmingų apibendrinančių darbų. Pradėtas publikuoti ciklas - tikras paminklas Lietuvos etnokultūrai.

Recenzija dr. Martyno Purvino mokslo monografijai „Mažosios Lietuvos kaimų istorinė raida. I knyga“. Kaunas: Technologija, 2013, 856 p.

Juozo Vercvinkevičiaus nuotr.

Knygos pristatymo dalyviai

Martyno Purvino autografas

Donatas Balčiauskas, Algimantas Žemaitaitis ir V. Labašauskas

Martynas Purvinas ir Libertas Klimka

Baltijos šalių saugumas – nekintantis JAV įsipareigojimas

Atkelta iš 1 p.

įvykęs vadinamasis Krymo referendumas yra neteisėtas ir prieštarauja Ukrainos Konstitucijai, Jungtinių Tautų Chartijai bei tarptautinei teisei.

Ketvirtadienį Briuselyje Europos Vadovų Tarybos posėdyje bus svarstomos galimos sankcijos Rusijos ir Ukrainos pareigūnams, atsakingiems už veiksmus, pažeidžiančius Ukrainos teritorinį vientisumą. Taip pat bus kalbama apie finansinę paramą Ukrainai.

Briuselyje numatoma pasirašyti ES ir Ukrainos Asociacijos sutartį.

*Prezidentės spaudos tarnyba
R. Dačkaus nuotr.*

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su Jungtinių Amerikos Valstijų viceprezidentu Josephu Bidenu

Kaišiadorietiški motyvai Tėvynės pažinimo draugijoje

Greta STATKEVIČ, Vilnius

Jonas Laurinavičius

Antanas Paulauskas (kairėje) ir Andrius Šiška

Sausio 25 d. Tėvynės pažinimo draugijos (TPD) Vilniaus atstovybė pakvietė į popietę „Kaišiadorietiški motyvai“. Gausiai susirinko TPD nariai, Vilniuje gyvenantys kaišiadoriečiai, bendraminčiai.

Kilusių iš Kaišiadorių rajono TPD narių nėra daug: TPD garbės pirmininkas dr. Kazys Račkauskas, vilniečiams vadovaujanti Birutė Mikulytė, Vilniaus Šeškinės mikrorajono tremtinius vienijanti Rasutė Čiuladaitė-Peslekiene, žurnalistas Jonas Laurinavičius, istorikės Janina Ivoškaitė ir Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė. Tačiau jų

indėlis tautotylinėje veikloje ryškus. Tai surengtos ekspedicijos, parodos, publikacijos leidinyje „Tautotyros metraštis“, parašytos knygos.

Daugelis prisimena 2010 m. vasarą M. ir J. Šlapelių muziejuje surengtą Kaišiadorių apylinkių interjero audinių parodėlę, gražiai sutapusią su Kaišiadorių 420 metų sukaktimi. Šį kartą pasižvalgyta, kas naujo knygų lentynoje.

2013-aisiais jubiliejus atšventę TPD narys Jonas Laurinavičius – 75-erių ir TPD bičiulis Antanas Paulauskas – 80-ies, padovanojo

Popietės dalyviai (Rolando Gustaičio nuotr.)

tautotylininkams ir skaitytojams idomias, reikšmingas knygas.

Žurnalistas, „Kaišiadorių aidų“ redaktorius J. Laurinavičius jubiliejiniais metais išleido net keletą kraštotylinių leidinių: „Gimtinės“ laikraštyje publikuotų straipsnių rinkinį „Atminties ženklai“, atsiminimų (eskizų) knygą „Vidurnakčio pašvaistė“, beletrizuotus Kaišiadorių, Mažeikių, Prienų, Trakų apylinkėse užrašytus padavimus, legendas, sakmes „Brangiausias lobs“.

Leidinius pristatė autorius, pastebėdamas, kad dėkinga jo – žurnalisto – profesija:

leidžia didelį dėmesį skirti primirštiems, net užmirštiems istoriniams įvykiams ir žymių žmonių gyvenimo faktams atskleisti.

Žurnalistas tautotylininkas Julius Norkevičius, redagavęs ne vieną J. Laurinavičiaus knygą, kalbėjo, kad autorius bene daugiausia dėmesio skiria Kaišiadorių kraštui – juk apie 40 metų dirba rajono laikraščio redakcijoje. Išleido ne vieną dešimtį leidinių: „Kaišiadorių krašto žmonės: 100 biografijų“ (2002), „Kaišiadorių miesto kronika“ (2006), „Su vargonų muzika (Kaveckai ir jų artimieji)“

Nukelta į 8 p.

Apie spinduliuojančią mokytojo kasdienybę...

Jonas LAURINAVIČIUS, Kaišiadorys

Juozas Saulius atšventė 80-ties metų jubiliejų. Tad turi ką prisiminti. Ypač kai buvo stegiamasi, kad tuščių dienų nebūtų. Ir eita nesiblaškant, bet viena kryptimi – į mokyklą. Savo atsiminimų knygą jis taip ir pavadino – „Pedagogika nuo ryto iki vakaro“. Dar galima būtų papildyti: nuo vaikystės iki senatvės pensijos.

Gražus tas kelias, kurį nuėjo J. Saulius. Nes jis noriai mokėsi, studijavo, o po to su didele meile dirbo. Ne taip jau dažnai tenka skaityti atsiminimų knygą, kurioje autorius su tokiu pasididžiavimu, taip šiltai rašytų apie savo profesiją, apie bendramokslis, bendradarbius, pedagoginių institucijų vadovus. Pokaris Džūkijoje (iš kur J. Saulius kilęs), kaip ir visoje Lietuvoje, buvo kraupus, mažaduonis, su šaltomis klasėmis, auditorijomis, bet autorius neakcentuoja tų sunkumų, neaimanuoja, nesiskundžia. Jis ypač pabrėžia, kad nepaisant visų pokario metų nepriteklų, jo mokymosi ir studijų laikais jaunimą buvo užvaldęs begalinis noras semtis žinias, išgyti profesijas, šiuo atveju – pedagogų. Jaunimas neverkšlino, kad sunku, o kibo į mokslą, džiaugėsi, kad ir Alytaus mokytojų seminarijoje, ir Vilniaus pedagoginiame institute turi puikių dėstytojų, kurie nuolat plečia jų akiratį.

J. Saulius geranoriškai žiūrėjo į kiekvieną žmogų – ar tai būtų pradinukas, ar žymus pedagogas, profesorius. Kiekviename ieškojo gėrio, nuoširdumo. Per savo ilgą gyvenimą autorius, be abejo, sutiko ne vieną ir piktą žmogų, nes tokių žmonių niekada, deja, netrūko, bet autorius nė vieno neiško-neveikė, „nesudirbo“, kaip įprasta sakyti, o juos knygoje nutylėjo, iškeldamas gerąsias žmonių savybes. Nes niekas taip neuaukleja žmogaus, kaip gerumo pavyzdžiai. „Aukščiausia žmogiškumo viršūnė, – rašo J. Saulius, – nešti džiaugsmą kitiems, nors ir ne visada už tai atlyginta“ (37 p.). Kartu su apgailestavimu pastebi: „Kažin kada žmonija liausis žudyti visiškai nekaltus žmones? Taip net žvėrys nesielsia su savo gentainiais. Ir tai buvo tais (pokario – J. L.) laikais, kai mano karta kaupė moralės, gyvenimo pagrindų pagrindus. Ir dabar pasaulyje ir mūsų Lietuvėlėje žūva nekalti žmonės“ (41 p.).

Pirmajame knygos skyriuje autorius prisimena visą galeriją šviesiausių asmenybių Alytaus mokytojų seminarijoje ir Vilniaus

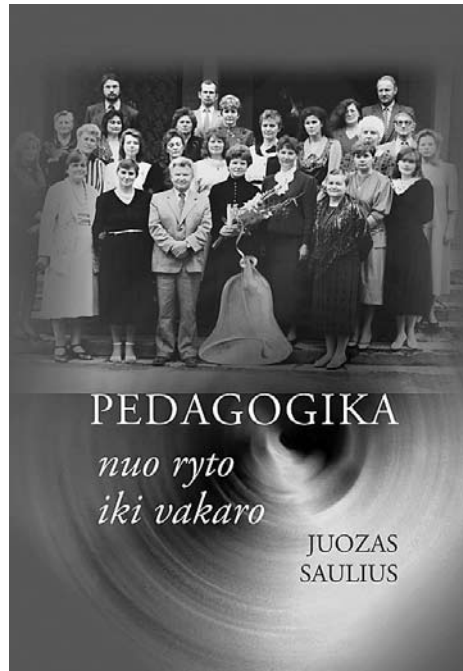

Juozas Saulius

pedagoginiame institute. Tai buvę J. Sauliaus bendramoksliai – būsimasis rašytojas Vytautas Bubnys, būsimasis kalbininkas Jonas Šukys, dėstytojai doc. Jonas Kebelka, doc. Ričardas Mironas, kiti, jau nekalbant apie pedagogikos specialistus: prof. J. Laužiką, prof. J. Vasiliauską, kitus. Jie ne tik autoriaus biografijoje, bet ir dviejų trijų pedagogų kartų gyvenime paliko ryškius pėdsakus.

Visa J. Sauliaus pedagoginė veikla susijusi su dviem mokyklomis: Vadoklių vidurine, kur ketverius metus dirbo po studijų pagal paskyrimą ir Babtų vidurinę mokyklą (Kauno r.). Turbūt ne viename skaitytojui iš Vadoklių mokytojavimo atsiminimų nepraslys pro akis... LKP pirmojo sekretoriaus Antano Sniečkaus viešnagė mokykloje 1958 m. Štai tas epizodas: „Pasibaigus susitikimui pas kolūkio pirmininką vyko pietūs. Atvykę svečiai buvo vaišinami kaimiškais patiekalais. To pageidavo A. Sniečkus, kai buvo planuojama jo darbotvarkė Vadokliuose. Per pietus jis daug kalbėjo.

– Socializmas, – sakė jis, – tai šviesus rytojus. Jį reikia kurti ir nuolat tobulinti. Visų pirma reikia išugdyti socialistinio sąmoningumo žmogų. Na, o komunizmas, – tęsė

Viršelis

sekretorius, – tai tik graži pasakų karalystė, kuri gali prisispaužti tik sapne“ (110 p.).

Vertinkime, kaip norime tuos žodžius, tik reikia nepamiršti, kad tuo metu išvien buvo triūbijama apie komunizmo statybą.

Nuo 1961 m. iki pensijos J. Saulius buvo Babtų vidurinės mokyklos direktorius. Kiek reikšmingų dalykų padaryta jo direktoriaavimo laikais!

Mokykla garsėjo visoje Lietuvoje! Aš niekada nesu lankęsis šioje mokykloje, ligi šiol nebuvau susitikęs ir su jos direktoriumi, o štai apie Babtų vidurinę dar ir kiek esu girdėjęs. Pirmiausia (kadangi esu kraštotylininkas) – apie mokyklos muziejų, jo vadovę mokytoją Mariją Markauskiene. Nebuvo tokių respublikinių mokinių kraštotyros parodų, kuriose baltiečiai nebūtų pelnę aukščiausių apdovanojimų. Muziejaus vadovė, naudodamasi surinkta medžiaga, parašė knygą „Babtai istorijos vingiuose“, o aktyviausi jos talkininkai moksleiviai E. Barkauskas ir T. Storys – „Mažąją Babtų enciklopediją“ (abi 1994). Gaila, mokyklos muziejaus istorija baigėsi – jo eksponatus pasiėmė seniūnija.

Autorius lituanistas, tad ypač su įkvėpimu, meile prisimena mokyklos „Poezi-

jos rudenėlius“. Į juos buvo atvykę Just. Marcinkevičius, kun. R. Mikutavičius, A. Matutis, V. Palčinskaitė, A. Ruseckaitė, dar kokia dešimtis poetų, kai kurie ne po vieną kartą. „Susitikimai su rašytojais, tiesioginis bendradarbiavimas, prisilietimas prie literatūros ne tik iš vadovėlių puslapių padeda mokiniams labiau suvokti literatūrą. Be to, moksleiviai gali realizuoti ir savo meninius ir kūrybinius gebėjimus: jie parengia kompozicijas, o svarbiausia paskaito savo eilėraščių“, – rašo J. Saulius, kartu pastebėdamas, kad, deja šiandieninėje poezijoje „mažai likę poezijos, nes ją išstumia kiek paeiliuota publicistika. Be to, daug aklos ir kurčios kalbos, nėra potekstės, minčių gelmės. Tokia poezija neatlieka jai skirtos misijos“. J. Sauliaus nuomone, „Iš šių dienų eilėraščių dinga lyrinis susijaudinimas, nuoširdus išgyvenimų atsivėrimas, svajonė valdyti savo likimą, gražios idėjos. Eilėraščių būdingas bėgimas nuo realaus pasaulio, kryptama į proziškumą, į žongliravimą žodžiu, kai forma užgožia turinį, o keistas skambesys – prasmė“ (169 p.).

Mokykloje buvo susiklosčiusi pedagogikos ir psichologijos propagavimo sistema. 25-erius metus buvo organizuojami pedagogikos ir psichologijos seminarai. Į juos atvykdavo respublikos mokslininkai, skaitė pranešimus. Beje, pasirinkti mokslininkus patardavo (ir padėdavo) nusipelnęs mokytojas ir žurnalistas Julius Norkevičius. Tai vienintelis iš knygoje aprašytų žmonių, su kuriais pastaraisiais metais tenka ir man bendrauti. Todėl galiu palyginti, kokį žmogų pats pažįstu ir kokį jį aprašęs knygos autorius. J. Saulius skaitytojams J. Norkevičių pristato kaip labai šiltą, malonų, nuoširdų, tolerantišką, kuklų, geranorišką žmogų. Tuos autoriaus žodžius galiu tik patvirtinti. Tai turtingo dvasinio pasaulio pedagogas, kelių knygų autorius, tarp jų ir monografijos „Telšių mokytojų seminarija“ (2012).

Išėjęs į pensiją, J. Saulius grįžo į savo numylėtą Džūkiją, gyvena Druskininkuose. Paskutiniai knygos skyreliai liudija, kad jis ir dabar gyvena pedagoginiais rūpesčiais, sielojasi, kad ne viskas gerai ir šiandienos mokyklose, išsako savo požiūrį į švietimo reformą.

Įdomią knygą parašė J. Saulius. Verta ne tik ją paskaityti, bet ir išiskaityti.

Apie tai, kaip mylėti save

Pokalbis su žurnalistu, kraštotyrininku Juozu Vyšniausku

Jurga DIRKSTYTĖ, Mažeikiai

Skuodiškis Juozas Vyšniauskas – kaip sakoma, žemaitis iš peties. Labai aktyvus, veržlus, niekada nepasiduodantis. Nuo pat jaunystės įvairiais būdais tyrinėja Skuodo kraštą, jo kaimelius, čia gyvenusių žmonių biografijas, yra įvairių idėjų ir projektų Skuodo mieste sumanytojas ir iniciatorius. Buvęs Skuodo rajono laikraščio „Mūsų žodis“ redaktorius, daugybę tekstų parašęs Skuodo tarme. Kraštotyrininkas, žurnalistas, tautodailininkas Juozas Vyšniauskas, nominuotas Skuodo garbės piliečio titulu ir apdovanotas Simono Daukanto premija, kurią Skuodo rajono Savivaldybė skyrė už tautinio identiteto ir kultūrinio savitumo, integruojantis į Europos sąjungą, išlaikymą savo darbuose, paklaustas, kodėl tiek daug savo laiko ir energijos investuoja į darbus kaip kad provincijų kraštotyra, gimtosios tarmės populiarinimas, tautodailė į vatą nevynioja: „Dirbu ne tam, kad gautčiau premijas. Ir ne todėl, kad jausčiau iš to malonumą. Dirbu, nes nėra kas daugiau tą daro“, – atsako jis ir prideda: „Visada jaučiausi nepriimtas toks, koks esu, ir sovietiniais laikais, ir dabartiniais, bet, visada galvodavau, o ar tai reiškia, kad negaliu būti savimi?“

Kaip apibūdintumėte save žmonėms, kurie apie Jus nieko nežino?

Esu vidutinio ūgio kuršis, žemaitis ir lietuvis, tebegyvenantis gimtosiose savo vietose.

Gimiau valstiečių šeimoje 1944 m. – per karą. Esu paskutinės kartos valstietis nuo žagrės. Mano vaikystėje niekas neišsivaizdavo, kad bus galima gyventi be arklų. Paskui juos, akėdamas pirmaisiais traktoriais suartą žemę, esu išvaikščiojęs beveik visus gimtojo Klauseikių kaimo laukus. Dažniausiai basomis kojomis, nes tuo laiku patogios avalynės nebuvo. Naginių suraukti nebebuvo iš ko, o medinės klumpeles, kuriomis po kiema vaikščiodavome, lakstydavome, buvo sunkios, nepatogios. Prie visko galima priprasti. Visai natūralus dalykas buvo visą dieną eiti basomis po krumslėtą arimą ar lakstyti po raženas.

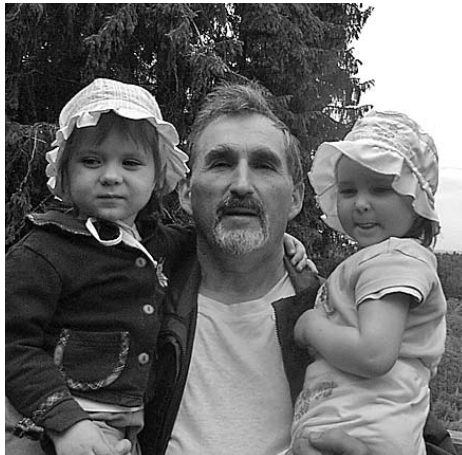
Tarybų valdžia mūsų sodyboje tėvų nusavintame tvarte įkurdino prieš keletą metų sutvėrtą kolūkio vištą. Jos, baltos, nedidelės, labai gaidės. Beveik kiekvieną rytą po kelias, paėmęs už kaulėtų kojų, turėdavau nunešti pas kolūkio felčerį, kad jas nurašytų, kad būtų įrodymas, jog jų niekas nepavogė, nesuvalgė. Eiti iki felčerio reikėjo apie pusantro kilometro. Kol viską apiformino ir pasnigo. Be jokios baimės grįžau namo, šviežiame sniege palikdamas savo basų kojų nedideles pėdas.

Jūs esate tautodailininkas, žurnalistas ir kraštotyrininkas. Kurioje iš šių sričių Jūsų gyvenimas teka intensyviausiai?

Ilgiausia gija mano gyvenime yra kraštotyra.

Jaunystės metais pradėjau kaupti, rūšiuoti tėvų namuose buvusius dokumentus, kada nors rašytus laiškus. Pradėjo domintis kaimo senovė. Mokydamasis Telšių taikomosios dailės technikumė, išsitraukiau į kraštotyros veiklą. Būreliui vadovavo darbšti, reikli lituanistė Birutė Rupšytė. Man ji buvo pirma sutikta lietuvių patriotė. Nuo tada, brolio Petro skatinamas, pradėjau fotografuoti. Fotografavo ir jauniausias brolis Stasys. Susikaupė daug fotografijų. Jos paakino sudaryti ir išleisti knygą „Fotografija Klauseikių kaime 1905 – 1012 metais“. Šio darbo ėmiausi įsitikinęs, jog Lietuvoje nėra leidinio, kuriame būtų nagrinėjama fotografijos raida vieno kaimo rėmuose.

Dirbdamas žurnalistu ilgą laiką kuravau kultūros ir gamtos saugos sritis, kurioms labai padėjo mano sukaupta kraštotyrinė medžiaga. Netiesiogiai tęsia kraštotyrinę veiklą. Taip per tris dešimtmečius sukapiu kraštotyrinės medžiagos apie Simono Daukanto giminaičius Kaunackius, jų buvusį dvarą Kivylių kaime, Aleksandrijos seniūnijoje. Apie tame kaime, Kivyliuose, gimusį ir užaugusį Unikalių riedulių muziejaus Mosėdyje įkūrėją Vaclovą Intą. Išėjęs su ligi diena į pensiją, parengiau ir išleidau knygas – 1999 m. „Dvaras prie Aleksandrijos“, 2011 m. (su bendraautore seserimi Marija Jankauskiene) „Gydytojas Vaclovas Intas“.

Juozas Vyšniauskas su vaikaitėmis Julija ir Ugne

Kaip nutiko, kad jums rūpėjo Skuode įkurti muziejų?

Šalia Telšių taikomosios dailės technikumė buvo didelis išpūdį padaręs Telšių kraštotyros muziejus, kuris šiandien vadinasi kiek kitaip. Gyvendamas tėviškėje, apie 1977 metus daržinėje ir klėtyje buvau įrengęs lig ir kaimo muziejų. Daug eksponatų jam savo buvusiame ūkyje išsaugojo tėvas. Kitus, pasikinkęs arkluką į ratus (vežimą), rinkau lankydamas paskutiniąsias vienkiemio sodybas. Kitus pradėjo atvežti patys kolūkiečiai, sužinoję, kad domiuosi senienomis, kaupiu eksponatus. 1989 m. į atnaujintą daržinę su eksponatais įtrenkė Perkūnas ir viską sudegino. Klėtyje buvusius apie 150 daiktų perdaviau į Kretingos muziejų, nes Skuode tokios kultūros vertybių saugyklos, banko tada nebuvo. Taip kilo noras, sumanymas ir savojo rajono centre turėti nors nedidelį muziejėlį.

Kodėl nepasitenkinate vien tik kraštotyrine veikla?

Tarybiniais laikais kraštotyrinė veikla priklausė visuomeninės veiklos sričiai. Duoną kasdieninę turėjai pelynti iš kitko. Panašiai yra ir šiandien. Mano mokslo kelias buvo labai vingiuotas ir ne visada nuo mano norų ar siekių priklausantis. 1958 metais Plinkšių žemės ūkio technikumė buvau pradėjęs mokytis agronomijos. Dėl tam tikrų aplinkybių neilgai ten mokinausi.

Dirbdamas kolūkyje lauko darbininku viename laikraštyje perskaičiau skelbimą, kviečiantį jaunuolius Klaipėdoje mokytis tinkuotojo ir dažytojo specialybės. Ypač sudomino žodžiai *dekoratyvinis tinkas*. Stojamųjų egzaminų nebuvo. Pridaviau reikalingus dokumentus. Liepė laukti sprendimo. Gavau laišką su pranešimu, jog manęs ten mokytis nepriima. Jokio paaiškinimo kodėl.

Į Telšių taikomosios dailės technikumą įstojau 1961 metais. Norėjau mokytis dailių medžio darbų, nes iš tėvo buvau siek tiek pramokęs dirbtuvėlėje pasidaryti įvairius dirbinėlius iš medžio. Priėmė į tekstilės specialybę. Baigiau keramikos specialybę. Tris kartus sėkmingai išlaikiau stojamuosius egzaminus į tuometinį Vilniaus dailės institutą. Kasmet stojamuosius egzaminus laikiau ir išlaikiau vis į kitą specialybę. Deja, mokytis nė į vieną nepriėmė.

Pusantrų metų gyvendamas Vilniuje, restauravau Visų Šventųjų bažnyčios bokštą, Šv. Jono bažnyčios Šv. Onos koplyčios ir Užutrakio rūmų salių lipdinius. Tais metais neakivaizdžiai žurnalistikos pradėjau mokytis Vilniaus universitete. Taip pusę gyvenimo duoną valgiau iš darbo, susijusio su žurnalistine veikla. Tik laisvalaikiu begalėjau užsiimti daile, tautodaile. Keletą metų vadovavau rajono tautodailininkams, rengėme drožėjų kūrybines stovyklas. Porą sezonų vaidinau Skuodo saviveikliniame

Juozas Vyšniauskas su žmona Liuda

dramos teatre. Už pagrindinį vaidmenį spektaklyje „Keistas elgeta“ ir kitą saviveiklinę veiklą suteikė meno saviveiklos žymūno vardą.

Koks jausmas nuo pat gimimo gyventi nedideliame mieste? Negi nenorėjote pasilikti sostinėje, kur studijavote žurnalistiką, kur virte virė kultūrinis ir socialinis gyvenimas?

Manau, kad ligšioliniai mano atsakymai į Jūsų klausimus rodo, jog ir nedideliame mieste, Skuodo rajone, kuris sovietmečiu buvo vadinamas ir Lietuvos Kamčiatka, gyvenimas gali būti įdomus ir prasmingas. Viskas konkretaus gyventojų rankose ir galvoje.

Bet jeigu gyventumėte sostinėje, gal būtumėte tapęs įžymiu istoriku ar žinomu tautodailininku.

Specialiai garbės nesiekiu – nei Simono Daukanto premijos, nei Skuodo garbės piliečio vardo – tiesiog kantriai dirbau, ką sumažėjęs. Visi apdovanojimai atsiranda, kažkaip nelauktai, netikėtai, savaime. Jais rūpinasi kiti, kurie net neklaužia nori to ar ne.

Lietuvoje (tiek mieste, tiek kaime) niekada nebuvo ir nebus per daug mokslininkų, istorikų, kraštotyrininkų. Kartą viena žemaitė, mokytoja Emilja Miltenienė, turinti giminių Anglijoje, parodė jų šeimos, giminės genealoginį medį, siekiantį XVI amžių. Nušėdau – kiek mums, lietuviams, iki jų toli. Kada mes juos pavysime?

Ar sovietmečiu nebuvo stengiamasi slopinti patriotizmo jausmą, nacionalinius interesus?

Viskam, kas buvo sovietmetyje, negalime dėti minuso ženklų. Tautinius šokus šokau Aleksandrijos kolūkio šokių ratelyje, Telšių žemaičių dainų ir šokių ansamblyje. Dar lankydamas Aleksandrijos septynmetę mokyklą du metus iš eilės buvau tapęs Skuodo rajono moksleivių gimnastikos ir akrobatikos čempionu. Vykdamas į kraštotyrininkų seminarai, ekspedicijos. Suprantama, juose reikalaudavo ideologinės duoklės. Kraštotiniu atveju galėjai rašyti tik sau, į stalčių. Taip aš sau ir broliams bei seserims padariau didelius kraštotyrinis darbus, iki šiol niekur neskelbtus, nepublikuotus: „Šeimos istorija / Dokumentai“, „Šeimos istorija / Laiškai“.

Rašote žemaičių tarme. Kodėl? Ar nesureikšminate žemaitiškąją savo tapatybės dalį?

Jaunystėje mane atakuodavo, koneveik-

davo dėl to, jog esu žemaitis. Tarybinėje armijoje tekdavo aiškintis, teisintis, kodėl esu užkietėjęs, nepataisomas lietuvis, nacionalistas. Visų prašydavau leidimo būti tuom, kuom esu užgimęs. Labai nedaug.

Smetonos laikais mokyklas baigusios mokytojos kolegės manęs klausdavo, Juozai, iš kur turi drąsos kalbėti žemaitiškai. Jeigu jos taip būtų žemaičiavusios, jas be jokių ceremonijų iš mokyklos tarpukario metais būtų išprašė. Atsakydavau, jeigu aš galiu pagal visus pedagogikos ir pamokos reikalavimus praveisti pamoką, kalbėdamas man prigimta ir patogia kalba ir dėl to pretenzijų neturi tikrintojai, inspektoriai, tai kur problema? Tiesa, inspektoriams ir tikrintojams kaip tik ir užkliūdavo mano žemaičiavimas.

Nesupratau ir nesuprantu, kodėl negaliu rašyti ir kalbėti žemaitiškai, kodėl negaliu naudotis savo prigimtinėmis teisėmis?

Jūsų akimis įdomiausi faktai apie Skuodą ir Žemaitiją?

Skuodas – istorinės kuršžemės miestas. Jam jau 1572 m. suteiktos Magdeburgo (savivaldos) teisės. Carizmo ir tarpukario Lietuvos laikais po Šiaulių miesto tarp Baltijos šalių antrą vietą savo odos dirbiniais užėmė Skuodas, o vaikiškų batų gamyboje buvo nepralenkiamas. Skuodas dar 1930 metais buvo gerokai didesnis už tuometinę Kretingą, apskrities centrą. Skuodo rajonas šiandien neretai pavadinamas labiausiai žemaitišku rajonu. Jam tokiu išlikti padeda į jo nugarą nuolat kvėpuojanti kaimyninė Latvija.

Skuodas – akmenuota žemė, jos darbštūs žmonės. Prie Mosėdžio, Šilalės kaime dar XIX a. pr. atlikinėtoms apeigoms prie aukuro akmens. Žemaitis kuo įtki, gretai ir lengvai neišmuši. Neatsitiktinai šiandien labiausiai tikintis, krikščioniškas kraštas yra Žemaitija. Kur dar taip nuoširdžiai meldžiami ir giedami netrumpi Kalvarijos kalnai?

Kaip žemaičius pristatytumėte aukštaičiui, suvalkiečiui, dzūkui?

Manau, kad pagrindinis atpažįstamas daugumos žemaičių bruožas yra tas, jog jie nesigėdija būti žemaičiu. Arba mažiausiai gėdijasi juo būti, išlikti. Ypač rinkiminės agitacijos rinkimuose į Lietuvos seimą metu. Tik paklauskite. Vienas kandidatas pats gimęs ir užaugęs Žemaitijoje, kitų – tėvai, trečiųjų seneliai.

Ačiū Jums už pokalbį!

Baltijos šalių sostinių vardai

Prof. dr. Alvydas BUTKUS, Kaunas

Lietuvos, Latvijos ir Estijos sostinės atsirado skirtingu laiku ir skirtingomis aplinkybėmis. Lietuvos sostinę įkūrė lietuviai, Latvijos ir Estijos būsimąsias sostines įkūrė ir statė svetimtaučiai. Vilnius Lietuvos sostine tapo jau XIV a. pradžioje, Ryga XIII-XVI a. buvo vokiečių įkurtos Livonijos valstybės sostine. Po Livonijos padalijimo 1561 m. Ryga 20 metų buvo laisvasis miestas, po to priklausė Abiejų Tautų Respublikai; XVII a. ji priklausė Švedijai, nuo XVIII a. – Rusijai. Latvijos sostinė ji tapo susikūrus Latvijos Respublikai 1918 m. Talinas viduramžiais buvo vienas iš Livonijos uostų, o jai žlugus (1561) – Švedijos, vėliau Rusijos uostas prie Suomii ilankos (plačiau žr. Butkus, 18-39). Estijos sostinė jis tapo nuo 1918 m., susikūrus Estijos Respublikai.

Sostinės mekrias ir dydžiu, ir architektūra. Regiono megapolis yra Ryga. Talinas su Ryga yra protestantiškos kultūros miestai, be to, jūriniai uostai, jų išvaizda panaši į Vokietijos ar Švedijos didmiesčių. Katalikiškasis Vilnius turi daugiau panašumo į šiaurės rytų Lenkijos bei vakarų Baltarusijos, t.y. buvusios LDK lietuviškos srities miestus. Vilniaus senamiestis yra beveik dukart didesnis nei Rygos ir Talino senamiesčiai kartu sudėti.

Vilnius. Pirmą kartą Vilniaus vardas paminėtas 1323 m. Gedimino lotyniškai rašytuose laiškuose Vokietijos miestams ir vienuolynams. Viename iš tų laiškų Gediminas rašo pastatęs pranciškonų bažnyčią *in civitate nostra regia Vilna dicta* – mūsų karališkajame mieste, Vilnia vadinamame (Gediminas titulavosi lietuvių ir rusų karaliumi) (GL, 62, BŠICH, 30). O kad Vilnių įkūrė būtent lietuviai, pripažįsta ir XV a. lenkų metraštininkas Janas Dlugošas (BRMSI, 558), šiaip jau lietuvių nemėgęs. Jei ši miestą būtų įkūrė kas nors kiti, ne lietuviai, J. Dlugošas tokio fakto tikrai nebūtų nutylėjęs.

Vilniaus vardo užrašymas *Vilna* rodo, kad autentiška, lietuviška forma buvusi *Vilnia* (Vanagas, 280-281). Taip jis rašytas ir kituose to meto lotyniškuose ir vokieškuose dokumentuose, pvz., *datum Vilne* ‘duota Vilnioje’ (1323), *deme hus thor Vilne* ‘duota Vilnios pilyje’ (1323) Slaviškai rašytuose dokumentuose formos *во Вильню* ‘i Vilnią’, *из Вильни* ‘iš Vilnios’ (1446), *до Вильни* ‘i Vilnią’ (1554), *в Вильне* ‘Vilnioje’ (1597) irgi patvirtina tuo metu lietuvių vartotą formą *Vilnia*. Lietuvių tarmėse ši forma fiksuota Gervėčiuose (Baltarusija), taip pat apie Ramygalą, Šeduva, Širvintas. Senovišką Vilniaus vardą tebevartoja ir latviai – *Viļņa* [vilnia].

Miestavardis *Vilnia* kildinamas iš Neries intako *Vilnia* vardo. Dabartinis jos mažybinis vardas *Vilnelė* pakeistas dėl lenkiško jos pavadinimo *Wilejka* įtakos. O paties upėvardžio *Vilnia* kilmė sietina su veiksmazodžiu *vilnyti* ‘banguoti’. Atvejų, kai nepakeistas vandenvardis yra tapęs gyvenvietės vardu, yra ne vienas, plg. *Alovė, Dysna, Dūkštas, Latežeris, Raudonė, Rusnė, Šventežeris, Šventoji, Venta, Vokė* ir kt.

Lenkiškojo Vilniaus pavadinimo *Wilno* galūnė rodo, kad ši forma yra naujesnė, atsiradusi iš baltarusiškos miestavardžio formos *Вильна*. Mat baltarusiški tikriniai žodžiai su galūne *-a* lenkų kalboje gauna galūnę *-o*, plg., *Адамка* – *Adamko*, *Паука* – *Paszko*.

Dabartinis Vilniaus vardas taip pat senas. Seniausias lietuviškas jo paminėjimas yra 1595 m. M. Daukšos leistame „Katekizme“, kur spausdinimo vieta nurodyta *Wilniue* [vilniuje]. Vadinasi, miestavardis *Vilnius* jau tada lietuvių buvo vartojamas lygiagrečiai su *Vilnia*, kol ilgainiui pastarąjį išstūmė. To paties vietovardžio ar vandenvardžio keli variantai lietuvių onomastikoje nėra išimtis, plg. *Gilis* ir *Gilius*, *Kuonis* ir *Kruonius*, *Lazdauja* ir *Lazduoja*, *Rėkyva* ir *Rėkijavas* ir kt. Dabartinio miestavardžio įsitvirtinimui įtakos galėjo turėti jo lenkiškos formos su galūne *-o* vartojimas – tokie lenkiški vardai lietuvių kalboje dažniausiai turi atitikmenis su galūnėmis *-us* arba *-ius*, pvz., *Staiško* – *Stankius*, *Stankus*, *Stonkus*, *Staszo* – *Stoškus* (Vanagas, 288).

Ryga. Į Baltijos finų ir šiaurės baltų kraštus XII a. pabaigoje atklydo krikščionių misionieriai vokiečiai. Dauguvos ir Gaujos upės jiems buvo pagrindinis kelias platinti krikščionybę. 1187 m. Ikškilėje (Dauguvos žemupyje) pastatoma pirmoji katalikų bažnyčia, o Ikškilė paskelbiama vyskupystės centru. Tačiau misijos nebuvo sėkmingos, nes finų gentis lyviai, su kuriais misionieriai

susidūrė pirmiausia (iš čia ir krašto pavadinimai *Livland*, *Livonia*), arba nesidavė krikščinijai, arba pakrikštyti vėl grįždavę prie savo ankstesnio tikėjimo, pasak vieno iš vyskupų, „kaip šunys prie savo vėmalų“ (Heinrici, 54). Pirmasis vyskupas Meinhardas, kronikininko Henriko Latvio liudijimu, mirė 1196 m., antrasis, Bertoldas, žuvo mūšyje su lyviais 1198 m. Aprašant vokiečių derybas su lyviais ir ši mūši, minima Ryga: *ad locum Rige* ‘i Rygos vietą’ ir *trans montem Rige* ‘už Rygos kalno’ (Heinrici, 54).

Ryga, kaip būsimąjo miesto vieta, minima aprašant permainingus lyvių santykius su trečiuoju vyskupu – Albertu, pakeitusiu žuvusįjį Bertoldą. 1200 m. Ryga nurodoma kaip lyvių ir vokiečių derybų vieta bei ankstesnė lyvių krikštavietė; laikinų paliaubų metu lyviai Albertui aprodo numatomo statyti miesto vietą, vadinamą Ryga (Heinrici, 60). Pirmasis Rygos, kaip miesto, paminėjimas yra 1201 m. Tais metais vyskupas Albertas perkelia vyskupystės centrą iš Ikškilės į Rygą. Po metų (1202) Albertas Rygoje įkuria Kalavijuočių ordiną, smurtiniu būdu platinusį krikščionybę baltų ir finų žemėse iki pat Saulės mūšio (1236). Vėliau tą kruviną misiją perėmė Prūsijos kryžiuočių ordino atšaka Livonijoje.

Rygos miestavardis turi kelias kilmės hipotezes.

Pirmasis mėginimas etimologizuoti Rygos vardą yra Henriko Latvio minėtame epizode apie miesto statybviets parinkimą. Ten rašoma, kad Rygos vardas gali būti kilęs arba iš Rygos ežero vardo, arba iš to, kad tai esanti drėgna, vandeninga vieta (lot. *vel quasi irriguam*), arba Ryga reiškia aplinkinių genčių drėkinimą naujo tikėjimo šventu krikšto šaltiniu (lot. *vel Riga nova fide rigata* /.../ *sacro baptismatis fonte rigantur*) (Heinrici, 60). Žinoma, Rygos vardo tik skambesys susijęs su lotynų žodžiais *irriguus*, *rigatus* ar su irigacijos sąvoka, daugiau niekuo.

Pagrindinė ir daugelio mokslininkų palaikoma yra hidroniminė miestavardžio kilmė – jis kildinamas iš Dauguvos dešiniojo intako to paties pavadinimo. Rygos upelis, vėliau žmonių vadintas mažybine forma *Rīdziņa* [rydzinia], juosė Rygą iš šiaurės rytų ir rytų – dab. *Valņu, R. Vagne-ra, 13.janvāra* gatvės (Caune, 34). Ilgainiui upelis buvo kanalizutas ir atsidūrė po miesto grindiniu. Henriko Latvio kronikoje minimu Rygos ežeru galėjo būti vadinama natūrali ištvinusi uostavietė netoli Rygos upelio santakos su Dauguva. Pavadinimas baltiškasis, ko gero kuršiškasis, nes prie Šv. Petro ir Duomo bažnyčių archeologai yra radę XIII a. kuršių kapų (Dambe, 19). Šaknis yra giminiška lietuvių šakniai *ring-*, kuri siejama su veiksmazodžiu *ringuoti* ‘vingiuoti’, dar plg. tos pat šaknies Lietuvos upėvardžius *Ringa, Ringė, Ringys, Ringovė*. Latviai (žiemgaliai, latgaliai) dvigarsį *in* baltų kilmės žodžiuose pavertę ilguoju *y*, tad *Ryga* yra latvizuotas senesnis upėvardis *Ringa*.

Esama mėginimų Rygos miesto vardą kildinti iš vokiečių *die Rige* ‘griovys’, ‘upelis’, ‘kanalas’ (Heinrici, 352), taip pat iš finų žodžio (ir skolinio latvių kalboje) *rija* ‘jauja’ – esą pavadinimą davusi ant Dauguvos kranto ten stovėjusi jauja. Estiškas Rygos pavadinimas yra *Riia*, o rusų finizmas *puz*a irgi reiškia jaują. Tačiau kalbininkai teigia, kad tai esąs atsitiktinis sutapimas (Dambe, 6-7).

Talinas. Skirtingai nuo lyvių ir šiaurės baltų, estai XIII a. pradžioje pirmiausia patyrė ne vokiečių, o danų ekspansiją. Danai įsitvirtinę šiaurės Estijoje. Nors su vokiečiais juos vienijo oficialiai skelbiamas bendras tikslas – krikščionybės sklaida, netrukus šie skleidėjai susiriejo tarpusavyje dėl valdomų žemių. Rygos vyskupas Albertas 1220 m. apskundė Danijos karalių popiežiui ir Vokietijos imperatoriui dėl šiaurės Estijos (Heinrici, 262). Ginčą rygiečiai tąsyk pralaimėjo. Bet 1346 m. danai savo valdas Estijoje pardavė Prūsijos kryžiuočiams, o šie po metų jas perleido Livonijai.

Subyrėjęs Livonijai (1561), šiaurės Estija atiteko Švedijai. Pietų Estija kartu su latvių Vidžeme ir Latgala gerą pusšimtį metų buvo administruojama lietuvių ir lenkų (nuo 1561 – LDK, nuo 1569 m. – ATR), o po Švedijos-ATR karo (1600-1629) irgi patėjo Švedijos sudėtin (Butkus, 25, 32). Po Šiaurės karo (1700-1721) visos estų žemės

Krastmala. Rīga. Autoriaus nuotr.

Talinas. www.kilti.lt nuotr.

Vilnius

tapo Rusijos imperijos dviem gubernijomis: šiaurinė dalis pavadinta Estlandijos gubernija, pietinė tapo Lifliandijos gubernijos šiaurine dalimi.

Senasis Talino pavadinimas buvo Kolveanas / Kalyvanas, arba Lindanisė. Šie vardai minimi nuo 1154 m. Pradėję ekspansiją, danai 1219 m. užima Kolveaną ir pavadina jį Reveliu (*Reval*) pagal estų žemę Revalą (est. *Rävala*), kurioje šis miestas yra. Estai danų užimtąjį miestą pramena „danų miestu“ – *taani linn* (estų kalboje netariami skardieji priebalsiai *b, d, g*), iš šio pavadinimo ilgainiui atsirado dūrinys *Tallinn(a)*. Reveliu miestas oficialiai vadintas iki pat XX a. pradžios. Susikūrus Estijos Respublikai 1918 m., miestas pervadintas liaudyje vartotu vardu – Talinu. Hitlerinės okupacijos metu 1941-1944 m. vokiečiai buvo gražinę miestui Revelio (*Reval*) pavadinimą.

Yra ir kitokių miestavardžio kilmės aiškinimų: mėginama jį sieti su žodžiais *tallide linn* ‘arklidžių miestas’, *talv linn* ‘ūkio pilis’ arba *tali linn* ‘žiemos pilis’.

Čia nurodytos pagrindinės ir moksliskai pagrįstos Vilniaus, Rygos ir Talino vardu etimologijos. Autorius neturėjo tikslo diskutuoti dėl pastaraisiais dešimtmečiais rusų, baltarusių ir lenkų pseudokalbininkų paskelbtų šių miestų vardų kilmės aiškinimų. Juo labiau, kad tos naujosios etimologijos sukurtos politiniais tikslais ir nėra mokslinių diskusijų objektas.

LITERATŪRA

- BRMS I – Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. T. I. Sudarė N. Vėlius. Vilnius, 1996.
- BŠICH – Baltijos šalių istorijos chrestomatija. Vilnius, 2002.
- Butkus A. Latviai. Kaunas, 1995.
- Caune A. Pati Rīga ūdenī: Arheologa stāsts par zudušo Rīdziņas upi, par pirmo ostu, kuģniecības līdzekļiem un amatiem senajā Rīgā. Rīga, 1992.
- Dambe V. Par Rīgas vārda izcelsmi // Onomastica Lettica. Rīga, 1990. Lpp. 5-20.
- GL – Gedimino laiškai. Vilnius, 2003.
- Heinrici chronicon. Indriķa hronika. Rīga, 1993.
- Vanagas A. Lietuvos miestų vardai. Vilnius, 1996.

Lietuvos ir Baltarusijos istorijos įvykių interpretacijos

Baltarusių poetas Aleksejus Zarickis ir Kristijonas Donelaitis

Vytautas ŽEIMANTAS, Baltarusijos rašytojų sąjungos narys, Vilnius

Šie metai – neeiliniai, mes minime garsaus lietuvių poeto Kristijono Donelaičio 300 metų gimimo sukaktį. Mes skaitome Donelaitį, mokomės iš jo, džiaugiamės, kad jo kūryba plinta ir kitomis kalbomis. Kai pradėjau išsamiau domėtis lietuvių ir baltarusių literatūriniais ryšiais, iš karto atkreipiau dėmesį į Kristijono Donelaičio eilių vertimus į baltarusių kalbą. Čia ypač pasižymėjo baltarusių poetas Aleksejus Zarickis (Алексей Зарицкий).

Aleksejus Zarickis (1911–1987) gimė Chotimsko miestelyje, Mogiliovo srityje. Nuo jaunystės pradėjo domėtis poezija ir kitomis kalbomis. Pirmieji jo eilėraščiai baltarusių kalba spaudoje pasirodė 1927 m., pirmoji knyga – 1932 m. 1936 m. jis baigė Maskvos užsienio kalbų institutą. Po karo A. Zarickis išleido net penkiolika poezijos rinkinių, prisiminimus. Nepaisant tokio aktyvaus kūrybinio polėkio, jis daug vertė ir iš kitų kalbų: lenkų, ukrainiečių, rusų, serbų, vokiečių ir mūsų dideliame džiaugsmui – iš lietuvių kalbos.

„Lietuvių literatūroje mane labiausiai sudomino Kristijonas Donelaitis, ypač jo poema „Metai“. Lietuvių valstiečių gyvenimas, jų buitis man pasirodė labai artima, panaši į mūsų baltarusišką kaimą,“ – rašė Aleksejus Zarickis.

Jo į baltarusių kalbą išversta K. Donelaičio poema „Keturi metų laikai“ (Чатыры пары года), pasirodė Minske 1961 metais. Šią knygą apipavidalino ir graviūras jai sukūrė lietuvių dailininkas Vytautas Jurkūnas.

Beje, tik po šešiolikos metų (1977) buvo paskelbtas garsus UNESCO sudarytas „Geriausių Europos literatūrinių kūrinių sąrašas“, kuriame buvo ir K. Donelaičio „Metai“.

Kristijono Donelaičio kūryba domėjosi ir domisi įvairių kraštų vertėjai. Vokiečių poetas J. V. Gėtė sulygino jo poemą su antikos literatūros šedevrais. A. Mickevičius aukštai įvertino „Metų“ vaizdingumą. Poema labai domėjosi lenkų poetas ir istorikas J. Kraševskis, slavistas ir sanskritologas V. Majevskis, čekų poetas ir filologas F. Čelakovskis.

Baltarusių poetas Aleksejus Zarickis

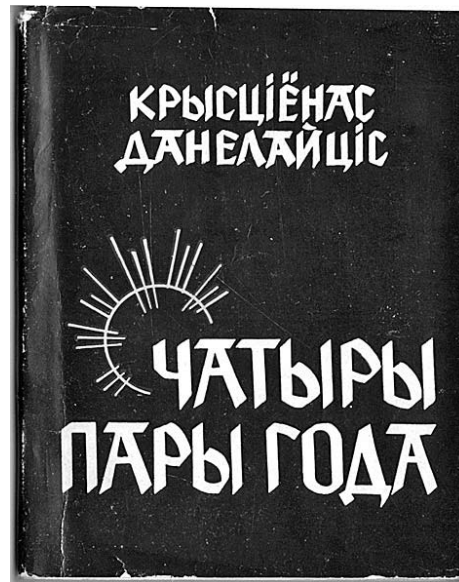
Į vokiečių kalbą „Metus“ išvertė L. G. Rėza (1818), į rusų – D. Brodskis (1946, pakartotiniai leidimai – 1951, 1955, 1960, 1964), į čekų – G. Echova (1960), latvių – P. Kalva (1963), į anglų – N. Pastenis (1967), į gruzinų – G. Abašidze ir R. Margiani (1967), į vengrų – D. Tandoris (1970). Visų čia neišvardinsi. Be to, „Metai“ yra išversti į švedų, lenkų, ukrainiečių, armėnų, esperanto, kitas kalbas.

„Metų“ fragmentai jau XIX amžiuje buvo įtraukiami į mokyklines chrestomatijas ne tik lietuvių, bet ir latvių bei lenkų kalbomis. Daug vertėjų K. Donelaičio poemą vertė ne ištisai, o atskiromis dalimis. A. Zarickis ėmėsi šio darbo rimtai, išvertė visą poemą.

„Baltarusių kalba Donelaičio „Metai“ iš karto pasirodo pilnu vertimu. Ji parengė žinomas vertėjas ir poetas A. Zarickis, prieš tai vertęs į baltarusių kalbą Gėtės ir Heinės poeziją. Baltarusiškas „Metų“ vertimas susilaukė teigiamo įvertinimo baltarusių literatūrinėje spaudoje“, – 1963 m. rašė akademikas Kostas Korsakas.

Beje, į baltarusių kalbą buvo išversta ne tik K. Donelaičio kūryba. Baltarusiškai galima paskaityti (pavardysiu abėcėlės tvarka) Jono Avyžiaus, Juozo Baltušio, Vytauto Barausko, Vytauto Bubnio, Petro Cvirkos, Jeronimo Lauciaus, Vytauto Misevičiaus, Vytauto Petkevičiaus, Kazio Sajos, Mykolo Sluckio, Antano Venclovos prozos kūrinių, Alfonso Maldonio, Justino Marcinkevičiaus, Eugenijaus Matuzevičiaus, Eduardo Mieželaičio, Salomėjos Nėries, Albino Žukausko poezijos knygų.

Iš baltarusių į lietuvių kalbą daug išvertė Eugenijus Matuzevičius, Albinas Žukauskas, Alma Lapinskienė, Vladas Braziūnas, kiti. Ėmėsi iš baltarusių kalbos versti

Kristijonas Donelaitis, „Keturi metų laikai“, viršelio dailininkas Vytautas Jurkūnas, Minskas, 1961 m.

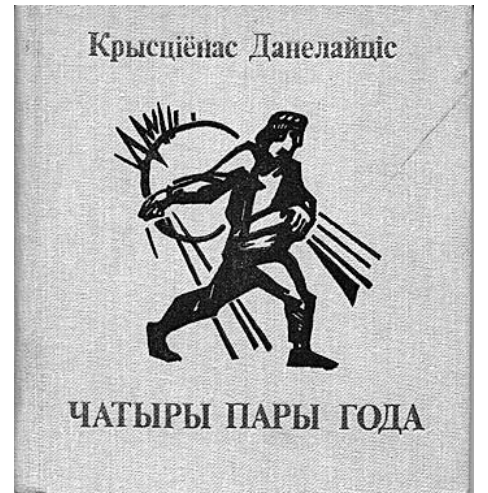
ir šių eilučių autorius. Jau į lietuvių kalbą išverčiau dabartinių rašytojų Lidzijos Arabei, Georgijaus Marčiuko, Volgos Karatkevič ir Alesiaus Karliukevičiaus kūrinius.

Neseniai radau betarpiškus A. Zarickio prisiminimus, kuriuose jis dalijasi mintimis, kada, kaip ir kodėl jis ėmėsi į baltarusių kalbą versti K. Donelaičio „Metus“.

„Kai pradėdi versti garsių poetų kūrybą, kartais susiduri su sunkumais, kurių iš karto negali numatyti. Taip man nutiko, kai pradėjau versti lietuvių literatūros klasiko Kristijono Donelaičio poemą „Metai“, – rašo A. Zarickis. – Lietuvos rašytojų sąjungoje gavau gerą pažodinį rusišką „Metų“ vertimą. Tai gerokai palengvino man darbą. Man padėjo ir ta aplinkybė, kad iš visų neslaviškų kalbų, lietuvių kalba yra artimiausia slaviškoms, ypač baltarusių kalbai, su sava žodžių atsarga ir visa sava sandara. Be to, mūsų Kūrybos namuose, Karališčiavičiuose (Каралішчавічы) šalia manęs dirbo lietuvių poetas Albinas Bernotas, kuris su dideliu noru padėdavo man savo patarimais, leidžiančiais geriau suprasti originalą. Poema man labai patiko. Atrodė, kad savo rankose turiu visus kozirius. Tačiau kai pradėjau versti, tai pirmomis dienomis negalėjau pajudėti į priekį. Lietuvių poeto aukšto meistriškumo eilės mano vertime prarasdavo savo ryškumą ir natūralumą. Jau norėjau atsisakyti sumanymo, bet staiga atėjo mintis: gal iš pradžių man perskaityti Jakubo Kolaso „Naująją žemę“ ir tik po imtis vertimo? Juk toje „Naujoje žemėje“ tokia turtinga kalba, tokia aukšta kaimiško gyvenimo ir darbo poetizacija, toks platus epinis užmojis. Su kažkokiu ypatingu jausmu, susidedančiu iš džiugaus laukimo jautulio, pagarbos ir vilčių aš pasinėriau į savo mylimiausią poemą, su kuria pirmą sykį susipažinau dar būdamas šeštokas ir septintokas. Mano viltys nebuvo bevaisės. „Naujosios žemės“ skaitymas paveikė mane, kaip šviežio kraujo įpylimas. Tai padėjo labiau pajusti ir suprasti Donelaičio poemą ir parodė, kur ieškoti žodžių kraitį vertimui. Darbas pajudėjo į priekį ir aš su džiaugsmu pajutau, kad lietuvių poetas prakalbo su manimi baltarusiškai.“

A. Zarickio „Metų“ baltarusiškas vertimas susilaukė ir naujų laidų. K. Donelaičio kūryba buvo įdėta į A. Zarickio rinkinių vertimų knygą „Į pasaulį su daina“, kuri pasirodė Minske 1978 metais. Trečią kartą „Metai“ baltarusių kalba buvo išleisti Minske 1983 metais. Džiugu, kad mūsų artimiausi kaimynai nepamiršta garsaus lietuvių dainiaus, domisi jo kūryba.

„Vorutos“ skaitytojams siūlau perskaityti ištrauką iš K. Donelaičio „Metų“ baltarusiškai. Carinės Rusijos okupacijos laikais oficiali valdininkija teigėdavo, kad baltarusių tautos nėra, kad tai tie patys rusai tik kalba tarmiškai. Paskaičius šį A. Zarickio vertimą, bus galima padaryti išvadą, kiek šiame teiginyje yra teisybės. Baltarusių kalba – tai savarankiška slavų

Kristijonas Donelaitis, „Keturi metų laikai“, Minskas, 1983 m.

kalba, be abejo, turinti bendrumų ne tik su kaimynystėje gyvenančiais slavais – lenkais, rusais, ukrainiečiais, slovakais, bet ir su baltais – lietuviais ir latviais.

Suprantamas ir A. Zarickio paminėtas lietuvių ir baltarusių kalbų artumas. Juk lietuviai ir baltarusiai kelis šimtmečius buvo vienoje valstybėje – Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

Beje, šiuo požiūriu yra įdomi Vilniuje gyvenusio baltarusių kunigo ir švietėjo Adomo Stankevičiaus (Адам Станкевіч) studija „Lituanizmai baltarusių kalboje“, kuria jis dalimis skelbė Vilniuje ėjusiame baltarusių žurnale „Kalosse“ (Калоссе) per daugelį numerių – 1938, Nr. 2, 3, 4, 1939, Nr. 1, 2, 3.

Ilgametė bendra lietuvių ir baltarusių istorija, geri kaimyniniai santykiai negalėjo nepalikti pėdsako ir mūsų kalbose, ypač senesnėse sąvokose, kai kalbama apie gamtą, kaimo buitį, valstiečio gyvenimą. Kai kalbama tai, apie ką ir rašė K. Donelaitis.

Prenumeratorių ir skaitytojų dėmesui

Dėl lėšų stokos nuo š. m. balandžio 1 d. „Voruta“ bus leidžiama tik viena kartą per mėnesį. Atsiprašome prenumeratorių ir skaitytojų.

Kitas numeris pasirodys balandžio 26 d.

Skaitytojų laiškus skaitykite

www.voruta.lt,

www.mazoji-lietuva.lt

Redakcija

Voruta parduodama

- K400 Alytus, Jotvingių g. 10
- K422 Druskininkai, Eglės g.1
- Kaunas, „Akademinis knygynas“, VDU III rūmai, K. Donelaičio g. 52
- K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g. sankryža
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K466 Panevėžys, Savanorių a. 5
- K558 Šiauliai, Tilžės g. 109
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- B EMSI Trakų Vokė, Trakų pl. 14 km
- K153 Ukmergė, Kęstučio a. 6
- K210 Utena, Aušros g. 30
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K44 Vilnius, Lelevelio g. 2
- K5 Vilnius, Sodų g. 22 – autobusų stotis
- K572 Vilnius, Sodų g. 22
- K26 Vilnius, Sodų g. 22

3 noų užniamaeца сонца вышэй і зямлю абуджае, Весела нішчыць усё, што старанна зіма збудава. Гінуць сумёты — нястомная праца мяцеліц і сцюжы. Пеніцца, таючы, снег, адусюль ён знікае бяследна. Зноў ажываюць палі ад павеваў ласкавага ветру. Просіць ён траўку ўсялякую зазеленець, уваскрэснуч. Лес прычынаеца хутка, выпростваюць дрэвы галіны. Снежную коўдру скідаюць у полі лагчыны і ўзгоркі. Тое, што з плачам увосень у багнах халодных застыла, Тое, што зімавала ў азёрах і рэчках пад лёдам Ці пад карэнем у норцы глыбокай зіму пераспала, — Сёння ўсё гэта вітае гурмою вясенняе сонца. З норкі выбраўся тхор, пацукі з падпамосця вылазяць. Мышы, краты, разам з імі вароны, панурыя совы Хваляць і хваляць усе-цёпльнію вяснаву бясконца. Мухі з'явіліся зноў, камары, незлічоныя блохі, Зразу кусаць пачалі ўсіх няшчадна яны без разбору, Джаляць вяльможнага пана яны з селянінам нароўні. Матка пчаліная дзетак стараных сваіх пабудзіла. Шле іх на працу яна, хай за ўзяткам спяшаюць салодкім. Роем вялізным з вуллёў працавітыя выпаўзлі пчолы, Кветак шукаць паляцелі, зайграўшы на ўласных жалейках. А павукі па кутках ніткі сучыць свае пачынаюць. Моўчкі рыхтуюць яны паляўнічыя згубныя сеткі: Воўк і мядзведзь разгуляліся весела ў пушчы таксама. Зноў да здабычы яны падкрадаюцца ціха на ўзлессях. Дзіўная справа, — ніхто з проўмы тых, што вярнуцца паспелі, Не засмучоны зусім, і не хоча ўздыхаць ён і плакаць. Не, не журыцца вярнуліся ўсе, вясняліца ўсе хочучы,

Kaišiadorietiški motyvai Tėvynės pažinimo draugijoje

Greta STATKEVIČ, Vilnius

Atkelta iš 4 p.

(2009), apie prel. Stanislovą Kiškį, kun. Nikodemą Švogžlį-Milžiną bei daugelį kitų. Ir dar sulauksime, nes vienos knygos jau parengtos, kitos – rengiamos spausdinti.

J. Laurinavičius rašo įtaigiai, vaizdingai, jautriai. Tautotyrininkė Janina Ivoškaitė, perskačiusi „Vidurnakčio pašvaistę“, sakė: „Rodos, grįžau į ano meto gimtuosius Smilgius (Kaišiadorių r. – aut.): taip viskas artima, suprantama, tiek bendrumo. O aprašomi įvykiai Pajautų kaime...“ (Trakų r. – aut.).

J. Laurinavičiaus nuopelnus kaišiadoriečiai įvertino – savivaldybės sprendimu 2013 m. gruodžio 19 d. jam suteiktas Kaišiadorių rajono Garbės piliečio vardas.

TPD bičiulis kraštotyrininkas Antanas Paulauskas daugiau nei 50 metų domisi gimtųjų apylinkių (Gegužinės, Šilonių, Zūbiškių – Kaišiadorių r.) praeitimi. Surinkta gausybė medžiagos: archyvinės, etnografinės, užrašytų senolių prisiminimų, fotografijų. Apie šio kraštotyros entuziasto nuveiktus darbus spausdinta „Tautotyros metraščio“ II tome (Paulauskas A. *Kraštotyrininko „išpažintis“*).

Ir štai išleista pirmoji knyga „Šilonys“. Knygoje pateikiama žinių apie buvusio Šilonių dvaro, priklausiusio evangelikų bendruomenei, istoriją, inventorius (1629, 1642, 1692, 1766 metų), kaimo raidą, gyventojų švietimą ir mokyklas. Išsamiai papasakota apie *šiloniokų* laisvės kovas, sukrečiančius partizanų likimus. Plačiai aprašytos Šilonyse gyvenusių žmonių: Matačiūnų, Stankevičių, Plepų, Zajančauskų, Civanavičių, Žvirblių,

Grendų, Kurgonų, Kasiukonių, Sinkevičių, Kontautų šeimos. Knyga gausiai iliustruota nuotraukomis, gražiai išleista. Tai rašytinis paminklas kaimui, kurį žymi stogastulpis, pastatytas taip pat autoriaus iniciatyva 2006-aisiais.

Popietės metu skambėjo Šilonių kaime gimusios ir knygoje aprašytos Zofijos Matačiūnaitės-Dzeventlauskienės kadais dainuotos dainos. Močiutės ir prosenelės mėgtas dainas atliko Laima Krasauskaitė su dukromis Girmante ir Gaudre Vaitkutėmis. Skambūs atlikėjų balsai ir nuoširdumas – grožio ir gėrio spinduliu palietė kiekvieno širdį.

Pirmą kartą pristatyta ką tik išleista Onos Jonkaitytės-Gratkauskienės (1910–2012) „Sauja gyvenimo“. Autorės dukra ir knygos sudarytoja dr. Ramunė Urbonavičienė pasakojo, kad išleisti knygą paskatino tautotyrininkų dėmesys mamos asmenybei ir kūrybai, publikacijos „Kaišiadorių aiduose“, „Tautotyros metraštyje“, J. Tomkaus knygoje „Paliepis“.

„Sauja gyvenimo“ – tai literatės plunksna parašyti atsiminimai, sielos šauksmą išsakantys laiškeliai iš tremties, gražiausi literatūros kūriniai – visa, kas labiausiai atskleidžia dvasingą, tvirtą katalikiškos moralės vertybes puoselėjusią kūrybingą asmenybę. Skaudūs, net žiaurūs likimo smūgiai nepalaužė autorės dvasios; oriai ir principingai moteriai užteko stiprybės gyventi per šimtą metų. Tik toji sauja gyvenimo užgniaužė

galbūt žymią rašytoją, iškilią pedagogę ar visuomenės veikėją.

O. Jonkaitytė-Gratkauskienė 1941–1945 metais dirbo Kaišiadorių gimnazijoje lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja. Prisimini- mais apie klasės auklėtoją pasidalijo buvusi Kaišiadorių gimnazijos mokinė Aleksandra Žitkutė-Krištapavičienė. Pasakojo, kad mokytoja žavėjo ne tik išpūdinga plaukų kasa, bet ir gebėjimu įdomiai perteikti dėstomą dalyką, kūrybingumu, patriotiškumo ugdymu, nuoširdžiu bendravimu. Mokiniam buvo autoritetas ir sektingas pavyzdys ateitininkams, jauniems literatams.

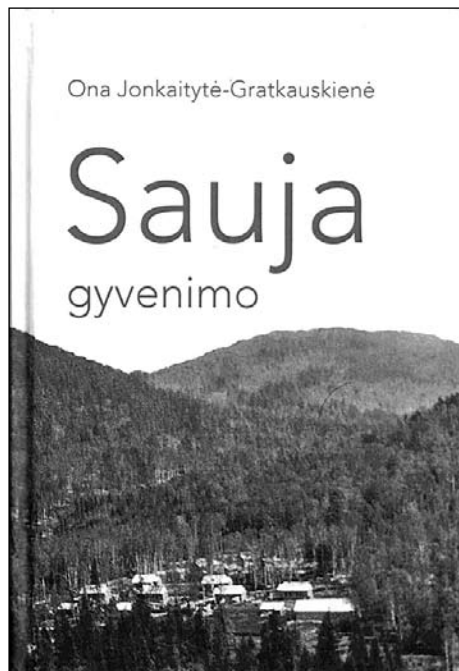
Parengtas fotografijų stendas supažindin- mo su trimis O. Jonkaitytės-Gratkauskienės gyvenimo etapais: Kauno, Kaišiadorių, tremties.

A. Paulausko „Šilonis“ ir O. Jonkaitytės-Gratkauskienės „Sauja gyvenimo“ išleido leidybos įmonė „Kriventa“, kurios savininkas Kazys Matačiūnas taip pat kilęs iš Kaišiadorių r.

Mintimis pasidalijo Vilniaus kaišiadoriečių klubo prezidentas prof. Algimantas Zakarevičius. Autorius sveikino K. Matačiūnas, kraštiečiai ir buvę bendradarbiai.

Renginio organizatorė Birutė Mikulytė informavo dalyvius apie labai svarbią ir vertingą Dianos Tomkuvienės knygą „Kaišiadorių apylinkių tautinis kostiumas“, dr. Kazys Račkauskas pakvietė į savo naujos knygos „Čižiūnų židinio šviesa“ pristatymą.

Speiguota buvo ta viduržiemių diena,

Knygos viršelis

šaltoka buvo ir Vilniaus įgulos karininkų ramovės salėje. Šilumą susirinkusiems skleidė nuoširdūs kiekvieno kalbėjusiojo žodžiai, jauku buvo nuo minčių, vertybių bendrumo, dėkingumo ir pagarbos apie gimtąsias vietas bei jų žmones parašiusiems tėviškėnams. Gerų emocijų užteko ne vienai dienai.

Muziejus laikraštyje Nr. 11 (324)

Šilkiniai 1920 ir 1921 m. Chivos pinigai

Popieriniai pinigai – valstybės išleisti vertės ženklai su privalomuoju kursu pasirodo Kinijoje VII a. Ši centralizuota valstybė su gausiu biurokratijos ir kontrolės aparatu sugebėjo ilgą laiką, net keičiantis dinastijoms, išlaikyti aukštą ir pastovų popierinių pinigų kursą, keičiant juos į monetas. Tai labai stebino pirmuosius europiečius, pasiekusius Kiniją. Markas Polas (1254-1324) su nuostaba mini, kad kinai su pasitikėjimu priima tiek monetas, tiek popierinius pinigus. Jis tai aiškino aukštu valdovo moraliniu autoritetu. Kinų metraščiai rašo, kad Juanio dinastijos (1279-1368) pabaigoje, pritrūkus monetų, popieriniai pinigai nuvertėjo tiek, kad kainavo mažiau nei popierius, ant kurio buvo atspausdinti. Ankstyvųjų kinų popierinių pinigų beveik nėra išlikę, net didieji pinigai turi tik Minų dinastijos (1386-1644) ir vėlesnių

laikų, įvairių nominalų banknotus. Europoje popieriniai banknotai – banko bilietai, kaip pinigų rūšis, pasirodo XVII a. Pirmieji banknotai J. Palmstrucho (1611-1671) siūlymu, išleisti 1661 m. Švedijos Stokholmo banko, varinių pinigų – klipų devalvacijai padengti. Lietuvos-Lenkijos valstybėje (LLV) pirmieji popieriniai pinigai pasirodo 1794 m., Tado Kosciuškos (1746-1817) sukilimo metu. Tai buvo išdo bilietai nominalais nuo 5 iki 1000 zlotų.

Banknotai paprastai būna spausdinami ant popieriaus, su apsaugos priemonėmis, leidžios pavadinimu, su jo atstovų parašais – faksimilėmis, nurodant nominalą, emisijos datą ir serijos numerį. Bet banknotų istorijoje būta išimčių – pvz.: XX a. pradžioje Chivoje išleisti šilko banknotai. Chivos valstybę Vidurinėje Azijoje, Amudarijos žemupyje, Kaspijos jūros rytų pakrantėje, 1512 m.

Šilkiniai pinigai. Chiva, 1920 ir 1921 m. O. Sevelovo nuotr.

įkūrė uzbekų Šeibanidų dinastijos chanas Ilbarsas. Paskutinis Chivos valdovas Said-Abdula (1918-1920)

buvo ne tik priklausomas nuo rusų įtakos, bet ir tapęs žaisliuku vienos turkmėnų genties vado Kurban Mamedo rankose. Jo norams tenkinti nepakako valstybėje kursavusių sidabro monetų – tengių ir aukso monetų – tilų atsargų. Tuomet chano nazyras Palvanas Nijaz-hodža Jusupovas pasiūlė panaudoti izde saugomas chalatų šilko rietimų iš Kinijos atsargas banknotams gaminti. Jis suprato popierinių pinigų reikšmę, bet mieste nebuvo tinkamo popieriaus banknotams. Pirmieji šilko banknotai datuoti 1337-1338 hidžros metais (1918-1920). Bolševikų 1917 m. spalio revoliucijos įtakoje, Chivoje 1920 vasarį, įvyko perversmas, chanas atsakė sosto. Buvo paskelbta Chozemo Liaudies Sovietų respublika, o naujos vyriausybės Liaudies Nazyrų – Tarybos pirmininku tapo tas pats P. N. Jusupovas. Jis įgyvendino savo planą išleisti šil-

ko banknotus.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugomi 3 reti šio laikotarpio šilkiniai Chozemo Liaudies Sovietų respublikos banknotai – vienas 1920 metų 1000 rublių nominalo ir du 1921 metų 5000 rublių nominalo. 1000 rublių nominalo banknotas yra 143 x 157 mm dydžio stačiakampė žydro šilko atraiža. Ant jos abiejų pusių atspaus-tas raudonos spalvos ornamentinis rėmelis, kuriame juodu šriftu įrašai uzbekų kalba arabiškais rašmenimis ir rusų kalba kirilicos rašmenimis, abiem kalbomis nurodytas nominalas. Datos - 1920 ir hidžros data - 1338.

Šilkiniai Chivos pinigai yra įdomūs ir reti bonistikos eksponatai.

Muziejininkas Saulius Zalys

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 12 (325)

Čufut-Kale vaizdai atvirukuose

Viena iš paslaptingiausių Krymo vietų – Čufut-Kale miestas, įsikūręs kalnuotoje vietovėje, kurią iš trijų pusių supa sunkiai įveikiamos uolos. Gamta sukūrė idealią vietą, o žmonės joje pastatė neprieinamą miestą.

Čufut-Kale miestas pastatytas 558 metrų aukštyje virš jūros lygio, apie 2,5 km į rytus nuo Bachčisarajaus. Jis užima nedidelį – apie 18 hektarų plotą. Krymo totorių kalba miesto pavadinimas reiškia „žydų tvirtovė“ (čufut – žydas, qale – tvirtovė). Karaimai miestą vadino „Sela Juhudim“ – t. y. „žydų kalnas“, o paskutiniu metu ėmė vadinti „Džuft-Kale“, t. y. „dviguba tvirtovė“. Čufut-Kale įkurta VI a. Justiniano I laikais ir buvo Bizantijos imperijos pasienio įtvirtinimo gyvenvietė, kurioje gyveno alanai. XI-XII a. Krymą valdant kumanams (plovams) miestas vadinosi „Kirk-Eras“.

Pirmą kartą Čufut-Kale minima

1299 m., kai Aukso ordos kariuomenė, vadovaujama Nogajaus, įsiveržė į Krymą. Tarp apiplėštų miestų yra minimas ir „Kirk-Eras“. XIII-XIV a. miestas buvo nedidelės kunigaikštystės centru, priklausančiu Aukso ordai. Šiuo laikotarpiu mieste pradėjo kurtis karaimų bendruomenė. 1441 m. miestas tapo nepriklausomo Krymo chanato sostine. Čia rezidavo pirmieji Krymo chanai: Chadži-Girėjus ir Mengli-Girėjus. XV a. pab. valdant Mengli-Girėjui, buvo pastatyta naujoji sostinė Bachčisarajus. Čufut-Kale tvirtovėje liko tik chanato monetų kalykla ir kilmingų karo belaisvių kalėjimas. Pagrindiniais miesto gyventojais liko karaimai, kadangi jiems galiojo draudimas kurtis Bachčisarajaus mieste ir jo apylinkėse.

1783 m. Krymo chanatą prijungus

Atvirukai. Čufut-Kale miesto vaizdas ir viduriniai vartai. XX a. pr.

prie Rusijos imperijos, draudimas kurtis karaimams kituose imperijos miestuose buvo panaikintas. Karaimai pradėjo palikti miestą – tvirtovę,

vė, XIX a. pabaigoje Čufut-Kale apleido paskutiniai gyventojai. Tvirtovėje liko gyventi tik prižiūrėtojo šeima.

Šiuo metu Čufut-Kale mažai kas išliko. Pačioje seniausioje, vakarinėje, miesto dalyje yra daugybė uolose iškalto gyvenamųjų patalpų, sugriautos metinės liekanos ir 1437 m. statyto Tochtamyšo chano dukters Džanike-Chanim mauzoliejus. Taip pat gerai išsilaikė dvi karaimų kenesos ir vienas kiemas su dviem gyvenamaisiais namais, kur dabar yra ekspozicija, pasakojanti apie karaimų tautos istoriją ir kultūrą. Deja, rytinė miesto dalis, kur buvo gyvenamieji namai ir monetų kalykla, kurioje buvo kaldinamos Krymo monetos, neišliko.

Trakų istorijos muziejaus karaimikos rinkinyje saugomi keli XX a.

pr. atvirukai su Čufut-Kale miesto vaizdais. Juose galime pamatyti

to meto bendrąjį miesto vaizdą, vidurinius miesto vartus, o taip pat požemines teismo ir bausmių vykdymo sales. Visi atvirukai nespaltuoti, 87 x 135 mm dydžio, turi trumpus paaiškinamuosius tekstus rusų kalba. Fotografijų autoriai, pagal kurių darbus spausdinti atvirukai, nenurodyti. Vieną šių kolekcijų išleido Granbergo akcinė bendrovė Stokholme (Švedija), kitą leidykla „Abiltar“ Bachčisarajuje (Rusija).

XIX a. pab., sparčiai vystantis fotografijos menui, tampa populiarūs foto atvirukai. Būtent šiai kategorijai ir priklauso eksponuojami atvirukai.

Muziejininkas Dangis Varankevičius

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Kovo 11-osios Akto signatarai

Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarų klubo prezidentės, Nepriklausomybės Akto signatarės Birutės Valionytės kalba iškilmingame Nepriklausomybės atkūrimo dienos minėjime

2014 m. kovo 11 d. pranešimas VIR

Didžiai gerbiama Lietuvos Respublikos Prezidente, Seimo Pirmininke, Ministrė Pirmininke, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatai, Seimo nariai ir visi čia susirinkusieji, mieli Lietuvos piliečiai,

Prieš 24 metus atkūrėme nepriklausomą valstybę – čia, šioje salėje. Buvome susitelkę ir ryžtingi. Visi jautėmės padarę ypatingai svarbų darbą.

Ivykiai Ukrainoje mums primena tą didžiulę įtampą ir atsakomybę, kuri užgulė tada mūsų pečius. Todėl įvykius Kijeve išgyvename šiandien iš naujo. Ukrainiečių tauta pasirinko integracijos kelią į Vakarus. Rusija iškart panaudojo karinę jėgą ir okupavo Krymą. Tai suvienijo ukrainiečius. Ukraina paskelbė mobilizaciją ir aiškiai pasakė, kad gins savo valstybę. Padėtis šalyje yra labai sudėtinga, bet aš tikiuosi, kad ukrainiečiams užteks šalto proto ir ryžto, ginant savo valstybę bei įgyvendinant esmines reformas.

Lietuva pagal išgales remia Ukrainą ir diplomatiniais kanalais neuveikė nemažą darbą. Žinau, kad Ukrainai yra labai svarbu, jog Lietuvos ir Latvijos ambasadoriai ir šiandien yra Kryme. Garsiai iki šiol žadėta ES pagalba, iš esmės baigiasi išreikštu susirpinimu dėl padėties Ukrainoje. Tiesa, yra konkretūs pažadai finansiniai paramai, kuri ypač reikalinga jai.

ES trypčioja vietoje todėl, kad visos didžiosios šalys pirmiausia gina savo interesus. O Prancūzija ir toliau rengiasi parduoti karinius laivus Rusijai, kurių vienas net vadinasi „Sevastopolis“. Krymas nuo Paryžiaus toli. NATO yra ryžtingesnė. Faktiškai šalys nenori sugadinti santykių su Rusija ir nepažeisti savo ekonominių interesų. Tai žinodama Rusija gali Ukrainoje veikti laisvai, nes Rusijos veiksmų neužkardo Europos ir JAV susirūpinimas ar diplomatinės priemonės.

Ar XXI amžiuje Europa gali pasipriešinti ryžtingai agresijai? Akivaizdu, kad ne. Perdaug visų skirtingi interesai. Jei Rusijai pavyks suskaldyti Ukrainą, ir pasaulis ramiai stebės, visiškai aišku, kad Rusijos ekspansijos kryptis toliau bus nukreipta į Moldovą ir Baltijos šalis. Taigi, rūpestis yra didžiulis.

Ivykiai Ukrainoje mus privertė sunerimti. Supratome, kokia yra šiandien, pabrėžiu žodį šiandien, yra trapi taika. Dar vakar atrodė – esame saugūs. Lietuva priklauso Europos Sąjungai ir NATO, o karas, jei ir vyksta, tai kažkur toli, ne prie mūsų. Dabar visiems akivaizdu, kad Rusijos strateginis tikslas yra susigrąžinti buvusios imperijos ribas. Taigi, ar saugūs esame? Lietuvos Respublikos Prezidentė ir krašto apsaugos ministras ramina, kad galime miegoti ramiai, kad NATO yra mūsų saugumo garantas. Taip, NATO papildomai atsiuntė į Zoknius 6 naikintuvus. Bet, kai taip lėtai tarptautinės organizacijose yra priiminėjami sprendimai, ir, kai žinai, kad Lietuva privaloma tvarka nuo 2008 m. neberengia Lietuvos piliečių ginti valstybės, o yra apsiribota savanoriais ir profesionalia kariuomene, jautiesi ištis neįjaukiai, ir tokia krašto gynybos doktrina kelia rimtas abejones. Tikiu ekspertais, kurie teigia, kad Lietuvos kariuomenės mobilūs daliniai yra aukšto profesionalumo. Bet iš istorijos žinau, kad šalis apsigina tik tada, kai ją gina visi šalies piliečiai. Kai jie yra parengti tam, jie žino, kaip tai daryti. Liberalizmo šioje srityje negali būti. Esu įsitikinusi, kad šalies gynybos doktriną reikia grįsti mišrios gynybos sistema. Šalies gynybos sistema turi būti pagrįsta piliečių pareiga ginti Tėvynę ir savanoriškumo principu. Suprantu, kad tam reikia atitinkamų finansinių ir logistinių išteklių. Bet seniai yra žinomas posakis: kas nefinansuoja savo kariuomenės, tas tikrai finansuoja svetimą.

1990 m. kovo 11 d. atkūrėme Lietuvos valstybę antrą kartą. Per 24 metus pasiekėme daug. Lietuva ne tik sugrąžinta į pasaulio žemėlapi, bet tapo pilnatise Europos Sąjungos ir NATO nare bei kitose tarptautinėse organizacijose. Pasaulis vėl išgirdo garsų Lietuvos vardą. Per šį laikotarpį perėjome

nuo planinio ūkio prie rinkos ekonomikos. Lietuvoje gaminama produkcija tapo konkurencinga Europos ir pasaulio rinkose. Šiomet tapome net kosmine valstybe. Aukštosios mokyklos rengia kvalifikuotus specialistus. BVP per šį laikotarpį padidėjo beveik 3,7 karto. Bet vidutinė socialinė pensija Lietuvoje yra, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis yra viena mažiausių ir mažesnė yra tik Rumunijoje ir Bulgarijoje. Ekonominė atskirtis pasiekė pavojingą aukštumą ir tai kelia papildomą įtampą šalyje. Tai jau tampa ne tik ekonominis, bet ir nacionalinio saugumo klausimas. Šiandieną valdžia ne tik kad nebesikalba su Lietuvos piliečiais, bet dar ir ignoruoja jų konstitucinę teisę. Reikia suklusti.

Pirmą kartą Lietuvoje surinkti parašai dėl referendumo rengimo. Gerbiamieji, reikia aiškiai pasakyti, kad nėra Europos Sąjungoje šalies, kuri be apribojimų parduotų žemę užsieniečiams. Vienokie ar kitokie, bet visose šalyse yra. Lietuvos valdžia 10 metų buvo kurčia ir drįsti teigti – netgi ignoravo šį klausimą. Dabar, kai surinktas reikiamas parašų skaičius, žemės pardavimo saugiklių nustatymo klausimas pradėtas svarstyti. Bet ar to buvo galima padaryti anksčiau? Džiugu, kad Lietuvos piliečiai pasielgė pilietiškai, bet man visiškai nesuprantama, kodėl valdžia išliejo tiek politinių intrigu, net pykčio iniciatyvinės grupės atžvilgiu. Visa ši įtampa kilo tik todėl, kad valdžia negirdi Lietuvos piliečių. Atotrūkis tarp valdžios ir žmonių, nepasitikėjimas valdžia šiandieną Lietuvoje yra toks didelis, kad tai tampa jau ir papildoma įtampa demokratijai. Šį klausimą jau būtų galima ir privalome svarstyti šalies gynybos taryboje, bet valstybės gynybos taryba, pasirodo, dėl politikų ambicijų negali susirinkti. Tenka konstatuoti, kad po 24 m. Lietuvos politikai taip ir nesuvokė valstybės etiketo sampratos. Man, balsavusiai už nepriklausomos valstybės atkūrimą, yra skaudu apie tai kalbėti. Bet, deja, būtina. Tokia padėtis šalyje yra pavojinga. Tik valdžios dialogas su tauta ir abipusis supratimas skatina šalies kūrybines galias. Kito kelio elementariai nėra.

Mūsų kalba yra pramotė visoms Europos kalboms. Tauta, kuri savąja kalba kalba apie 4 tūkstančius metų. Mes išlikome ir tebekalbame šia pačia archajiškiausia kalba Europoje turime būti dėkingi savo protėviams ir tėvams. Vadinasi, jie sugebėjo apginti savo žemę, papročius, tradicijas, tapatybę ir savo kalbą – kaip svarbiausią savo išlikimo garantą. Ar dabartinės Lietuvos valstybės aukščiausi pareigūnai ir politikai supranta lietuvių kalbos išsaugojimo svarbą? Ar jaučia atsakomybę už tai? Akivaizdu, kad ne visai. Kalba yra nuolat kintanti, bet kertiniai kalbos sandaros akmenys privalo būti išsaugoti. Juk ne vienam lietuviui gyvenančiam savo etninės žemės, dabartinėje Lenkijos Respublikoje, nekyla net mintis reikalauti keisti lenkų kalbos alfabetą. Lietuvos teritorijoje nėra lenkų etninių žemių. Yra Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės piliečių palikuonys, kalbantys vietine kalba. Nenoriu plėstis į lietuvių tautos lenkinimo problemas peripetijas, noriu tik pasakyti, kad labai nemalonu, kai Lietuvos piliečiai Briuselyje šmeižia savo valstybę. LDK piliečiai, kalbantys vietine kalba, nėra tautinė mažuma. Jie yra tautinė bendrija, išlikusi nuo tų laikų, kai LDK valstybinė kalba buvo lenkų. Šio klausimo klaidingos juridinės formuluočių traktavimas politikų ir Lietuvos lenkų rinkimų akcijos nuolatinis eskalavimas kelia šalyje įtampą ir absoliučiai jokių problemų (pabrėžiu) neišsprendžia. Lenkijos perdėtas rūpinimasis kitos šalies piliečiais yra ne kas kita, kaip Lietuvos valstybės aiškos politikos nebuvimas tuo klausimu. Savalaikis (pabrėžiu žodį) nepatogių klausimų neišsprendimas atvedė į dabartinę situaciją. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos piliečiams, kalbantiems vietine kalba, Lietuva privalo skirti papildomą dėmesį ir daryti viską, kad jie jaustųsi pilnaverčiais Lietuvos valstybės piliečiais. Mano galva, šio klausimo sprendimas yra kuo artimesnis valdžios bendravimas su kitakalbiais. Tokie

susitikimai turi būti Lietuvos Respublikos Prezidentės, Seimo Pirmininkės, Ministro Pirmininko, Seimo narių nuolatinėje darbotvarkėje. Vilniaus, Šalčininkų, Švenčionių, Trakų rajonuose ir kitur jūs turite susitikti ne su savo partijų lietuviškai kalbančiais žmonėmis, jūs privalote susitikti su vietine kalba kalbančiais žmonėmis. Taip, kaip tai darėme mes – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatai, kai buvo sudarytas susitikimų grafikas, kai buvo bandoma šį kraštą atplėsti nuo Lietuvos. Taip, tai sudėtingi susitikimai. Seimo nariams lankytis Šalčininkų tūkstantmečio vidurinėje mokykloje nebūtina. Ten puikiai dirba mokytojai savo darbą.

Gerbiamieji, jūs privalote vykti į kaimus ir miestelius ir kalbėtis su žmonėmis. Tai jūsų politikų pareiga. Ir nesvarbu, kad Lenkų rinkimų akcija padarys viską, kad tokie susitikimai neįvyktų. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba buvo nuteisusi bendravimo tiltus. Deja, šitie tiltai buvo sugriauti. Jeigu nenutiesime iš naujo šių tiltų, politikai puikiai besinaudojantys demokratiniiais instrumentais šį kraštą ir toliau tolims nuo Lietuvos. Politinis judėjimo vektorius yra nukreiptas ta kryptimi.

2013 m. Lietuvoje begyveno 2 mln. 971 tūkst. 905 gyventojai. Lietuvoje sparčiausiai mažėja gyventojų skaičius visoje Europoje. 1990–2012 m. iš Lietuvos emigravo 769,5 tūkstančiai gyventojų arba visas Vilnius ir Panevėžys kartu sudėjus. Politikai džiaugiasi, kad 2007–2013 m. Lietuvos emigrantai į Lietuvą pervedė beveik 28 mlrd. Lt. Kodėl tapome labiausiai tirpstanti tauta Europoje? Kodėl Lietuvos piliečiai bėga iš Lietuvos? Ar Lietuvos valstybė turi konkretų veiksmų planą, kaip tai sustabdyti? Ar bent suvokiamos šio proceso pasekmės ateityje?

24-ais atkurtos valstybės egzistavimo metais tenka konstatuoti, kad Lietuvos valstybė šiandieną dar yra trapi ir jos trapumas slypi ne tiek išorėje, kiek šalies viduje. Šalies vidiniai prieštaravimai yra pasiekę pavojingą ribą. Ir mes visi kartu privalome rasti optimaliausius jų sprendimus, be jokių ambicijų ir partinių išžaidimų. Tam siūlau sukurti Tautos smegenų centrą, kuris formuotų Lietuvos valstybės vystymosi raidos ir lietuvių tautos išlikimą ateityje. Samoningai suformuluojau aštriai, kad išgirstumėte. Kiekviena save gerbianti valstybė turi šalies vystymo raidos centrą, kuris yra prie aukščiausio valstybės pareigūno institucijos. Jis turi parengti tautos išlikimo strategiją ir nustatyti veikimo vektoriaus kryptį. Mes per daug praradome, todėl privalome veikti skubiai. Šis klausimo sprendimas nebegali būti tik partijų lygmes klausimas, kai kas ketveri metai vektorius keičia kryptį, o tai reiškia, kad nėra judėjimo į priekį. Lietuvos laivelis tiesiog yra sukiojamas vietoje, kai jis tuo tarpu turi kryptingai, nepriklausomai nuo išorės vėjų plaukti jam nustatyta linkme. Ta kryptis – tai

Birutė Valionytė

lietuvių kalbos išsaugojimas, nepriklausoma valstybė, valstybės vientisumas ir saugumas, demokratijos užtikrinimas, piliečių teisių apsauga ir piliečių gerovė, kurioje visiems būtų gyventi gera. Čia mūsų žemė, čia mūsų namai, kitos mes neturime, o gerovė priklauso nuo mūsų pačių sugebėjimo ją kurti. Tai mūsų Kovo 11-oji. Mūsų atkurtos 1990 m. kovo 11 dieną Lietuvos valstybės gimtadienis.

Šalia rūpesčių pasidžiaukime ir Lietuvos didžiuliais pasiekimais. Esame talentinga tauta, išauginusi čiurlionius, sabonius, asadauskaiteis, meilutytes. Gaminame lazeries, mūsų pramonė dirba su aukštosiomis technologijomis. Išsaugojome net sutartines, išauginome puikų jaunimą, kuris pagamins pirmąjį palydovą į kosmosą. Pasidžiaukime šiais laimėjimais! Jie iš tikrųjų ženklūs per 24 metus. Ir pasijauskime esą šeiminingai mūsų žemės ir supraskime, kad tik nuo mūsų sprendimų ir nuo mūsų veiksmų viskas priklauso. Su švente, gerbiamieji.

Šaltinis: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4465&p_d=145281&p_k=1

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Iki karinis Trakų Dievo Motinos atvirukas, kuriame matyti aplink paveikslą daugybę votų

Dingstis šiam rašiniui atsirado pasklaidžius Lietuvos piligrimų bendrijos 2009 m. Vilniuje išleistą knygą – Dariaus Liutiko monografiją „Piligrimystė. Vertybių ir tapatumo išraiškos kelionėse“. Knygoje radau kelias nuorodas pasirinktos temos šaltiniams.

Manoma, kad Trakai kaip Dievo Motinos kulto ir piligriminė vieta buvo žinomi jau XVI a. pabaigoje. Keliautojams reikėjo tam tikrų poilsio vietų – stočių. Todėl Paneriuose, kapitulos žemėje, viešelių į Trakus, Gardiną ir Kauną kryžkelėje, 1597 m. pradėtas statyti paminklas – stulpas su Viešpaties kančios statula. Tačiau organizuotą piligriminę kelionę iš Vilniaus į Trakus prie stebuklingojo Švč. Mergelės Marijos paveikslą pirmą kartą surengė vienuoliai jėzuitai 1604 m. Juos vedė penkiolikasis Vilniaus vyskupas Benediktas Vaina. Taigi šiemet minime piligrimystės į Trakus 410-ąsias metines. Tik viena lenkų enciklopedija („Encyklopedia powszechna“, t. 25, Warszawa, 1867) ir kun. Petras Kraujalis 1924 m. išleistas knygelės „Trakų pilis ir jos likimas“ skyrelyje „Trakų bažnyčia“ (p. 18) apsirikę: procesija čia datuojama 1603 metais.

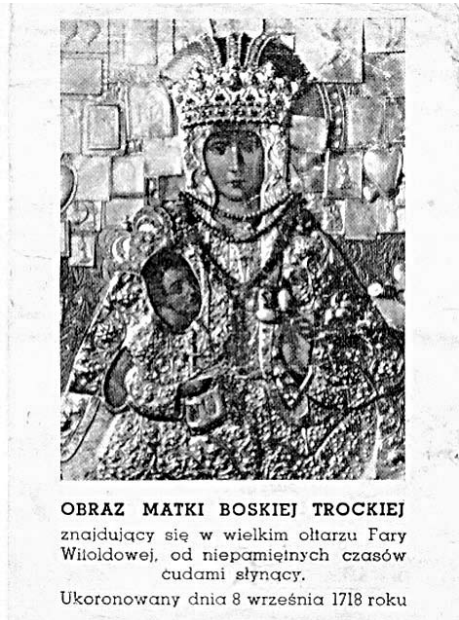
Romoje teologiją baigusį dvasininką Benediktą Vainą karalius Steponas Batoras paėmė sekretoriumi į savo dvarą, o 1576 m. paaugštinio į prelatus ir paskyrė Trakų klebonu. Šias pareigas B. Vaina užėmė iki 1600 metų balandžio, kai tapo Vilniaus vyskupu (lig tol Vilniaus vyskupiją B. Vaina buvo du kartus administravęs). Karaliaus Zigmanto III Vazos paskyrimą liepos 31 d. patvirtino popiežius Klemensas VIII. B. Vainos pastangomis Romoje baigta beveik 100 metų besitęsusi šv. Kazimiero kanonizacijos byla, kuri 1604 m. iškilmingai paminėta visoje Lietuvoje. Vilniuje iškilmės su gatvių procesijomis, vaidinimais, oracijomis ir pamaldomis vyko tris dienas – gegužės 10–12 d. Sergantis Zigmantas Vaza neštas kresle. Gegužės 12 d. B. Vaina pašventino pradėtos statyti Šv. Kazimiero bažnyčios, pirmosios baroko stiliaus šventovės mūsų sostinėje, pamatus. Per Vilniaus gaisrą 1610 m. liepos pradžioje smarkiai nukentėjus katedrai, B. Vaina rūpinosi jos atstatymu. Jo darbus tęsė kiti Vilniaus vyskupai: Eustachijus Valavičius (1616–1630) ir B. Vainos brolėnas Abromas Vaina (1631–649). Pastarasis šv. Kazimiero palaikus perkėlė iš ankstesnės katedros koplyčios į jam pašventą koplyčią.

Bene išsamiausiai apie procesijas į Trakus, kaip ir apskritai apie Marijos garbinimą mūsų šalyje, rašo J. Vaišnora 1958 m. Romoje išleistoje knygoje „Marijos garbinimas Lietuvoje“. Kone viską nuo J. Vaišnoros nurašęs, tačiau šaltinio nenurodęs ir dargi klaidų padaręs, paskelbė Robertas Gedvydas Skrinškas knygoje „Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas“ (Kaunas, 1999).

XVII a. pradžioje Lietuvoje katalikybei įveikiant protestantizmą, prasidėjo katalikų tikėjimo ir Marijos garbinimo atgimimas. Anuomet kaip tik kelerius metus, ypač 1602–1603 m., krašte buvo nederlius, žmonės kentėjo nuo bado ir ligų. Dažna ir labai baisi Vilniaus nelaimė būdavo maras. Todėl vysk. Benediktas Vaina ėmė rengti Dievo Motinos procesijas iš Vilniaus į Trakus. Vyskupas, kapitula ir kunigai su didele žmonių minia 1604 m. liepos 2 d. išsirengė pirmajai pėsčiai kelionei. Vyskupas ėjo basas. Kas mylia, arba maždaug kas septyni su puse kilometro, būdavo sustojama, ir jėzuitai sakė pamokslus, žmonės meldėsi ir atgailavo.

Paskui kelionės iš Vilniaus į Trakus įvairiais mėnesiais rengtos kasmet. Piligrimai iš Vilniaus išėdavo pro Trakų vartus. Pasak „Vilniaus miesto istorijos“ (V., 1968, p. 111), „1611 m. tokia procesija, apėjusi Vilniaus bažnyčias, išvyko

Piligrimystė į Trakus

Iki karinis Trakų Dievo Motinos atvirukas, kuriame matyti aplink paveikslą daugybę votų

į Trakus. Vyskupas, vienuoliai, studentai ėjo visą kelią basi. Trakuose buvo pasakyta daug pamokslų, užsipulant liuteronus ir kalvinistus, kaip didžiausius Dievo rūstintojus.

Griždama namo, maldininkų minia ryžosi nubauti visus eretikus. Paneriuose ji šurmavo vieno bajoro kalvinisto namus, o atėjusi į miestą, skubėjo [...] prie Šv. Mykolo bažnyčios, kur buvo kalvinistų bendruomenės namai. Namuose, be keliolikos šiaip jau žmonių, buvo užklupti trys pastoriai. Vieni buvo išmesti iš antro aukšto pro langą, kiti subadyti peiliais, sumušti lazdomis, o namai su biblioteka ir mokykla padegti. Gaisras truko net dvi dienas“.

Y p a č gausios procesijos į Trakus atvykdavo liepos 4 d. per Marijos Apsilankymo, rugpjūčio 15 d. per Marijos Dangun ėmimo (Žolinių) ir rugsėjo 8 d. per Marijos Gimimo šventes. Atskiras procesijas rengdavo Vilniaus akademijos (universiteto) studentai su profesoriais, brolijos ir net atskiros bažnyčios. Atvykdavo piligrimų iš kitų Lietuvos vietų, daugiausia tada, kai kraštą paliesdavo didesnės nelaimės. Trakų Dievo Motinos paveikslas – seniausias ir pirmasis stebuklais pagarsėjęs paveikslas Lietuvoje.

Marijos garbei priskiriamos netgi kai kurios karinės pergalės. Kai vyko Žečpospolitos karas su Maskva dėl Smolensko, 1611 m. balandžio 12 d. į Trakus, jėzuito Petro Skargos lydimu, atvyko karalienė Konstancija prašyti Marijos globos karaliui Zigmantui Vazai ir išmesti sėkmės karo žygiui. Smolenskas, kurį Dviejų tautų respublikos kariuomenė laikė apsiautusi dvejus metus, birželio 13 d. buvo paimtas.

Lotynų kalba rašęs poetas Motiejus Kazimieras Sarbievijus (1595–1640) 1622 m. balandį surengtą procesiją į Trakus apdainavęs keturių eposų cikle „Keturiuos Mergelės Motinos mylios ...“ („Quatuor Leucae Virginis Matris seu publica ac solemnitas ad aedem B. V. Matris Trocensem processio“). Eposė pirmą kartą buvo išspausdintos 1624 m., o vėliau daugelį kartų pakartotos įvairiuose leidiniuose. Antverpene – anuometinių Nyderlandų, o dabartinės Belgijos mieste, – 1634 m. išėjusiame eilių rinkinyje „Lyricorum. Libri IV“ („Lyrikos ketvirtoji knyga“) jos yra kaip IX–XII eposės. Autorius eposes paskyręs „Šviesiaus.[iajam] P.[onui] Jonušui Skuminui Tiškevičiui, Trakų vaivada, Jurbarko, Novovolės, Breslaujos ir t. t. seniūnui“. J. S. Tiškevičius (1570–1642) Trakų vaivada buvo 1626–1640 metais.

Išverstos Onos Daukšienės, procesijai į Trakus skirtos eposės yra 1995 m. „Baltų lankų“ leidykloje Vilniuje išleistoje M. K. Sarbievijaus poezijos rinktinėje „Lemties žaidimai / Ludi fortunae“. Bendra kūrinių antraštė: „Keturiuos Mergelės Motinos mylios arba Vieša iškilminga procesija į dieviškosios Mergelės Motinos Trakų bažnyčią“. Pirmoji mylia, arba pirmasis sustojimas, – Paneriai, antroji – Vokė, trečioji – Gaidžio kaimas (lot. Vicus Galli; Gaidiškės, 10 km nuo Trakų, kadaise nelietuviškai Petuchovu vadinotos), ketvirtoji mylia – Trakai.

Štai pora posmų iš IX (Panerių) eposės: Sužinosim mes, kad galingo Dievo Motina esi, – nes atstumt negali Viešpats tų, kurie, tau tarpininkaujant, Prašymus siunčia.

Ramini visus, išgirsti maldaujant, Taikai mus, kaltes apvalai, Mergele, Sielas nuo bausmės išvaduoji, leidi Kreiptis į dangų.

Ir du posmai iš XII (Trakų) eposės: Nebaigėm giedot; štai išnyra Trakų

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia iš paukščio skrydžio. Juozo Vercinkevičiaus nuotr. Lėktuvo pilotas Algirdas Šiožinsys. 2013 m gegužė

Bokštai ir kalva, mylima Mergelės, Miesto vidury pasirodo aukštas Bokštas bažnyčios.

Šauksime: Sveika! – nuolankiai parpuole, Keturis kartus meldami Mergele, Keturis kartus sujudės altoriai: Atsakas josios.

Daugiau kaip po dviejų šimtų metų, XIX a. viduryje, procesijas į Trakus aprašė Vladislavas Sirokomlė (Liudvikas Vladislavas Kondratovičius, 1823–1862) knygoje „Wycieczki po Litwie w promieniach od Wilna“, t. I, 1857. Beje, keleriais metais anksčiau V. Sirokomlė į lenkų kalbą buvo išvertęs M. K. Sarbievijaus eposes. V. Sirokomlės kelionių po Lietuvą visa knyga, išversta Kazimiero Umbraziūno, lietuviškai išleista 1989 m. – „Iškylos iš Vilniaus po Lietuvą“. Pacituosime knygos ištrauką. „Kadangi Lietuvos skaitytojai greičiausiai neskaitė nei minėtų Sarbievijaus raštų, nei mūsų vertimų, aprašykime proza Sarbievijaus pavaizduotą poilsį Vokėje“, – prabyla Sirokomlė p. 36.

„Kaip kariuomenės pulkas plaukia maldininkų būrys, giedodamas giesmes švenčiausiai Mergelei. Virš margos maldininkų minios plevėsuoja įvairiaspalvės šilko vėliavos. Saulė vis labiau kepiną. Iškilminga eiseną valandėlę sustoja prie šaltosios Vokės krantų. Žmonės pabyra po pakalnes, susėda ant žolės ir valgo, kas ką pasiėmę. Bajorai pasitiesia linines staltieses. Vienas iš kelionmaišio išsiima duoną ir druską, antras pasistiprina prašmatnesniu maistu. Vienas medine buko taure semia iš Vokės vandenį, kad numalšintų juo troškulį, atsigavintų, o greta švyti senoviškos sidabrinės taurės arba vynos krištolo taurėje spindi. O kuklus jėzuitas stiprinasi kažkokiu gėrimu iš *cychoreum* žolių, ar gal tiesiog kava. Bet tamsėjanti padangė rodo, kad artinasi vakaras. Laikas vykti toliau! Ženklas duotas. Vėliavnešiai iškelia vėliavas. Sušiuža vėjyje šilkiniai kutai, o atsigavusių maldininkų choras dar gražiau gieda: „Būk pasveikinta, Marija!“ (*Cychoreum* – klaidingas cikorijos, arba trūkažolės, lotyniškas pavadinimas; turėtų būti *cichorium*.)

Kitoje vietoje autorius aprašė ispūdžius, kuriuos patyrė grįždamas iš Trakų į Vilnių rugpjūčio 15 dienos iškilmių išvakarėse: „Keturias mylias kelias buvo prisigrūdęs įvairiausių maldininkų grupių. Pėsčius keleivius lenkė ištaigingi ekipažai ir paprasti bajorų bei valstiečių vežimai. Buvo įvairių luomų ir amžių žmonių. Vilniečiai labai gausiai dalyvauja šioje maldininkų išvykoje. Kaimiečiai vakaro vėsoje gieda paskui savo skaitytį mokantį vadovą, kuris užveda litanijas ir giesmes. Vienos grupės verda linksmu juoku, kitos rimtai kalbasi, dar kitos – tyliai meldžiasi. Vieni ilsisi, antri kukliai stiprinasi maistu, bet visur nekaltas ir nevaržomas laisvumas. Nėra jėzuitų ir viešųjų procesijų. Šiomis atlaidų dienomis į Trakus suplaukia daugybė žmonių, nes lietuviai pamaldūs, nes jie gerbia savo tėvų papročius ir atminimą.

Rytoj, kai daugybė žmonių susirinks po vienu šios bažnyčios stogu, kiek jie čia suklos aukų, kiek sunės maldų, kiek išpažins nuodėmių ir savo paprastos sielos vargų! O priešais bažnyčią – kiek išgyvenimų, kiek šnibždesių, poterių, koks skambesys šimtabalsių giesmių, kurias

sėdėdami elgetos gieda lenkiškai ir lietuviškai. O kiek čia triukšmo prie parduotuvėlių, atsikrausčiusių iš Vilniaus, kurios parduoda škaplierius, paveikslėlius, rožančius ir maldaknyges.

Gražus rytmetys, vėsi diena, saulė šypsosi iš už debesėlio. Visa širdimi norisi tikėti, kad Dievo Motina palaimins iš dangaus tokias gausias jos garbei susirinkusių paprastų ir nuoširdžių Lietuvos vaikų minias“ (p. 43–44).

Kita vertus, Vilniaus universiteto profesorius Leonas Borovskis (1784–1846) kunigo jėzuito, poetikos profesoriaus Juozapo Bakos (1707–1780) knygelės „Pastabos apie neišvengiamą, paprastą mirtį“ („Uwagi o śmierci niechybney, wszystkim pospolitey“) pakartotinio 1807 m. leidimo antroje prakalboje, dedikuotoje Vilniaus burmistrui Petriui Dubinskui, išjuokė kai kuriuos procesijų į Trakus dalykus. Juk būdavo maldininkų, kuriems sustojimų metu nerūpėjo maldos ir pamokslų klausymasis – anie skubėdavo į smukles degtinėlės išmaukti, kartais netgi mintynių kildavo, vyrukai moteris kibindavo ir kur meilesnę prisikalbinę, su ja į krūmus pasišalindavo... Tiesa, kalbamame knygelės leidime L. Borovskio pavardės nėra; prakalbos autorystę patvirtina knygelės 1855 m. leidimas („Baka odrodzony. Uwagi...“ – „Atgimęs Baka. Pastabos...“) ir rašinio pradžioje minėtos enciklopedijos t. 2 ir 4, 1860. (L. Borovskis – lenkų literatūros tyrinėtojas ir retorikos dėstytojas, šubravcų draugijos narys. Jo paskaitų klausėsi Adomas Mickevičius, Juzefas Kraševskis, Kajetonas Nezabitauskis, Simonas Daukantas, Simonas Stanevičius... Tačiau būdamas universiteto cenzoriumi, Borovskis sutrukdė išleisti Antano Strazdo kūrinių rinkinį ir Aleksandro Butkevičiaus „Taisyklingos lietuvių kalbos gramatiką“.)

Trakų bažnyčios stebuklingojo paveikslą šlovė pranešime Šv. Sostui 1629 m. pabrėžė Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius. Vatikano archyve saugomą dokumentą Juozas. Vaišnora savo knygoje mini du kartus (p. 28 ir 239), tik citatos apie tą patį dalyką skirtingos. Trakus savo pranešimuose pabrėždavo ir kiti XVII a. vyskupai. Pagarbinti paveikslą 1639 m. liepos 10 d. į Trakus buvo atvykęs karalius Vladislavas Vaza. Apie tai popiežiaus nuncijus liepos 16 d. pranešė Romon. Jau nuo XVII a. buvo padaryta daugybė Trakų paveikslų kopijų – paveikslėlių ir medalikėlių, daugiausia gamintų užsienyje. Trakų Madonos paveikslą kopiją turi didžiausia Latvijos katalikų šventovė Agluona.

Ligi tol nematytas žmonių minias į Trakus sutraukė Dievo Motinos paveikslą vainikavimas 1718 metais dviem Vatikano aukso vainikais. Tuo pasirūpino Vilniaus vyskupas Konstantinas Bžostovskis. Tai tas pats vyskupas, kuris, remdamasis jėzuitų liudijimu, ateizmo pradininką Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje Kazimierą Liščinskį atidavė Gardino seimo teisumui, o Varšuvos seimas 1689 m. Liščinskį nubaudė mirties bausme (nukirtus galvą, sudegintas ant laužo; prieš tai pasmerktasis turėjo viešai sudeginti savo traktatą „De non existentia Dei“ – „Apie Dievo nebuvimą“ – rankraštį). Leidimą vainikuoti Trakų paveikslą suteikė popiežius Klemensas XI. Vainikai pagaminti iš Lietuvos didikų suaukoto aukso.

Vainikavimo iškilmės su atlaidais, prasidėjusios iškilmingais mišparais rugsėjo 3 d., tęsėsi 8

Lietuvos istorijos interpretacijos

V. Keršanskas, L. Kojala. Patys muša, patys rėkia

Vytautas Keršanskas

(apie Seime vykusią diskusiją „Politikos ir istorijos santykis Lietuvoje“)

Šių metų kovo 6 d. LR Seime įvyko diskusija apie politikos ir istorijos santykį, kurią formaliai iniciavo VŠĮ „Laisvės studijų centras“. Tačiau faktas, jog išanginę kalbą sakė Liberalų Sąjūdžio lyderis Eligijus Masiulis, neleido abejoti, kas yra tikrieji rengėjai. Be to, konferencijos vedantysis liberalas Vytautas Plečkaitis prastarė, kad konferencija surengta buvusio Istorijos instituto direktorius Alvydo Nikžentačio iniciatyva, tačiau pats jis nedalyvaus, nes yra išvykęs į Lenkiją („...gauti instrukcijų“ – mestelėjo kažkas pastabą iš „galiorkos“).

Jau pažvelgus į renginio programą, buvo galima susidaryti įspūdį, jog diskusijos šiame renginyje gali pritrūkti: apie teorinius istorijos politikos aspektus kalbėti buvo kviečiami daugiausia „unijinė“ bei kosmopolitinę Lietuvos istoriją atstovaujantys istorikai ir politologai – tie patys, kurie praktiškai yra užurpavę viešąją erdvę ir kurie, bijodami prarasti monopolį šioje srityje, pasisako prieš šiuo metu Seime svarstomą Tautos istorinės atminties įstatymą. Daugiausia jų yra susibūrę Lietuvos istorijos institute, VDU politikos mokslų ir diplomatijos fakultete (PMDF) ir, be abejo, polonofilijos bei liberalkosmopolitizmo bastione – VU istorijos fakultete su gerai žinomu visų Lenkijos aukščiausių apdovanojimų apturėtoju priešakyje.

Tautos istorinės atminties įstatymas buvo ruošiamas pastaruosius dvejus metus, į jo svarstymus buvo įtrauktas platus istorikų, visuomenininkų ir politikų ratas. Kuo įvairesnį pažiūrą žmones buvo siekiama įtraukti todėl, kad įstatymą siekia paruošti priimtina visiems. Vis dėlto šioje diskusijoje buvo piktinamasi, neva įstatymu siekiama apriboti mokslinių tyrimų kryptis, nustatyti „vieną ir teisingą“ istorinį naratyvą. Taip pat išreikštas nepasitenkinimas, jog konferencijoje dalyvavę istorikai negalėjo

prisidėti prie šio įstatymo rengimo – tai dar yra ignoruojant faktus, kad praėjusių metų pabaigoje Seime vyko viešieji debatai, į kurių metu išsakytas pastabas buvo atsižvelgiama koreguojant įstatymo projekto tekstą.

Didžiausią kritiką Tautos istorinės atminties projektui žėrė prof. Alfredas Bumblauskas bei prof. Egidijus Aleksandravičius. Buvo teigiama, kad einama totalitarinės valstybės keliu, kur siekiama užkirsti bet kokią „alternatyvų“ istorijos interpretavimą. Nuogąstauta, kad šiuo įstatymu siekiama politizuoti istorijos mokslą. Renginyje buvo girdimi diskusijos bei atsakymo neverti teiginiai, kad priimtas įstatymas leistų Lietuvoje įteisinti, pavyzdžiui, Dzeuso kultą, kurį atsisakius pripažinti grėstų net baudžiamoji atsakomybė. Pasisakymų metu buvo ignoruojamas pats įstatymo turinys, kuris nekalba nei apie istorijos mokslo tyrinėjimo kryptis, nei apie teisinės sankcijas. Pirmoje renginio dalyje tik prof. Raimundas Lopata siekė įrodyti, kad valstybė, neturėdama istorijos politikos, tampa pažeidžiama kitų valstybių, todėl istorijos politika turi būti ne tik vidaus, bet ir užsienio politikos dalimi.

Vienašališką, nuobodžiai „politikorektišką“ konferencijos tėkmę pagyveno Antano Terlecko išsireikalauta galimybė perskaičiuoti kitais manančių istorikų, politikų bei visuomenės veikėjų pareiškimą, kuriuo protestuojama prieš liberal-kosmopolitų bandymą monopolizuoti sampratą apie istorijos-politikos santykius:

Pareiškimas

dėl kovo 6 d. LR Seime rengiamos konferencijos „Politikos ir istorijos santykis Lietuvoje“

Š. m. kovo 6 d. Seime yra rengiama konferencija labai svarbiu visai Lietuvai ir jos piliečiams klausimu „Politikos ir istorijos santykis Lietuvoje“. Šis klausimas – kaip dera požiūris į istoriją su realia politika – rūpi visiems sąmoningiems Lietuvos piliečiams, nepaisant jų pasaulėžiūros bei politinių įsitikinimų. Tuo tarpu aukšto lygio konferencijos organizavimą bei programą užurpavo ne pati populiariausia politinė jėga – liberalkosmopolitai bei jiems pasaulėžiūriškai artimi istorikai. Tarp pranešėjų nėra nei vieno kitų įsitikinimų istoriko ar visuomenės veikėjo, jiems palikta statisto ar eilinio diskusijos dalyvio rolė. Neabejojame, kad žiniasklaidoje konferencijos išvados bus pristatytos kaip vyraujančios bei rekomenduotinos Švietimo sistemai ir kitoms hu-

Kas formuoja istorijos politiką? Pirmiausia reikia atsakyti, kokią funkciją ši politika atlieka. Šiuo atveju kalbame apie tautos – esminės ir tvariausios nacionalinės valstybės politinės bendruomenės – istorinės atminties politiką. Natūralu, kad ji turi telkti valstybės piliečius, tautos narius – juk būtent istorijoje geriausiai atsispindi juos vienijantys bruožai, kultūriniai, socialiniai ir kiti kolektyviniai ryšiai. Tai jokių būdu neprieštarauja vyraujančiam moksliniam pliuralizmui, kuomet pasisakoma už idėjų kovą diskusijose ir kituose formatuose. Mokslas išlieka svarbia visuomenės gyvenimo dalimi. Aiški istorinės atminties politika ne prieštarauja ar paneigia, o kaip tik sustiprina mokslinį istorijos tyrinėjimą, nes apvalo jį nuo kraštutinių, marginalinių reiškinių. Pavyzdžiui, dominuojantis naratyvas, jog Sausio 13-ąją sovietai įvykdė kruvinus veiksmus prieš lietuvių tautą, nekelia abejonių. Tačiau tam tikrų politinių tikslų siekiančios interesų grupės gali skatinti visuomenės susiskaldymą inspiruodami melu grįstas abejones, kurias geriausiai atspindi teiginys „savi šaudė į savus“. Tauta, turinti savo istorinio pasakojimo apmatų, dėl kurių būtų daugiau ar mažiau sutariama, neleistų tokioms idėjom pasiekti dienos šviesos.

Kitais atvejais, jeigu tauta neturi savo istorinio pasakojimo, ji už ją sukurs kiti. Dažniausiai tuo labiausiai suinteresuotos ne draugiškos jėgos. Informacinio karo apraiškas bei suaktyvėjimą pastaraisiais metais aiškiai regime Lietuvoje. Propagandos skleidėjų taikinyje dažnai atsiduria tautinės mažumos,

sekančios abejotina informacija iš užsienio per retransliuojamus TV kanalus, kurios Ukrainos Maidaną revoliuciją pateikia kaip „banderovcų, fašistų“ sukilimą, nuvertusį esą legitimiai išrinktą prezidentą. Tokius asmenis bandoma priversti patikėti išsigelbėjimo idėja: „greičiau ir pas mus ateitų Rusijos kariai ir iverstų tvarką“.

Todėl istorinės atminties politika pirmiausia yra skirta patiems mums norint, kad tautos bei valstybės istorija būtų ne iškraipyta, o priešingai – gerai išdiskutuota ir subalansuota, visuotinai priimtina. Būtent tam ir skirtas šis ilgai aptartas, skirtingas istorines mokyklas ir svarstymą įtraukęs įstatymo projektas. Istorijos politika yra kiekvienos save gerbiančios valstybės dalis. Lietuvai neturėti istorinės atminties politikos bei ją kuriančios institucijos reiškia būti amžino neapibrėžtumo būsenoje. Kaip Lietuva yra įvardijama „geopolitine anomalija“, taip nedraugiškų jėgų pagalba ji gali būti įvardijama ir „istorinė anomalija“ – iš tiesų tokią liniją bandoma piešti kai kurių istorikų tarpe.

Kodėl nekeliamo klausimo, ar reikalinga ekonominė, socialinė, aplinkosaugos, kultūros politika? Todėl, kad tai yra akivaizdžios viešosios politikos sritys. Deja, tačiau to, ką supranta bei kam teikia pirmenybę mūsų kaimynai ir daugelis kitų valstybių, nenorime suprasti mes. Istorijos politika – tokia pati viešosios politikos dalis, kurią turi formuoti valstybės institucijos, pasitelkdamos šios srities ekspertus, visuomenines organizacijas bei kiekvieną tuo besidominį pilietį. Neturėdami gynybos politikos bei pajėgumų, akivaizdu, susilauksime grėsmės iš valstybės, kuri jų turi. Neturėdami istorijos politikos susilauksime grėsmės iš valstybės, kuri ją turi.

Diskusijos pabaigoje, atrodo, buvo rastas konsensusas, jog istorijos politika iš principo reikalinga, tačiau atviras klausimas lieka kas ir kaip ją turi formuoti. Tačiau Tautos istorinės atminties įstatymas yra puikus pagrindas Seimo posėdžių salėje rasti atsakymus į šį klausimą. Nepritariant tam tikroms jo nuostatoms Seimo nariai gali teikti pataisas ir siekti dar labiau sustiprinti istorijos politiką, kuriai Lietuvoje ypatingai trūksta nuoseklumo. Galimybių langas tobulinti projektą vis dar atviras, priešingai nei teigia ikyriai primetantys siauros grupės istorinį pasakojimą bei gasdinantys cenzūra.

Pajutę bekykant teisėtą visuomenės didžiosios dalies pasipiktinimą, jie ėmėsi klastingos „prevennciės“ taktikos, kuriai tinkamiausias pavadinimas būtų „patys muša, patys rėkia“.

Vytautas Keršanskas, Linas Kojala, www.alkas.lt
Alkas.lt nuotr.

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2014 metais. Balandis

1749 04 06 Valtarkiemyje (Gumbinės aps.) mirė **Pilypas Ruigys**, filologas, giesmių eiliuotojas, vertėjas. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, kunigavo. Paskelbė studijų vokiečių kalba „Lietuvių kalbos tyrinėjimas“ (1745 m.), lietuvių–vokiečių ir vokiečių–lietuvių k. žodyną (1747 m.), išvertė dalį N. Testamento (1727 m.) ir Biblijos (1735 m.).

Gimė 1675 03 31 Katniavoje (Stalupėnų aps.).

1784 04 08 Viliūnuose (Pilkalnio aps.) gimė **Natanelis Frydrichas Ostermejeris**, vertėjas, raštijos darbuotojas. Baigęs Karaliaučiaus universitetą mokytojavo, kunigavo. 1823 m. Tilžėje pradėjo leisti pirmąjį lietuvišką periodinį leidinį „Nusidavimai Dievo karalystėje“ (išėjo 2 nr.).

Mirė 1846 08 24 Būdviečiuose (Ragainės aps.).

1979 04 11 Alkiškiuose (Akmenės raj.) mirė kunigas dekanas **Gustavas Aleksandras Rauskinas**. Baigęs Rygos teologinį institutą, 1928 09 18 išventintas kunigu ir pakviestas į Alkiškių parapiją (aptarnauja ir kitas latviškas parapijas), kurioje dirbo visą savo gyvenimą, išskyrus laiką Sibiro tremtyje (1945–1955).

Gimė 1902 12 06 Mazsalacės parapijoje (Latvija).

1954 04 14 Panevėžyje mirė **Gustavas Juozupaitis** (slp. **Sėjus**), Mažosios Lietu-

vos visuomenės veikėjas, poetas, vienas iš „Aukuro“ draugijos steigėjų.

Gimė 1895 10 24 Berštininkuose (Plaškių vls., Tilžės aps.).

1659 04 15 Karaliaučiuje mirė **Simonas Dachas**, R. Prūsijos vokiečių poetas, kilme susijęs su lietuviais. Baigęs Karaliaučiaus universitetą jame profesoriavo. Rašė vokiečių ir lotynų kalbomis eilėraščius ir giesmes („Amžiau, tu saldus, tėviške teisiųjų“, „O, gražus dangau“ bei kt. giedamos Lietuvoje ir dabar), ypač išgarsėjo jo daina „Annchen von Tharau“ (Anikė iš Toravos).

Gimė 1605 07 29 Klaipėdoje.

1989 04 16 Batakiuose išventintas ev. liuteronų kunigu diakonu **Mečislovas Bekeris**, mokytojas, Batakiuose 1988 03 20 pašventintas diakono tarnystei, g. 1927 02 02 Šinkaučiškyje (Pakruojo raj.). Rašė eiles ir giesmes. Aptarnavo Šiaulių, Radviliškio, Kelmės ir Joniškio atsikuriančias parapijas.

Mirė 1993 07 18 Šiauliuose. Palaidotas Donelaičio kapinėse.

1969 04 19 Klaipėdoje gimė **Darius Petkūnas**, 1991 07 28 Kretingoje išventintas kun. diak. (1994 05 28 Katyčiuose kunigu), KU dėstytojas, doc. (2010 m., Helsinkio universitete), religinės spaudos darbuotojas, pirmasis Lietuvoje po II pasaulinio karo teologijos daktaras (2004 05 28, Helsinkio universitetas), habil dr. (2013 12 09, *Leipcigo*

universitetas). Aptarnauja Kretingos, Palangos ir Priekulės parapijas.

1949 04 21 Šlepečiuose (netoli Plungės) gimė **Domas Kaunas**, Mažosios Lietuvos knygų ir spaudos tyrėjas, VU habil. dr., prof., LMA narys ekspertas, daugelio knygų ir straipsnių apie Mažosios Lietuvos paveldą autorius.

1724 04 22 Karaliaučiuje gimė **Imanuelis Kantas**, lietuvių kilmės Prūsijos filosofas, klasikinės vokiečių filosofijos pradininkas, Kristijono Gotlybo Milkaus žodynui „Littauisch-deutsches und Deutsch-litauisches Wörter-Buch“ (1800 m.) parašė prakalbą.

Mirė 1804 02 12 ten pat.

1529 04 23 pasirodė „**Didysis Liuterio katekizmas**“ – viena iš pagrindinių liuteroniško tikėjimo išpažinimo knygų.

1914 04 24 Ruobežiuose (Biržų vls.) gimė **Jonas Viktoras Kalvanas**, teologijos licenciatas, Tauragės kunigas (ordinuotas 1940 07 28), Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios vyskupas, „Maldų ir giesmių knygelės“ (1982 m.) ir kitų liuteroniško turinio raštų parengėjas.

Mirė 1995 01 15 Tauragėje.

1939 04 24 Tauragėje gimė buvusi Vilniaus parapijos (1995–1998) kunigė **Tamara Schmidt**, išėivijos senjoro kun. Adolfo Kelerio dukra. Išventinta kunige 1990 07 29 Tauragėje.

Mirė 2003 08 25 Esene (Vokietija).

1994 04 28 pasirodė žurnalas „**Liuteronų balsas**“ vietoje Vilniaus ev. liuteronų par. leisto laikraščelio „**Mūsų žinios**“ (1991–1994).

2004 04 24 VIII neeiliniame LELB Si-node Tauragėje Vilniaus ev. liuteronų par. kunigas **Mindaugas Sabutis** išrinktas LELB **vyskupu**. Konsekracija ten pat Martyno Mažvydo bažnyčioje **2004 06 19**.

1914 04 29 Tilžėje gimė **Jonas Arvydas Stiklorius**, **Stiklorius**, teisininkas, visuomenininkas. Teisės dr. (1953 m.). Jokūbo Stikloriaus sūnus.

Mirė 1999 11 28 Philadelphia'oje (Pensilvanijos v-ja, JAV).

1989 04 30 įvyko pirmosios atkurtos **Kauno** ev. liuteronų parapijos pamaldos (1988 12 18 pirmosios pamaldos Simo Preikšaičio bute) bažnyčioje po jos uždarymo 1953 m. 1682 09 22 padėtas kartinis Kauno šv. Trejybės bažnyčios akmuo, o pati bebokštė bažnyčia pašventinta 1683 12 25. Joje 1953 03 30 prieš uždarymą įvyko paskutinės pamaldos. **Parapija įsteigta 1558 m.**

1994 04 30 Juodkrantėje atidengtas paminklas (skulpt. Arūnas Sakalauskas) kunigui, tautosakininkui, K. Donelaičio kūrybos leidėjui prof. Liudvikui Rėzai.

Parengė Birutė ŽEMAITAITYTĖ
Algirdas Mikas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Lietuvos okupacijų istorija

Geopolitikos spąstuose, arba Neutralumo bejėgiškumas

Vladas TURČINAVIČIUS, Vilnius*Tęsinys. Pradžia Nr. 6*

Toliau Škirpa išdėsto karinių ir politinių veiksmų planą, bet iš šios citatos matyti, kad Raudonosios armijos judėjimo Vilniaus kryptimi kol kas nėra ir rugsėjo 8 d. negalėjo būti, nes „Vilniaus kraštą“ 1939 m. rugpjūčio 23-iosios Molotovo-Ribbentropo pakte sovietai ir vokiečiai pripažino Lietuvai. Apie „Vilniaus kraštą“ ir Lietuvos priskyrimo Vokietijos įtakai, Škirpa neoficialiai bendraudamas sužinojo tik rugsėjo 9 d., iš artimo Joachimui von Ribbentropui Rytų politikos specialisto dr. Bruno P. Kleisto. Žinių rinkimas per neoficialius kanalus nebuvo joks nusižengimas, o tik paprastas diplomatinio atstovo pareigos, kurią diktavo Lietuvos valstybės interesai, atlikimas. Deja, šią žinią Škirpai pranešus į Kauną, vietoj padėkos iš ministro Bizausko gavo tik pikta priekaištą. Rugsėjo 13 d. paskutinį kartą Škirpa susitikęs su Kleistu iš jo išgirdo naujų žinių, jog po 3–4 dienų įvyks svarbūs kariniai ir politiniai įvykiai Lenkijoje, todėl patarė: „greit, greit žygiuoti tiesiai į Vilnių, kad nesusikomplickuotų padėtis.“⁹ Nors jis tiesiogiai neatskleidė kodėl, tačiau iš raginimo „greit, greit – į Vilnių“ galima buvo laukti sovietų pajėgų invazijos į Lenkiją. Matyt, Vokietijai strateginiais sumetimais buvo svarbu, kad į Vilniaus kraštą neįsibrautų Raudonoji armija. Diplomatas Škirpa, kuriam rūpėjo Lietuvos interesai, rugsėjo 15 d. šifruota telegrama pasiuntė į Kauną paskutinį raginimą žygiuoti į Vilnių: „Kadangi sovietai nieko mums nepraneša, o patys mobilizuoja karines pajėgas. Pradedama koncentraciją ir domisi Lenkijos mažumomis, tai siūlau nebegaisti laiko – tuojau pasitarti, pranešti Berlynui dabar, o Maskvai – kai pasiekime 1920 metų sieną.“¹⁰ Ir vėl ambasadorius iš ministro Bizausko gavo tik pastabą: „Kuo greičiau turit vykdyti instrukciją 469 (gegužės 11 d. instrukciją dėl neutralumo – V. T.) ir kalbantis su vokiečiais. Vakar kalbantis su P. Kleistu nesilaikėt instrukcijų isigilindami į pavojeingus klausimus [...]“¹¹

Pasirodo, rugsėjo 5 d. generolo Jono Černiaus vyriausybė nesugebėjo priimti sprendimo Vilniui vaduoti tik dėl krikščionių demokratų atstovų Ministrų Taryboje pasipriešinimo, jie grasino net pasitraukti iš Vyriausybės, nors Premjeras Černius buvo pritaręs Škirpos planui. Akivaizdu, jog Vyriausybės atsistatydinimas vykstant karui būtų buvęs rizikingas žingsnis, todėl buvo palikta įvykiams rutuliotis be Lietuvos dalyvavimo. Apie situaciją koalicinėje Vyriausybėje papildomai ir Vilniaus klausimo aptarimas krikščionių demokratų vadovybėje: „Vienas to pasitarimo dalyvių man vėliau patvirtino laišku, jog ir ten balsai buvo pasiskirstę pusiau. Sprendimą nežygiuoti į Vilnių nu-

svėręs vienas, būtent K. Bizausko balsas. [...] Tai štai kaip buvo sužlugdytas Vilniaus, o kartu ir Lietuvos valstybės gelbėjimo planas. Skaitančiajam šias eilutes, tikiuosi, bus dabar aišku, kam tenka atsakomybė – ne vien formali, bet ir esminė – už tą fatališką klaidą, kurios pasekmės nulėmė Lietuvos likimą.“¹² – konstatuoja pasiuntinys, įgaliojasis ministras Kazys Škirpa.

Kazio Bizausko prolenkiškos tendencijos buvo pastebimos nuo pat diplomatinio santykių užmezgimo su Lenkija, kurios pasireiškė ir dabar Vilniaus susigrąžinimo klausimu. Apie tai byloja Škirpos mintys: „Tačiau pažymėtina, jog apie slapčiausius Lietuvos Vyriausybės dalykus dažnai ir net greitai sužinodavo Lenkijos pasiuntinys Kaune F. Charwatas“¹³ ir tai patvirtina jų ministro J. Becko citata: „Remiantis mūsų ministerio F. Charvato pranešimais, vokiečiai išvystė intensyvią veiklą, kad paskatintų Lietuvą užimti Vilniaus kraštą“¹⁴. Tačiau „intensyvią veiklą“ vokiečiai pradėjo tik rugsėjo 9 d. per karo atašė E. Justą ir Lietuvos kariuomenės vadą generolą Stasį Raštikį, nes ir Vokietija, ir niekas iš patriotiškai nusiteikusių lietuvių bei Lietuvos ambasadoriai Maskvoje ir Berlyne nenorėjo, kad Pietryčių Lietuvos žemė su sostine Vilniumi iš lenkų pereitų sovietams. Deja, l. e. p. ministro Bizausko pavestas Turauskas „pareikalavo, kad mano rugsėjo 8 d. pasiūlymo nuorašą išimčiau iš pasiuntinybės slaptųjų raštų bylos ir sunaikinčiau. Aišku, to nepadariau, kad nenusikalsčiau istorijai“,“¹⁵ – rašo Škirpa apie Vilniaus vadavimo planą.

Regis, Prezidentui apsisprešti dėl Vilniaus išvadavimo turėjo didelę įtaką ir ambasadorius Londone B. Balutis, kuris 1939 m. vasarą, dar iki Kazio Škirpos siūlymų rugsėjo pradžioje, atostogavo Lietuvoje kartu su Smetona ir Palangos kopose įtikino Prezidentą vengti žygio į Vilnių. Apie tai prisipažino pats Balutis Škirpai 1946 m. Amerikoje, Škirpa šią Balučio iniciatyvą apibendrino šia per daug švelnia išvalga: „Tokį jo politinį nesiorientavimą paaiškinau sau tuo, kad B. Balutis buvo ne tik perdėtai atsargus mūsų diplomatas, ko nelaikau blogu dalyku, bet vienas iš tokių, kuris į visas Lietuvos užsienio politikos problemas neįstengdavo kitaip pažvelgti, kaip pro anglų-saksų propagandos pritemdytus akinius“¹⁶.

Pasirodo, kad Škirpos Vilniaus vadavimo pasiūlymas niekad nebuvo pasiekęs Prezidentūros, nes buvo išimtas iš ministerijos slaptųjų raštų bylos, taigi buvo nuslėptas nuo paties Lietuvos Prezidento – pats Smetona taip tvirtino priimdamas Škirpą. „Tai štai kokia buvo „aukštoji“ ano meto mūsų URM vadovų (Bizausko ir Turausko

– V. T.) politika. [...] A. Smetona buvo auka kelių URM centro pareigūnų, kurie blogai (o tiksliau – sąmoningai – V. T.) orientuodamiesi Lietuvos padėtyje, tik suklaidino patį Lietuvos valstybės Prezidentą,“¹⁷ – užbaigia Škirpa. Kai Prezidentas susigriebė, kad viskas nepalankiai klostosi (o gal tik suvaidinęs prieš Škirpą? – V. T.), isakė Urbšui nutraukti atosogą, Turauską paprašė daugiau nebekelti kojos ir Prezidentūrą, o Bizauską iškviestį pasiaiškinti dėl telegramos, kurią jis, tendencingai ir neteisingai pranešdamas apie vokiečių diplomatų patarimus Kaunui, išsiuntė Londonui ir Paryžiui (Vokietijos priešams – V. T.), juolab šis

pranešimas pažeidė Lietuvos neutralumo įstatymą.

Anot Merkelio, Smetona buvo taip griežtai apsisprendęs laikytis prolenkiškosios neutralumo politikos, suformuotos buvusio ministro Stasio Lozoraičio, kad net atsisakė priimti audiencijai Vokietijos pasiuntinį dr. E. Zechliną, turėjusį diplomatinį savo vyriausybės pavedimą, padėti Prezidentui geriau suprasti ir blaiviau įvertinti situaciją sprendžiant lemtingo žygio į Vilnių klausimą. Prezidento atsisakymas suteikti audienciją Vokietijos pasiuntiniui „buvo ne tik neregėtas netaktas diplomatinuose sluoksniuose tarp valstybių, bet ir labai žalingas ano meto gyvybiniais Lietuvos interesams“¹⁸.

Dar 1935 m. gen. Stasys Raštikis, tapęs Lietuvos kariuomenės vadu, buvo suformulavęs Lietuvos gynybos tezę: „Ar saugu pyktis su stipriomis valstybėmis, esančiomis čia pat pašonėje, ir remtis prieš jas kitais stipruoliais, bet esančiais gana toli? Juk pavojaus metu, kol tavo tolimas draugas spės padėti tau, arti esąs priešas jau bus paguldęs tave ar net ir visai tave likvidavęs.“¹⁹ Tačiau 1939 m., jau vykstant karui, kariuomenės vadas paveiktas D. Britanijos propagandos ir Lozoraičio prolenkiškos doktrinos nukrypo nuo savo blaivios, realistinės tezės. Juk Lietuva visai nesiruošė užpulti Lenkiją, o tik pagal skelbtą neutralitetą privalėjo atsiimti tai, kas pagal teisę ir teisingumą jai priklausė ir tebuvo Lenkijos neteisėtai okupuota. Todėl Raštikio nepalaikymas atsiimti Vilnių ir jo pasakymas neva tai būtų reiškė „dar ir lietuvišką peilį [...] i Lenkijos šoną“ skamba kaip pikta demagogija ir rodo jo politinį paklydimą. Juolab kad visa tai buvo įmanoma įvykdyti neįveliant Lietuvos ir karo, bet pagal jos skelbtą neutralumą ir remiantis Sovietų Sąjungos 1920 m. liepos 12 d. pasirašyta su Lietuva sutartimi dėl sienų bei Tautų Sąjungos sprendimu, kuriuo tarptautiniu mastu buvo pasmerktas smurtinis Juzefo Pilsudskio 1920 m. Vilniaus ir Pietryčių Lietuvos žemių užgrobtimas, o žvelgiant į istoriją, tai ir Liublino sąjungos (unijos) tarp Lietuvos ir Lenkijos sutarties sulaužymas.

Vadovybės nenoras susigrąžinti Vilnių atvėrė Raudonajai armijai vartus į Lietuvos istorinę sostinę, kad po to jau ir nepriklausomoji Lietuva iš Vokietijos pereitų į Sovietų Sąjungos interesų sferą. Vokietija, pamačiusi Lietuvos vadovybės neigalumą, nusiuko nuo savo strateginės linijos ir pasirašydama 1939 m. rugsėjo 28 d. Slaptąją papildomąją protokolą, Pietryčių Lietuvą su Vilniumi ir visą Lietuvą perleido Sovietų Sąjungos įtakos zonai, o už tai pareikalavo perleisti Vokietijos įtakos sferai Lenkijos visą Liublino ir dalį Varšuvos vaivadijų.

Susilaikydama nuo žygio į sostinę bei nesukliudydama sovietams įsiveržti į Vilnių ir užgrobti Pietryčių Dzūkiją, politinė Lietuvos vadovybė išleido iš savo rankų ne tik Vilniaus, bet ir pačios Lietuvos nepriklausomybės išsaugojimo raktą. Beveik po metų, 1940 m. liepos 1 d., prof. V. Krėvei-Mickevičiui Sovietų Sąjungos komisaras Viačeslavas Molotovas atskleidė sovietų planus: „Jeigu Lietuva būtų paklususi vokiečių vyriausybės reikalavimui (atsiimti Vilnių – V. T.) ir tuo pačiu pasidariusi vokiečių sąjungininke, ji būtų tapusi toli į rytus išeinančiu placdarmu, pradžios tašku karo atveju su mumis. O imtis prieš ją kokių nors priemonių nebūtume galėję nerizikuodami karu su vokiečiais, ko mes nenorėjome ir nenorime. Lengviau atsidusome tik sužinoję, kad Lietuvos Vyriausybė neišdriso paklausti vokiečių, atsisakė ginklų užimti Vilnių ir tuo pačiu prarado vokiečių pasitikėjimą.“ Taigi geopolitiniame didžiųjų kaimynų žaidime Lietuvos vadovybės politika tik padėjo Sovietų Sąjungai užimti Pietryčių Lietuvą su Vilniumi ir 1939 m. spalio pradžioje padiktuoti sąlygas Lietuvai – pasirašyti priverstinę sutartį su 20 tūkst. Raudonosios armijos karių įvedimu ir jų išdėstymu penkiose bazėse Lietuvos teritorijoje – tikrąjį „Trojos arklių“, kad vėliau Lietuvą galėtų visiškai okupuoti. Tai buvo sovietų imperializmo ir begėdiškos politinės sukybės išraiška, nes Kremlius, pažeisdamas 1920 m. liepos 12 d. Taikos sutartį ir vėlesnes ją patvirtinančias sutartis, ne tik padiktavo sąlygas, bet ir atplėšęs daugiau kaip pusę Pietryčių Lietuvos teritorijos prijungė ją prie Sovietų imperijos.

Kaip prisimena Kazys Škirpa, rugsėjo 17–19 dienomis plūstant į „Vilniaus kraštą“ Raudonosios armijos būriams „to krašto lietuviai su ašaromis akyse laukė broliškos pagalbos iš nepriklausomos Lietuvos [...] Tada susiprato ir Vilniaus lenkai: jų atstovai varstė Lietuvos generalinio konsulato duris Vilniuje prašydami ir ragindami, kad greičiau ateitų į Vilnių mūsų kariuomenė [...] taigi ir lenkams atsivėrė akys, jog Vilnius buvo ne Lenkijos, bet Lietuvos miestas, ir kad tik Lietuva galėjo suteikti jam reikalingą išorinę apsaugą [...]“²⁰. Net Vilniaus krašto komendantas, atsidūręs beviltiškoje padėtyje, kreipėsi į Lietuvos generalinį konsulą dr. A. Trimaką. Jis konsului pranešė, „jog nebeturi jokios ginkluotos jėgos Vilniui apginti nuo rusų pavojaus ir prašė A. Trimaką skubiai perduoti Lietuvos kariuomenės vadovybei lenkų prašymą, kad Lietuvos kariuomenė nedelsiant užimtų Vilnių.“²¹

Maskva ilgai negaišo – 1939 m. spalio 1 d. Urbšys buvo pakviestas pas Molotovą prisistatyti jau spalio 3 d. Kai ministras su pasiuntiniu Natkevičiumi išgirdo iš sovietų komisaro reikalavimus išdraskyti Lietuvos teritoriją tarp Sovietų ir Vokietijos ir įsileisti į Lietuvą 50 tūkstančių sovietų karių – tai ji tiesiog pritrėnkė, nes turėjęs iliuzijų, kad su Maskva tartis bus lengviau. Kaip rašo Natkevičius: „Grižęs į pasiuntinybę J. Urbšys iš nuovargio iškritęs į fotelį pasakė: „Patirtų neįmanomų Kremliaus reikalavimų akivaizdoje, kažin ar nebūtų buvę geriau, jei būtume paklausę K. Škirpos patarimų!“²² Štai, kaip Juozas Urbšys prablaivėjo, bet jau buvo per vėlu.

„Nes jei 1940 m. būtų buvę paskutinės Lietuvos priešaky kiti [...] vis tiek lietuvių tautos ir valstybės likimas būtų buvęs toks pat.“²³ Čia Raštikis iš dalies teisus tik dėl Lietuvos likimo karo metu, tačiau jei Lietuva būtų atsiėmusi Vilnių su Pietryčių Lietuva, tuomet nebūtų buvę 1939 m. rugsėjo 28 d. Molotovo-Ribbentropo pakto Antrojo slaptojo protokolo, o Lietuva būtų likusi Vokietijos interesų sferoje, tačiau po karo, sprendžiant Rytų Europos valstybių likimą, Lietuva galėjo tapti Sovietų Sąjungos satelistine valstybe, kaip Vengrija, Čekoslovakija, Rumunija, nes nebūtų buvę sovietų sukurto „teisinio“ pagrindo – jos įjungimo į „sovietinių respublikų šeimą“. Visa tai būtų vertę Rooseveltą ir Churchillį lengviau apsispresti ar suderinama su istorine JAV ir D. Britanijos garbe, sulaužant dorybingus karo meto pažadus – Atlanto chartiją, atiduoti Lietuvą, o gal ir kitas iki karo nepriklausomas Baltijos šalis, sovietų bolševikiniam-komunistiniam viešpatavimui. Iliuzinis „teisinis“ pagrindas buvo sukurtas 1940 metais, prieš prasidedant nacionaliosocialistinės Vokietijos ir komunistinės Sovietų Sąjungos karui, nes Raudonajai armijai okupavus Lietuvą, buvo pravestas „Liaudies seimo“ rinkimų farsas ir po to sekęs Lietuvos Kominterno vado Antano Sniečkaus vadovaujamos delegacijos prašymas diktatoriui Stalinui – priimti Lietuvos sovietinę respubliką į Sovietų Sąjungą.

Galima prielaida, kad susigrąžinusi Vilnių ir Pietryčių Dzūkiją, Lietuva dėl ženklaus gyventojų ir teritorijos padidėjimo būtų intensyvinusi žemės ūkio gamybą, kurios produkcija buvo labai reikalinga draugiškai Vokietijai, ir galėjusi visokeriopai žengti į priekį, kaip ir kitos valstybės (Slovakija, Čekija, Vengrija), patekusios į Vokietijos įtakos zoną. Mūsų padangę būtų aplenkęs komunistinis teroras ir Sovietų 1940-ųjų okupacija bei 1941 m. tremtys prie Laptevų jūros ir net iki karo pabaigos (1944–1945) – šešetą metų Lietuva būtų išvengusi komunistinių okupantų kultūrinės ir ekonominės gerovės griovimo.

⁹ Ten pat, p. 196.¹⁰ Ten pat, p. 198.¹¹ K. Bizauskas, Pastangos, dok. I, p.10.¹² K.Škirpa, Ten pat, p. 202.¹³ Ten pat, p. 202.¹⁴ J.Beck, Dernier Rapport, p. 228¹⁵ K.Škirpa, Ten pat, p. 203.¹⁶ Ten pat, p. 173.¹⁷ Ten pat, p. 203.¹⁸ Ten pat, p. 206.¹⁹ Raštikis S. *Kovose dėl Lietuvos*, T. I, p.324.²⁰ K. Škirpa. Ten pat, p.212.²¹ Ten pat, p. 213.²² Ten pat, p. 250²³ S. Raštikis, Ten pat, T. I, p. 45.

Vasario 16-osios Akto signataras Donatas Malinauskas

Nepriklausomybės akto signataro D. Malinausko premija šiomet įteikta Nijolei Balčiūnienei

Atkelta iš 1 p.

ir vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius. 2013 m. premija įteikta „Vilnijos“ draugijos pirmininkui habil. dr. Kazimierui Garšvai. Šiomet, kovo 9 d., šis garbingas apdovanojimas įteiktas visuomenininkei, etnologei, tautinių vertybių puoselėtojai Nijolei Balčiūnienei.

Nijolė Balčiūnienė yra ilgametė „Vilnijos“ draugijos pirmininko pavaduotoja, Lietuvos Sąjūdžio tarybos narė, Etninės kultūros globos tarybos narė. 1993–1999 m. dirbo Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Užsienio lietuvių skyriuje. Kuravo Lenkijos, Baltarusijos, Latvijos, Estijos ir kitų valstybių lietuvių bendruomenes, susipažino su etninių žemių lietuvių kultūros ir švietimo problemomis, kurios rūpi iki šiol. Kuruoja folkloro ansamblių ir klubų veiklą. Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“, globojančios Pietryčių Lietuvos mokyklas, valdybos narė. Konsultuoja ir padeda kurti bendruomenes Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose. Taigi su p. Nijole kalbamės apie jos pagrindines veiklos sritis, apie darbus Lietuvos ir jos žmonių gerovei.

Ilgus metus darbuojatės „Vilnijos“ draugijoje. Kaip prasidėjo Jūsų veikla joje, kokie pagrindiniai tikslai, ką pavyko įgyvendinti?

Tarpukario okupuotame Vilniaus krašte veikė lietuvių švietimo draugija „Rytas“. Kaip šių idėjų tęsėja, 1988 m. kalbininko Kazimiero Garšvos iniciatyva ir išikūrė „Vilnijos“ draugija, kuri rūpinasi kultūra, švietimu, mokyklomis ir apskritai padeda Pietryčių Lietuvos bei etninių žemių lietuviams. Po Nepriklausomybės atgavimo, kartu su habil. dr. Kazimieru Garšva aktyviai triūsė Stasys Trepšys, Romualdas Krivėlis, Evaldas Gečiauskas, Juozas Tonkūnas, Genovaitė Ručinskienė, Vidmantas Žilius ir kiti pietryčių Lietuvos mokytojai. Gilias mokslines įžvalgas atliko draugijos tarybos narys, geografas dr. Petras Gaučas. Mokslininko disertacija „Etnolingvistinė Rytų Lietuvos gyventojų raida XVII a. pirmoje pusėje – 1939 m.“ turėtų perskaityti ne tik prolenkiški politikai, bet ir visi aukščiausieji valdžios pareigūnai.

Į „Vilnijos“ draugijos veiklą įsitraukiau 1993 m., kai dirbau Tautinių mažumų ir išeivijos departamente, kur rūpinausi užsienio lietuviams, susipažinau, kokia yra situacija, kokie sprendiniai klausimai. „Vilnijos“ draugija atkūręs Lietuvos nepriklausomybę rūpinosi naujų lietuviškų mokyklų steigimu Rytų Lietuvoje, tuometinė Vilniaus apskrities administracija bei buvęs Švietimo ministras Zigmas Zinkevičius įsteigė per 30 lietuviškų mokyklų valstybine kalba tose gyvenvietėse, kur jų trūko. Tuo tikslu Tautinių mažumų ir išeivijos departamente buvo įsteigtas regioninių problemų skyrius, kuris rūpinosi lietuvių reikalais rytinėje mūsų šalies dalyje. O draugijos nariai talkino visuomeniniams pagrindais.

„Vilnijos“ draugija rūpinasi ne tik mokyklų rėmimu, kultūriniais renginiais, taip pat organizuoja Vilniaus krašto okupacijos (spalio 9 d.) ir atgavimo (spalio 28 d.) minėjimus Vilniuje, Giedraičiuose, Širvintų rajone. Didelė klaida, kad 1994 m. pasirašant Lietuvos–Lenkijos bendradarbiavimo sutartį nebuvo įvardinta Vilniaus krašto okupacija. Juk iš tiesų tai buvo okupacija, ginkluotas įsiveržimas ir kitos valstybės didelės dalies paėmimas. Buvo naikinama lietuvių, uždarytos lietuviškos mokyklos, skaityklos, bibliotekos, drausta kalbėti lietuviškai. Deja, nutautinimas vyko ne tik per mokyklas, bet ir per Bažnyčią, nes pamokslai būdavo lenkų kalba, krikštijant narašydavo metrikuose, kad lietuviai, o įrašydavo lenkų tautybę arba išvis padėdavo brūkšnį. Tačiau to krašto lietuviškumą neįmanoma paneigti, nes vietovardžiai, vandenvardžiai rodo, kad nuo seniausių laikų didžiulė teritorija

abipus rytinių ir pietinių Lietuvos sienų buvo istorinės baltų žemės, o pietryčių Lietuva buvo valstybės centras.

Draugijoje esu atsakinga už etninių žemių lietuvių globą, didžiausią dėmesį skiriu Gudijos ir Punsko lietuvių reikalams. 1998 m. organizavau kraštotyrinę ekspediciją, kurios metu buvo įsteigta Breslaujos lietuvių bendruomenė ir trys sekmadieninės lietuviškos mokyklos. Nuolat padedu Apso, Rodunios, Lydos, Gardino sekmadieninėms mokykloms, kurioms labai trūksta etninės kultūros mokytojų, mokymo priemonių, tautinių drabužių, didesnio finansavimo kultūriniam – švietėjiškiems projektams įgyvendinti. Reikėtų padidinti iš Lietuvos išvykstantių dirbti etninių žemių mokyklas mokytojų atlyginimus. Per pastaruosius metus kai kurie mokytojai atsisakė dirbti Rimdžiūnų mokykloje. Pelesos, Gervėčių mokyklų mokytojai gyvena neremontuotose, apleistuose „alytnamiuose“, sumažėjo jų atlyginimai, ilgose eilėse tenka stovėti važiuojant per sieną. Dėl įvairių sunkumų, kurių nespėndžia atsakingi pareigūnai, trūksta mokytojų norinčių dirbti Gudijos, Karaliaučiaus krašto lituanistinėse mokyklose.

Nepakankamas valstybės institucijų dėmesys Punsko, Seinų krašto lietuviams. Praėjusiais metais buvo uždarytos Navininkų ir Pristavonių mokyklos lietuvių kalba. Tai didžiulis smūgis šio krašto lietuvių. Tenka tik apgailestauti, kad Lietuvos Švietimo ir mokslo bei Užsienio reikalų ministerijos nesugebėjo aukščiausiu valstybiniu lygiu susitarti su Lenkijos valstybe dėl pakankamo šių lietuviškų mokyklų finansavimo. O tuo tarpu Lietuvoje tautinių mažumų mokyklos finansuojamos padidintomis moksleivių krepšelio lėšomis (120 proc.). Kadangi mūsų valdžios pareigūnai nesugeba šio klausimo išspręsti tinkamai, nuolaidžiauja kaimyninės valstybės švietimo įstaigų finansavimo politikai, tai skaudina etninių žemių lietuvių, nes jie neįaučia savo etninės valstybės visaverčio palaikymo. Atrodo, kad nei Premjeras, nei Užsienio lietuvių departamentas nemato, negirdi, kad Seinuose veikiantis Vysk. A. Baranauko fondas apmokestintas nekilnojamojo turto mokesčiu – 35 tūkstančiais zlotų. Pasak fondo vadovų, Seinų miesto burmistro sprendimas nukreiptas prieš lietuvių, kadangi kitaip sunku paaiškinti sprendimą apmokestinti mokyklinį autobusą ir patalpas, kuriose organizuojama lietuvių kultūrinė veikla. Akivaizdu, kad tokie mokesčiai savivaldybei nemoka Seinuose veikiančios lenkiškos mokyklos nei miesto kultūros namai.

Prisiminkime kokius pažeminimus tenka patirti ten gyvenantiems lietuviams dėl Berznyko kapinėse palaidotų Lietuvos karių paminklų sutvarkymo, dėl poeto A. Žukausko tėviškės išniekinimo ir t.t. Lietuvos institucijos, net istorikai neformuoja tautos istorinės atminties, nejautriai reaguoja į Lenkijos lietuviams brangų istorijos bei kultūros paveldo išsaugojimą.

Manau, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu panaikinus Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą užsienio lietuviams atsirado daugiau problemų, anksčiau jie galėjo vienoje įstaigoje išspręsti švietimo, kultūros, vizų ir kt. klausimus. Dabar atvykęs bendruomenės pirmininkas laksto tarp dviejų ministerijų.

Kaip vertinate Lietuvos lenkų rinkimų akcijos reikalavimus dėl Tautinių mažumų įstatymo?

Manau, kad tautinių mažumų įstatymas nėra būtinybė, nes Europoje tik aštuonios valstybės yra jį priėmusios. Lietuva yra ratifikavusi Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją. Ją mūsų

Kalba Viktoras Jencius-Butautas

Sveikina Napalys Kitkauskas

Premijos įteikimo dalyviai Mikalojaus bažnyčios šventoriuje

šalis, mano nuomone, vykdo net uoliau, negu to reikalaujama. Konvencijoje nėra vieno griežto reikalavimo, dažniausiai vartojami terminai „sudaryti sąlygas“, „stengiasi, jei toks prašymas atitinka realų poreikį“ ir pan. Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 13 straipsnyje rašoma, kad šalių švietimo sistemose pripažįstama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė steigti privačias švietimo įstaigas bei kur yra pakankamas poreikis, „stengiasi, kiek įmanoma, užtikrinti, kad mažumoms priklausantys asmenys turėtų reikiamas galimybes mokytis tos mažumos kalbos ar mokytis šia kalba“. Lietuvos valstybė sukūrė žymiai geresnes sąlygas, nei reikalauja konvencija, yra sukūrusi geriausias sąlygas ugdyti kitakalbių (ypač lenkų) švietimą nuo darželio iki aukštosios mokyklos. Todėl stebina politikuojančių tautinių mažumų atstovų nepagrįsti tendencingi skundai, kurie iškreipia tikrąją padėtį, kursto tautinę nesantaiką ir klaidina netgi Europos Sąjungos institucijas.

Dėl vietovardžių rašymo kita kalba reikalavimai nepagrįsti, nes Vilniaus ir Šalčininkų rajonų bei Gudijos ir Punsko etninėse žemėse vietovardžiai, vandenvardžiai yra baltiškos kilmės. Nepagrįstos pretenzijos dėl vardų ir pavardžių rašymo, į kurias taikliai atsako akad. Zigmas Zinkevičius: „Tyrimo metu panaikinus pavardėse esamą lenkišką apvalkalą, išryškėjo nepaprastas toms pavardėms pradžią davusių senųjų lietuviškų asmenvardžių grožis, atspindintis buvusį krašto didingumą.“ Santykiuose su Lenkija Lietuvos valstybės atstovai laikosi neteisingos taktikos. Lietuviškos rašybos ir abėcėlės klausimų negalima paversti derybų, o tuo labiau pažadų objektu.

Taigi kadangi esame ratifikavę minėtą konvenciją, tai ji yra tapusi mūsų teisinės sistemos dalimi. Atskiros įstatymo šiuo klausimu nereikėtų. Be to, dar yra Lygių galimybių, Švietimo, Visuomenės informavimo įstatymai ir kiti, kuriuose

apibrėžtos tautinių mažumų galimybės puoselėti tautinių bendrijų kultūrą bei švietimą. Užtektų tik Tautinių bendrijų kultūros rėmimo programos, kuri užtikrintų kitakalbių, kitataučių kultūros puoselėjimą. Mūsų valstybė skiria didžiulį dėmesį šiems klausimams. Kultūros ministerijoje yra Tautinių mažumų skyrius, Vilniuje veikia Tautinių bendrijų namai, Kaune – Įvairių tautų kultūrų centras.

Pietryčių Lietuvą daug metų valdant vienos politinės partijos atstovams vis dažniau pasireiškia atvejų, kai dėl Lietuvos Konstitucijos ir įstatymų bei teismų sprendimų laikymosi nukentčia ugdymo įstaigų valstybine kalba atstovai. Pavyzdžiui, Veriškių pradinės mokyklos direktorė net teisme turėjo rajono savivaldybei įrodi, kodėl neturi būti uždaryta lietuviška mokykla.

Esate Lietuvos Sąjūdžio tarybos narė. Jūsų manymu, koks šios tarybos vaidmuo šiandieninėje Lietuvoje? Ar tauta vis dar įsiklauso į jos balsą, kaip tai buvo prieš 23 metus ar vis dėlto vaidmuo jau pasikeitęs?

Lietuvos Sąjūdis nuo pat pradžių atstovavo, telkė, vienijo visus Lietuvos žmones. Manau, kad ir šiandien jis turi likti visų Lietuvos žmonių Sąjūdžiu. Jeigu didelė dalis visuomenės sunerimusi dėl vieno ar kito aktualaus klausimo, Sąjūdžio taryba negali likti abejinga ir turi išgirsti įvairių visuomenės dalių nuomones. Apmaudu, kad Sąjūdžio vadovybė neišgirdo daugiau kaip 300 tūkstančių Lietuvos piliečių nuomonės dėl žemės referendumo. Net pusė Sąjūdžio tarybos narių buvo nesuprasti, nes palaikė nuomonę, kad negalima leisti parduoti žemės užsieniečiams, kol dar nėra įteisinti tinkami saugikliai.

Sąjūdis turi nenusigrižti nuo pamatinųjų vertybių, kurių pagrindu jis ir susikūrė. Todėl privalo deramai ir laiku reaguoti į grėsmes iš rytų ir į netikėtus

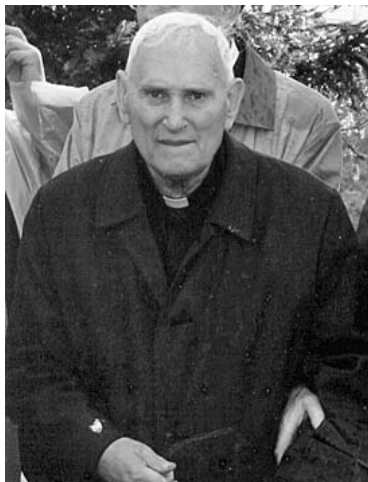
Nukelta į 14 p.

Pro memoria

Karys savanoris, mylimas kunigas

A+A kun. jubil. Romualdas Šalčiūnas

1925 04 22–1957 04 17–2014 03 05

Daiva ČERVOKIENĖ, Rengiamos monografijos apie Semeliškių valsčių sudarytoja ir redaktorė

Kunigas Romualdas Šalčiūnas

Kovo 5-osios rytą, eidamas 89-uosius, mirė Kaišiadorių vyskupijos Vievio šv. Onos parapijos altaristas kun. jubil. Romualdas Šalčiūnas.

Kunigas gimė 1925 metais balandžio 22 dieną (pase nurodyta 1928 m. balandžio 23 d.) Ukmergės r., Juodžiūnų kaime, Lyduokių parapijoje. Monografijos apie Semeliškių valsčių rengėjams, tarp kurių buvo ir kun. R. Šalčiūno sesers vaikaitis, jis pasakojo, kad krikšto tėvas atsisakė jį krikštyti balandžio 22 dieną, nes tą dieną gimė Leninas, todėl gimimo liudijime buvo įrašyta balandžio 23-ioji. Romualdas buvo pajaunintas, kad išvengtų armijos.

Tėvams persikėlus gyventi į Sirvintas, ten mokėsi pradinėje mokykloje ir progimnazijoje, vėliau – Ukmergės gimnazijoje. 1944 metais įstojo į generolo Povilo Plechavičiaus karo mokyklą, kuri ruošė karius Vietinei rinktinei. Kartą R. Šalčiūnui būnant sargyboje, į Karo mokyklą atvažiavo generolas P. Plechavičius. Romualdui raportavus, jog tą dieną nebuvo

jokių trukdymų, generolas jį pertraukė ir įsakė kuo skubiau visiems pranešti, jog bėgtų iš Karo mokyklos. Būtinai ne keliais, automašinomis, traukiniu, bet laukais. Romualdas su maždaug dviem šimtais ukmergiškių įsakymo paklausė ir pabėgo. Netrukus po to Karo mokyklą apsupo vokiečių tankai, likę mokiniai buvo suvaryti į vagonus ir nuvežti į žydų getus. Ten jiems liepė rengtis vokiečių uniformas, tačiau jaunieji kariai atsisakė. Vokiečiai paėmė šimtą vyrų. Juos išrengė nuogai ir šaudė, gyvą palikdami kas dešimtą. Šiems liepė pranešti likusiems karo mokyklos moksleiviams, kas buvo daroma. Tokia egzekucija vyko kelis kartus, tačiau kariai vis tiek atsisakė vilktis vokiečių uniformas. Likusius gyvus išvežė į koncentracijos stovyklas Vokietijoje.

R. Šalčiūnas atvyko į Vilnių, kur dirbo sandėlininku, prekybos agentu, 1946 metais įstojo mokytis į Kunigų seminariją Kaune, kurią, dėl tarybinės valdžios trukdymų, baigė tik 1957 metais.

1957 metų balandžio 17 dieną vysk. Julijonas Steponavičius išventino R. Šalčiūną kunigu. Jis dirbo Švenčionių, Baisogalos ir Daugų parapijų vikaru, Žilinių, Vievio, Semeliškių, Molėtų parapijų klebonu, ėjo Žaslių ir Molėtų dekanatų dekanu pareigas. Ilgiausiai, 26-erius metus, dirbo Semeliškių šv. Lauryno bažnyčios, pasižymėjusios dideliais šv. Roko atlaidais ir stebuklingu laikomu šv. Roko paveikslu, klebonu. Dvasininkas tikėjo Dievo stebuklais, sakė ne kartą pats jų patyręs, pasakojo apie stebuklingus trijų vaikų pasveikimus jam klebonaujant. Kalbėdamas kunigas dažnai ištardavo „Angelėli, tu nežinai, koks Jis yra geras...“.

Kunigas R. Šalčiūnas teigė, kad geras kunigas yra „tas, kuris negalvoja, kad jis geras.“ Jam buvo svarbu priimti kiekvieną žmogų, stengdavosi visiems šypsotis ir visus

užkrėsti gera nuotaika. Dvasininkas sakė, kad atsigręžęs atgal į nueitą kelią gali džiaugtis, kad likimas jam buvo dosnus, leido dirbti iš pašaukimo, visą amžių tarnauti žmonėms. Jis tvirtino, kad žmogus prasmingą gyvenimą nugyvena tuomet, kai jo sąžinė yra rami, kai „pragyventa be sunkios nuodėmės“ ir priminė, kad sąžinė nuraminti galima išpažintimi.

2001 metais R. Šalčiūnui buvo suteiktas Lietuvos Respublikos rezistencijos dalyvio – kario savanorio statusas. 2002 metais kun. R. Šalčiūnas buvo paskirtas Vievio parapijos altaristu, ten ir gyveno iki mirties. Dar prieš dvejus metus aktyviai dalyvavo pastoracijoje, aukodavo šv. Mišias ir klausydavo išpažinčių. Už gražią senatvę kunigas ne kartą dėkojo savo šeimininkei, pusseserei Romutei, pas jį tarnavusiai beveik 40 metų ir Vievio šv. Onos parapijos klebonui kun. Alfonsui Kelmeliui. Kaip jo kunigystės 50 metų minėjime kalbėjo vyskupas Juozas Matulaitis, kun. R. Šalčiūnas, pasirinkęs kunigystės kelią neapsiriko, nes pasiryžo tarnauti gailiausiai, stipriausiai – Kristui. Tarnauti Jam – ir džiaugsmas, ir garbė. Kur kunigas Romualdas bebūtų buvęs, su kuo bebūtų susitikęs, nešė šviesą, nešė vilties žibintą, kad galėtų priminti, jog yra išgelbėjimas, jog Viešpats mus myli. Jis ne vieną paskatino ieškoti ir atrasti Dievą.

Kaišiadorių vyskupijos kurijos pranešime pabrėžiama, kad kun. R. Šalčiūnas pasižymėjo puikia iškalba, buvo komunikabilus, dėmesingas artimui – draugiškas, vaišingas. Visose parapijose buvo mylimas žmonių, daug pasitarnavo sakydamas pamokslius, teikdamas sakramentus, mokėjo bendrauti su visais žmonėmis.

Velionis buvo pašarvotas Vievio bažnyčioje, kur atsisveikinti su dvasininku plūdo daug žmonių, patyrusių begalinį jo paprastumą ir nuoširdumą, pamilusių už pagalbą

giliau suvokti Dievo Žodį, tikėjimo tiesas. Šv. Mišias už kun. R. Šalčiūną kovo 6 dieną koncelebravo Kaišiadorių vyskupas Jonas Ivanauskas, o laidotuvių dieną, kovo 7-ąją, – Kaišiadorių vyskupas emeritas Juozas Matulaitis su 30 kunigų. Vyskupas kalbėdamas pabrėžė parapijiečių ryšį su dvasininkais ir išskirtinę kunigo R. Šalčiūno meilę artimui, gebėjimą visus draugiškai užkalbinti, pelnyti žmonių meilę.

Prie kapo duobės atsisveikinimo žodį tarė tą pačią dieną drauge su velioniu išventintas kun. Jonas Zubrus SJ, Lietuvos Vietinės rinktinės, kuriai priklausė ir kun. R. Šalčiūnas, veteranų, velionio gimnazijos mokslo draugų, parapijiečių atstovai.

Į kunigo laidotuves susirinko žmonių ne ką mažiau kaip į titulinis bažnyčios atlaidus, tai rodė didelę Semeliškių ir Vievio parapijų parapijiečių meilę velionii ir jo gebėjimą ištarti žmonėms reikšmingu momentu jautrų žodį. Juk ir nepraktikuojančių katalikų gyvenime kunigai svarbūs reikšmingiausiais gyvenimo momentais: per vestuves, gimus kūdikiui, sunkiai susirgus ar per laidotuves. Tarp susirinkusiųjų atsisveikinti su velioniu buvo nemažai žinomų meno ir mokslo žmonių, Lietuvos užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius, vienas iš velionio krikšto sūnų.

Kun. R. Šalčiūnas palaidotas kovo 7 dieną Vievio šv. Onos parapijos bažnyčios šventoriuje, šalia bažnyčios statytojo klebono kun. Juozapo Mincevičiaus. Pasak Vievio klebono kun. Alfonso Kelmelio, žmonės į bažnyčią eis taku pro velionio kapą, todėl maldų jam netruks.

Galima viltis, jog nuo šiol kun. R. Šalčiūnas žvelgia į mus iš Amžinybės ir užtaria pas Aukščiausiąjį. Amžinąjį atilsį duok mirusiam, Viešpatie!

Viktora Kiero nuotr.

Vasario 16-osios Akto signataras Donatas Malinauskas

Nepriklausomybės akto signataro

D. Malinausko premija šiemet įteikta Nijolei Balčiūnienei

Atkelta iš 13 p.

grėsmes, kurios sklinda iš vakarų: tvirtai saugoti ir ginti tradicinę šeimą, etnokultūrines vertybes, valstybinę kalbą, teritorinį vientisumą. Viešas Klaipėdos sąjūdiečių laiškas priminė kažkada duotos prie Laisvės paminko Kaune priesaikos žodžius: „Tebūnie Lietuva tokia, kokios norės jos žmonės“.

Esate Etninės kultūros globos tarybos (EKG) narė. Kokie šios kadencijos tarybos tikslai, ką ketinate keisti, inicijuoti?

Naujos sudėties taryba ir pirmininkas V. Jocys tik pradeda savo veiklą. Ką tik paminėjome Tarmių metus, 2014 - tieji Lietuvos etnografinių regionų metai, svarbu bus atskleisti etnografinių regionų istorinę – kultūrinę reikšmę bei savitumo puoselėjimo svarbą. Artimiausiam posėdyje, kartu su EKG regioninėmis tarybomis teiksime siūlymus etnografinių regionų metų minėjimo programai.

Priimtas Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, preambulėje teisingai įvardinta, kad „etninė kultūra yra tautos būtis, išlikimo ir tvirtumo esmė, nacionalinės kultūros pamatas“. Tačiau tenka apgailestauti, kad mokyklose iki šiol nėra lietuvių etninės kultūros pamokų, kad folkloro ansamblių vadovai dažnai dirba be jokio atlygio, kad biudžete nėra lėšų tautiniam kostiumui, tradiciniams amatams? Darbų tikrai netrūk.

Dirbate su 1990 m. Kovo 11-osios akto signataru Algirdu Valcovu Patacku. Kaip vyksta darbas su nuosekliais moralines normas turinčiu ir dažnai tvirtą poziciją

valstybei svarbiais klausimais išreiškiančiu politiku?

Tai didelė dovana ir atsakomybė. Jau studentiškais metais slapta dalijomės informacija apie pogrindžio leidinius, tada ir išgirdau šį vardą. „Jie“ buvo vyresni, jau baigę mokslus, geriau organizuoti, kūrė „pogrindžio mokyklą“. Priešinomės tai pačiai sovietinei santvarkai, dalyvavome Romuvos ir žygeivių sąjūdžiuose, netgi dainuodavome tame pačiame aspirantu bendrabutyje. Mes sieja Rasos šventės slėpinys. Tai giliai pajuto tie, kurie buvo pirmose Rasos šventėse Kernavėje, tas neapsakomas šventumas lydi visą gyvenimą. Gal todėl panašiai suprantame Tėvynės meilę, lietuvių kalbos grožį, baltų kultūros, šėimos ir tradicijų svarbą.

Algirdas Patackas yra Sąjūdžio ir Doros žmogus, iškiliasias šiandienos mąstytojas, be galo kūrybingas, giliai atskleidžiantis lietuviškąją savimone, baltiškos gyvenamosios gelmes, pajutęs amžinybės šnaresius.

Minėjote „tvirtą poziciją“. Ji ypač reikalinga šiandien, kai įsigali liberalizmas ir kosmopolitizmas. Globalizacija meta iššūkį lietuvių kalbai, todėl ypatingą reikšmę įgauna A. Patacko žodžiai: „Kalba mūsų tautai yra neatplėšiama savasties dalis, ją praradus mūsų tautos jau nebebūtų.“

Visą savo laisvalaikį taip pat skirate visuomeninei veiklai: rengiate sekmdieninius žygius po Vilniaus apylinkes, etnokultūrinės šventės, nuo studentišku dienų lankote Liaudies dainų klubą „Raskila“, šokate liaudies šokius. Toks

poreikis aktyviai dalyvauti visuomenės kultūriname gyvenime buvo išugdytas tėvų namuose ar universitete?

Be abejo, tėviškė yra pradžios šaltinis. Užaugau ant gražiosios Dubysos kranto, gal todėl jaučiu stiprų ryšį su gamta. Tėvai išugdė vertybes, dorą, giminės susibūrimuose nuolat skambėjo senosios dainos, tėvukas mokėjo daug partizaniškų. Kaimo vyrai malūne drąsiai burnodavo ant „kolchozo“ pirmininko ir komunistų valdžios. Tėvų jaunystė prabėgo tarpukaryje, seneliai dirbo žemę, pasistatė namus, užaugino šešis vaikus, karas ir pasikeitęs santvarka sujaukė gyvenimus. Tautiškas jau buvo suformuotas šeimoje, mokykla tik padarino, išmokė, sovietinei propagandai buvau atspari. Nuo studentišku dienų pirmo kuro pavilijo žygeivystė bei etnokultūrinis sąjūdis. Vilniaus universitete, o ypač Gamtos mokslų fakultete praėjusio amžiaus septintojo dešimtmečio pabaigoje gimė įvairios pasipriešinimo sovietinei santvarkai formos. Nenorėjome būti tarybiniais turistais – pasivadino žygeiviais, vis labiau krypome į kraštotyrą, istorinių bei kultūros paminklų apsaugą, gamtos puoselėjimą. Su pilnomis kuprinėmis knygų pradėjome lankyti lietuviškas salas Gudijoje bei Karaliaučiaus srityje, 1970 m. pirmą kartą aplankiau Pelesos krašto šviesuolę Mariją Kruopienę, su kuria artimai bendravau iki pat jos mirties. Dvasiniai ieškojimai brendo Romuvos judėjime. Ypač piktino tuometinę valdžią ir saugumiečius Rasos šventė Kernavėje, Vėlinės Rykantuose, Dariaus ir Girėno tėviškių tvarkymo darbai, tūkstantiniai Vilniaus

ir Kauno aukštųjų mokyklų žygeivių sąskrydžiai. Buvau žygeivių sekcijos „Garbija“ pirmininkė, kiekvieną savaitgalį po Lietuvą pasklidavo šimtai jaunų studentų žygeivių, lankėme piliakalnius, pilkapytus, ažuolynus ir dainavome patriotines dainas. Iš žygeivystės dvasios gimė liaudies dainų klubas „Raskila“, kuriame dainuoja ir šoku iki šiol. Vis dar keliauju: pėsčiomis, slidėmis, plaukioju baidare. Žinau, kadėjimas pėsčiomis gamtos takais yra didžiausia dovana. Jau penkiolika metų sekmadieniais kviečiu vilniečius keliauti Sapieginės, Pūckorių, Ribiškių, Rokantiškių ar Iškartų raguvynais, Riešės, Turnišės, Baltupio upelių arba Žaliųjų ežerų pakrantėmis. Netrukus pavasario lygiadienis, kurį su raskiliečiais, romuviečiais ir keliautojais sutiksiu ant Pūckorių piliakalnio. Taip ir sukuosi darbų, žygių bei kalendorinių švenčių rate.

Kalbėjosi Juozas VERCINKEVIČIUS
Autorės archyvo nuotr.

Kviečiame į Bakaloriškes

Bakaloriškių kaimas (Trakų r.) sudegintas sovietinių partizanų 1944 m. balandžio 13 d.

Visų, kurie likę gyvi, taip pat ir jų vaikus, anūkus kviečiame į susitikimą.

Balandžio 12 d. 10.00. val pas Albiną Staniulionį.

Planuojantys atvykti paskambinkite Tel. 8 647 57 208

Aukštaitijos nacionalinis parkas

Dalia SAVICKAITĖ, Ignalina

Justinas Marcinkevičius rašė „Pažiūrėkite į iškilmingai virš šilo tekančią saulę, į pamaldžiai susikaupusias pušis, paklausykite paukštelio, iš tankmės šlovinančio pasaulio grožį, ir jūs pajusite ypatingą gamtos artumą, raminantį, glostantį jos prisilietimą. Pajusite vienovę su viskuo, kas yra, šilta gerumo ir meilės banga užlies jūsų širdį, suprasite, kad galime būti žemės, vandens ir saulės broliais, kad gerai įsiklausius, galima išgirsti, kaip teka gyvenimas“. Panašiai, matyt, galvojo ir jo amžininkas, gamtos riteris, Ignalinos krašto sūnus prof. Česlovas Kudaba, kai pradėjo žygius, siekdamas, kad Lietuvoje atsirastų nacionalinis parkas. Dar 1969 metais lietuvaiciams kilo mintis kurti tokį parką. Gerai žinodamas gimtojo krašto apylinkes profesorius siūlė įkurti jį būtent čia, vietovėje, kurioje vietos randa visi Lietuvai būdingi kraštovaizdžio tipai: ir smėlio kopos, ir daugiau nei 200 m virš jūros lygio iškylančios aukštumos, ir 40–60 m siekiančios įdubos, užpildytos skaidraus vandens, ir aukštapelkės, ir archajiškumo nepraradę kaimai su lėta žmonių gyvensena. Gimtąjį kraštą, kurio unikalų kraštovaizdį suformavo keturis kartus jo teritorija slinkę ledynai, jis reprezentavo su didžiule meile ir atsakomybe. Daug lemtingų parko planavimui pasiūlymų teikė G. Daniulaitis, prof. P. Kavaliauskas.

Į pirmojo Lietuvos nacionalinio parko ribas turėjo patekti ne tik Rytų Lietuvai būdingas gražiausias kraštovaizdis, bet ir gamtos, kultūros paminklai. Tuomet buvo nuspręsta būsimojo Aukštaitijos nacionalinio parko (toliau ANP) branduoliu laikyti Ignalinos landšaftinį draustinį (dažnas jį vadindavo Ginučių draustiniu), prie jo prijungti gretimo Ažvinčių botaninio-zoologinio draustinio plotą, Utenio ir Utenykščio ežerų apylinkes šiaurėje ir Kaltanėnų apylinkes su Žeimenio ežeru pietinėje dalyje. Buvo siūlomi keli jo pavadinimai. Parką iš pradžių norėta vadinti Ginučių NP, nes šis kaimas yra parko centre. Jau tuomet brendo mintis parengti platesnę parkų steigimo Lietuvoje programą, tad buvo manoma būsiant tikslinga jį pavadinti Aukštaitijos. Nuspręsta atsižvelgti į pirmojo nacionalinio parko respublikoje svarbą ir jis buvo pavadintas LTSR nacionaliniu parku. Aukštaitijos NP pavadinimas jam buvo suteiktas po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, kai įsisteigė ir kiti parkai. LTSR NP planavimo schema, paruošta Lietuvos statybos ir architektūros mokslinio tyrimo institute 1974 metų kovo 29 dieną, paskutinį kovo penktadienį aprobavo LTSR Ministrų taryba. Tuomet buvo patvirtintos ir parko ribos, ir veiklos nuostatai. Ši diena laikoma ANP gimtadieniu.

Kaip dangus nuo žemės dabartinė moderni parko direkcija, poilsiavietės ir kiti infrastruktūros objektai skiriasi nuo to, ką čia rado pirmieji darbuotojai. Dar beformuojant teritoriją Jonas Bužinskas jame dirbo inžinieriumi. Nuo 1974 metų birželio 1 dienos atsirado ir direktorius – Vincas Šakalys. Šiose pareigose dirbo iki 1991 metų. 1974 metų liepą darba pradėjo ir du jaunesnieji moksliniai bendradarbiai Irena Čeponienė ir Bronius Kazlas. Labai gražiai Irena pasakoja, kaip dar studijuojant jiems buvo pristatoma parko vizija, kaip visi veržėsi įgyvendinti Lietuvoje dar nebūtą, kaip dabar sakoma, projekto. Dar po trejų metų „atsirado“ Teofilis Patiejūnas, Bronius Šablevičius, Janina Čeponienė. Parko vyr. mokslinis bendradarbis Leonas Šidla tuomet sakė, kad parke gali dirbti tik patriotai ir idiotai, nes visi dirbo viską: vykdė ir mokslinius stebėjimus, ir krosnis „pasiskolintomis“ malkomis kūrėndavo. Jis vėliau išvyko dirbti į Vilnių. Pirmasis direktorius prisimena, kad reikėjo sutvarkyti teritorijoje esančius karjerus. Pavyzdžio nebuvo. Tiek pareigos, tiek funkcijos buvo pirmųjų darbuotojų kūrybos rezultatas. Pirmaisiais metais atsirado ir įvažiavimo į parką vartai, pačių darbuotojų įruoštos poilsiavietės, mašinų stovėjimo aikštelės, išasfaltuotas parko apžvalgos kelias, 1977 metais buvo suorganizuotas pirmasis kūrybinis pleneras. Tuomet Lūšių ežero pakrantę pasipuošė skulptūromis. Visi kūrė gamtosaugos ir senosios kultūros puoselėjimo mokyklą.

1981 metais buvo išleista monografija „LTSR nacionalinis parkas“, kuria, kaip pagrindiniu mokslinės informacijos šaltiniu daugelis naudojasi ir dabar. Būtent joje pirmą kartą paminėta, kad šioje teritorijoje yra mineralinio vandens. Šia žinia puikiai pasinaudojo anksčiau ANP dirbęs, o dabar Tarybos sekretoriaus pareigas Ignalinos savivaldybėje einantis Gintautas Kindurys. Ignalinos lioni-

nė jau pradeda teikti reabilitacines paslaugas naudodama vietinį mineralinį vandenį. Šalia Palūšės esančiame Briedžiakalnyje, vietinių dar vadinamu Meilės kalnu, vykdavo jaunųjų Lietuvos kūrėjų kūrybinės stovyklos. Jose, kaip pasakojo jau a. a. skulptorius Gediminas Jokūbonis, sėkmingai sutilpdavo V. Landsbergis, V. Petkevičius ir daugybė kitų dabartinių klasikų. Daugelis jų vėliau išigijo sodybas parko apylinkėse. Vadovaujant V. Šakaliui įvyko pirmą etnografinę ekspediciją, jame apsilankė ir išraš albume paliko dar Amerikoje tuomet gyvenęs Valdas Adamkus, kurį atvykti į parką paskatino jame dirbęs Aringas Gorodeckis.

2014 metai svarbūs ne vien parkui. 1984 metais pasirodė pirmasis „Nuo Ledakalnio“, 1991-aisiais tapęs „Ladakalniu“ parko leidinys. Jo „gimdytojas“ – Bronius Šablevičius. Nors vėliau ir atidavęs redaktorystę kitiems, jis nuolat rūpinosi, kad jame spausdinami straipsniai apie gamtą ir kultūrą būtų parašyti taip, kad būtų idomūs kolegoms iš kitų parkų ir mokslo institutų, suprantami parko teritorijoje gyvenantiems kaimo žmonėms ir apsilankantiems turistams. Parko leidiniui šiemet – 30 metų. Tais pat metais pradėjo savo veiklą ir Lietuvoje plačiai žinoma Senovinės bitininkystės muziejaus ekspozicija. Jos įkūrėjas B. Kazlas teisėtai gali didžiulotis, kad sukūrė unikalų kultūrinį objektą, ir džiaugtis, kad Zita Stasytienė garbingai tęsia jo darbus. 1988 metais jame pirmą kartą šalies bitininkai su Ignalinos kultūrininkais organizavo bitininkų šventę. Vėliau šventės organizavimo darbus perėmė parkas, pavadinęs ją Medkopio pabaigos švente. 1979-aisiais buvo pradėtas kurti botanikos takas. Jam šiemet – 35 metai. 1990 metais jis buvo atnaujintas ir pertvarkytas, sutrumpinta trasa. Ypač daug laiko ir jėgų globodama šį pažintinį objektą (jau apie 20 metų) jam skiria parko botanikė Asta Survilaitė, kuri geba pristatyti ne vien augalo botanines savybes, bet ir jo „legendą“, fiksuotą mitologijoje, etninės kultūros palikime, farmacijoje. 55-erius veiklos metus šiemet mini ir po parko sparnu priglausta Turizmo centru „Palūšė“ tapusi turistinė bazė.

Keičiantis direktoriams, keitėsi ir parko veiklos prioritetai. 1991 metais direktoriauti pradėjo Kazimieras Kuliešius. Grynai idėjinis gamtosauginis darbas įgavo ūkinį atspalvį. Tuomet buvo galvojama, kad parko miškus tvarkyti geriausiai gali pats parkas pagal savo mokslo darbuotojų rekomendacijas. Direkcijos žinion buvo perduota teisė ūkininkauti ANP miškuose. Tais metais parke jau dirbo 209 žmonės (2001 m. – 320), įkurta parko inspekcija. Buvo sukaupia nemažai lėšų, ypač suaktyvėjo leidybos, suvenyrų gamybos darbai, atsirado galimybė nuo bankroto išgelbėti 1959 metais Palūšėje įkurtą Turistinę bazę. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, užsidarius sienoms labai sumažėjo turistų srautai iš buvusios SSRS. Visos Lietuvoje veikusios turistinės bazės užsidarė dėl lėšų stokos. Parkui globojant Palūšės turizmo Meka išliko, keičiantis turistaujančiųjų poreikiams ieškojo naujų išlikimo formų, atlaikė prašalaičių ir savų ketinimus jį privatizuoti ir, iki pat dabar niekaip nesibaigiančios rekonstrukcijos, sutrukdavo tūkstančius turistų. Visi tikisi, kad pasitiksdoma 55-ąjį gimtadienį ji jau bus atgavusi jėgas ir galės tenkinti pažintinio – kultūrinio turizmo mėgėjų poreikius. ANP darbuotojų pastangomis parkas įsitraukė į tarptautinę veiklą: 1993 metais, kai narystė Europos Sąjungoje dar net nekvepėjo, buvo priimtas į Europos nacionalinių parkų federaciją, dalyvavo Baltijos NP asociacijos veikloje. Gediminas Grašys aktyviai talkino respublikinei etnografinėi ekspedicijai parko kaimuose, turėjo teisę naudotis sukaupia informacija, buvo planuojama kurti miško verslų muziejų. Vėliau atsirado ir visai nauja Lietuvoje kultūrologo pareigybė. Kultūrinė veikla pradėjo aktyvėti. Vadovaujant direktoriaus pavaduotojui Vidmantui Speičiui buvo sukurta pirmasis filmukas apie parką.

1994 metais parkui vadovauti pradėjo Algirdas Panavas. Parko administracija Meironyse buvusį direkcijos pastatą atidavė Ekologinio švietimo centro reikmėms ir, kad būtų patogesnė lankytojams vietovėje, persikėlė į Palūšę. Taip žmonėms buvo paprasciau tvarkyti žemės gražinimo, leidimų statyboms ir mėgėjiškai žūklei išdavimo bei kt. reikalus. 1998 metais ženkliai padidėjo parko teritorija (nuo 30 000 ha iki 40 570 ha). Po naujojo zonavimo buvo įtrauktos Tauragno ir Kretuono ežero, Linkmenų apylinkės. Atsisakyta ūkininkavimo miškuose. Kūrybingas, pats eiles rašantis ir

Aukštaitijos regioninio parko ežerai

fotografuojantis direktorius suaktyvino parko kultūrinį gyvenimą, kaimuose buvo pradėtos minėti Užgavėnių, Sekminių, Joninių, Medkopio pabaigos ir kt. kalendorinės šventės, siekiant reklamuoti turistinę bazę – turizmo atidarymo sezono renginiai, įvairūs konkursai ir parodos. Pradėtos aktyviai organizuoti kompleksinės etnografinės ekspedicijos, ruošiami projektai ir gaunamas finansavimas iš Kultūros ministerijos. Ignalinos bibliotekos pagalba buvo sukomplektuota mokslinė bibliotekėlė. Siekiant visuomenei populiariai pristatyti archeologinių kasinėjimų Kretuono ežero apylinkėse rezultatus, Palūšėje buvo įruošta pilkapio ir akmens būsto ekspozicija. Su leidiniu „Ladakalnis“ aktyviai pradėjo bendradarbiauti į pensiją išėjęs ir į Papilialkės kaimą tėviškėn sugrįžęs buvęs parko darbuotojas L. Šidla. Šiame Lietuvos kampe jis bene pirmasis pradėjo tarmiškai kurti eiliuotus senuosius kaimo buities vaizdelius. Dažnai buvo ruošiamos laidos vietinei TV, pradėtas aktyvus bendradarbiavimas su šalies televizijomis, žiniasklaida. A. Panavo vadovavimo metu veiklą buvusiose klebonijos patalpose pradėjo Lankytojų centras, „Aukštaičių užėja“, poilsio nameliai buvo pritaikyti gyvenimui žiemos sezonu. Tuomet, gerokai gąsdindami dar to nemačiusius parko darbuotojus, plūstelėjo pirmieji užsienio turistai, ambasadorių Lietuvoje delegacijos, Lietuvos politikai ir meno žmonės. Siekiant galimybės dalyvauti atsirandančioje projektinėje veikloje buvo įkurtas VŠĮ turizmo centras „Palūšė“. Jam vadovavo Juozas Radzevičius, atsirado suvenyrų krautuvėlė. Tuometinis direktorius labai domėjosi technikos pasiekimais, buvo atnaujintas parko autoškis, kompiuteriai, atsirado diktofonai ir fotoaparatai. Švėsdamas trisdešimtmetį parkas turėjo 72 darbuotojus.

Buvusi ilgametė darbuotoja Janina Čeponienė buvo sakiusi, kad parkas stresuoja kas penkeri metai. Kai visą pasaulį „krečia“ krizė, stresas ne tik parko darbuotojams, bet ir didelei žmonijos daliai tapo norma. Ant krizės slenkščio – 2005 metais parkas sulaukė naujo direktoriaus Eimūnėlio Leškevičiaus. Kol apšilo ir suprato, ką ir kaip nori keisti, atėjo ir krizė. Parkas nenustojo gyvuoti: dar direktoriaus A. Panavo pradėti naujo lankytojų centro darbai buvo baigti, jo antrajame aukšte sutilpo beveik visa administracija. Atsirado galimybė išsiskleisti dabartinio Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vedėjo Lino Stanaičio talentams. Informacija apie parką tapo modernesnė, buvo išgryninti maršrutai keliaujantiems po parką. Parkui pasisekė į gyvenimą „palydėti“ ne vieną projektą, kuriems anksčiau niekas nebuvo „užauginęs kojų“. Pagražėjo pati direkcija, Ladakalnis ir jo prieigos, idomesnis tapo Ginučių malūnas, rūbą keičia turistinės bazės statiniai, „Aukštaičių užėja“, reformų laukia Senovinės bitininkystės muziejus. Reformos turizmo centre susiaurino kultūrą kuruojančio specialisto funkcijas, jam dabar nebekeliami uždaviniai aktyvinti turizmo srautus ir kurti pamatą maršrutuose pateikiamos informacijos įvairovei, veikla tapo kryptingesnė, gilesnė. Didelis dėmesys skiriamas Voldemaro Kutros vadovaujamam, griežtai reglamentuotam Kraštutvarkos skyriui ir jo darbams. Atsirado net parko uniforminiai rūbai, tęsiamos

visai Lietuvai jau žinomų ir Ignalinos rajoną garsinančių Sekminių ir Medkopio pabaigos švenčių organizavimo tradicijos, kuriamos naujos veiklos formos.

Atskirai reikėtų kalbėti apie gamtosauginę veiklą parke. Jos centre ašimi nuo pirmų darbo parke dienų tapo Bronius Šablevičius. Pradėjęs darbininku, „sukęs“ lizdus gulbėms, iš kurių vėliau pats siūlė gaminti guliašą, voljeruose auginę apuokus, atradęs didelę retųjų klumpaičių koloniją, mintinai „išmokes“ visus parko kelius, miškus ir vandenį, suregistravęs jame gyvenančią florą ir fauną, mokęsis paukščių balsų, kūręs sąlygas jų meilės pasimatymams, tapęs mokslų daktaru ir gamtos skyriaus vedėju, susirinkęs visus įmanomus Lietuvos apdovanojimus ir premijas už gamtosauginę veiklą, neįtikėjęs nei viename direktoriui ir miškų urėdijoms urėdai, dabar ruošia gyvenimo knygą ir perduoda patirtį naujam gamtos skyriaus vedėjui atsakingajam Tautgirdui Masiuliui, kitiems gamtininkams. Kito traktato reikėtų norint pristatyti jo knygas ir straipsnius, išpūdingas gyvosios gamtos ir kraštovaizdžio akimirkas, užfiksuotas jo fotoobjektyvo. O pirmiausia Bronius – žmogus, tiekęs „žaliavą“ mokslo tiriamiesiems institutams ir už mokslinę veiklą negaunantis jokių socialinių privilegijų. Apie jį plačiau parašysime kituose laikraščio numeriuose. Atskiros knygos reikėtų ir ilgametės direktoriaus pavaduotojos Irenos Čeponienės veiklai aprašyti, nes, kažkada priėmusi Bronių ir darbą, ji visą laiką stengėsi sužinoti tai, ką ir jis žino, buvo tvirta parko kultūrologų užuovėja, įvairių vietinės reikšmės konfliktų amortizatorė, kažkieno nepabaigtų darbų lopytoja, guodėja, skatinioja, ideali jai pavestų užduočių vykdytoja daugelio dar vadinama parko mama arba parko sėkme.

Nuo 2010 metų sausio 1 dienos į vieną administracinį darinį sujungtos dvi didžiausios Lietuvos saugomos teritorijos: ANP ir Labanoro regioninis parkas. Valstybė sutaupe direktoriaus algą ir dar kelis etatus. Visi tikisi, kad tai laikinas sprendimas ir pasibaigus krizei žurnalistai galės nejausdami kaltės prieš Labanoro regioninio parko žmones pristatinti vienintelio tokio ilgamečio Lietuvoje ANP istoriją. Nacionalinį parką kūrė gamtą pažįstantys ir mylintys žmonės vedini pirmiejiškos romantikos. Iš pirmųjų jo darbuotojų parke tebedirba tik B. Šablevičius. I trečią dešimtį darbo metų jame įžengė finansininkės D. Sukovienė ir S. Urbonienė, A. Panavas, V. Kutra, A. Survilaitė, V. Vilčinskas, M. Polita. 2013 metais parke dirbo 40 žmonių.

Dėkojame

Skaitytojams, kurie atsiliepė į mūsų kvietimą ir skyrė lėšas sumokėti spaustuvės darbams
**Jūratei ir Vaidotui Buiviams,
 Žiedūnai ir Viktorui Jenciams,
 Jadvygai ir Jonui Purvaneckams**

Redakcija

Skelbimai, reklama

Pr „Tele2“ klientai į populiarias emigracijos šalis skambina pigiausiai

Lietuvoje nerastume nei vieno, kurio šeimos narys, giminaitis ar draugas negyventų užsienio šalyje. „Tele2“ siūlo neapsiriboti bendravimu su svetur gyvenančiais tik per didžiąsias metų šventes. Bendrovės klientai į Didžiąją Britaniją, Airiją, Norvegiją, Vokietiją, Latviją, Lenkiją, Baltarusiją, Rusiją ar Ukrainą skambina pigiausiai šalyje – „Tele2“ tarptautinių pokalbių tarifai į šias valstybes yra mažiausi tarp Lietuvos mobiliojo ryšio operatorių.

Pigūs pokalbiai su pagrindinėmis emigracijos šalimis

„Siūlyti mažą pokalbių kainą – toks „Tele2“ išipareigojimas klientams kalbant apie skambučius tiek šalyje, tiek į užsienio valstybes. Siūlome mažus tarptautinių skambučių tarifus, o ypatingą dėmesį skiriame kaimyninėms ir pagrindinėms emigracijos šalims – svarbu, kad bendravimas su išvykusiais artimaisiais taptų prieinamas ir pigus“, – sakė Tomas Burovas, „Tele2“ marketingo vadovas.

„Tele2“ klientai skambučių į užsienio šalis tarifus gali dar sumažinti užsisakę specialius mokėjimo planus ir sutaupymo pas-

laugas. 10 centų per min. pokalbiai kainuos užsisakius planą „Užsienis 300“. Su juo už 30 litų mėnesio mokestį suteikiama 300 minučių skambučiams į visus Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Airijos bei Norvegijos tinklus.

Užsakius paslaugą „Mano šalys“ skambučiams į užsienio šalis bus taikomas perpus mažesnis tarifas. Paslaugos „Mano šalys“ mėnesio mokestis – 5 Lt už vieną SIM kortelę.

Maža tarptautinių pokalbių kaina

Tarp užsienio šalių „Tele2“ klientai daugiausiai skambina į kaimynines valstybes – Latviją, Lenkiją, Baltarusiją bei populiarias emigracijos valstybes – Airiją, Didžiąją Britaniją, Norvegiją ir Vokietiją.

Ryšių reguliavimo tarnybos statistika rodo, kad trečiąjį 2013 metų ketvirtį „Tele2“ klientai su užsieniu prakalbėjo 4,6 mln. minučių. Tai yra 0,5 proc. visų bendrovės klientų pokalbių.

Tarptautinės tyrimų bendrovės „Millward Brown“ 2014 m. vasarį atlikto reprezentatyvaus nuomonių tyrimo duomenimis, „Tele2“ ryšiu naudojasi 53 proc. Lietuvos gyventojų.

PR

„Pildyk“ siūlo pasiimti naują telefoną ir bendrauti nemokamai

Populiariausios Lietuvoje išankstinio mokėjimo mobiliojo ryšio paslaugos „Pildyk“ vartotojai pavasario proga gavo dar vieną originalų pasiūlymą sutaupyti. Dabar jie gali už gerą kainą įsigyti naują telefoną ir dvejus metus su puse Lietuvos – „Tele2“ ir „Pildyk“ klientais – bendrauti 0 ct tarifais.

Nemokamas bendravimas nauju telefonu

Dabar „Tele2“ salonuose pasirinkę vieną iš keturių mobiliųjų telefonų modelių – „Samsung Galaxy S III“, „Samsung Galaxy Ace“, „Nokia 206 Asha“ ar „Alcatel 20.00“ – „Pildyk“ vartotojai galės dvejus metus „Pildyk“ ir „Tele2“ tinkluose skambinti bei rašyti SMS neribotai ir be jokių papildomų mokesčių.

„Mėgstame žmones nustebinti ir vis dažniau jiems pasiūlome nestandartinius planus. Nepamirštame ir stengtis tai daryti pigiausiai. Paslaugos už 1 Lt, 1 ct ar apskritai nemokamai leidžia vartotojams drąsiai sakyti, kad „Pildyk“ – pigiausia!“, – sakė Dominyka Jonušienė, „Pildyk“ prekės ženklo vadovė.

Vartotojams, sudariusiems 24 mėn. sutartį dėl minėtų telefono įsigijimo ir paslaugų naudojimo, teikia sumokėti 1 lito pradinę telefono įmoką bei jo mėnesio mokestį, o planą „Savi“ aktyvuoti išsiuntus trumpąją žinutę numeriu 1556 su „Tele2“ salone gautu raktažodžiu (SMS kaina – 0,15 Lt).

Aktyvavus planą, pokalbiai ir SMS su puse Lietuvos – visais „Pildyk“ ir „Tele2“ vartotojais – dvejus metus nieko nekainuos. Bendraujant kituose tinkluose, pokalbiams ir SMS bus taikomas 8 ct tarifas. Saskaityta reikės papildyti kaip įprasta, kad ji liktų aktyvi.

Telefonai ir jaunimui, ir senjorams

Išsirinkti telefoną bus tikrai paprasta – „Pildyk“ pasiūlė modelių ir išmaniųjų mėgstančiam jaunimui, ir praktiškų telefonų norintiems senjorams. Visi keturi modeliai parduodami už gerą kainą, už juos atsiskaityti galima per dvejus metus.

„Samsung Galaxy S III“ skirtas itin šiuolaikiškam vartotojui. Didelis ekranas ir 8,1 megapikselių kamera leidžia užfiksuoti aukštos kokybės vaizdus. Juos, kaip ir kitą reikalingą informaciją, bus galima saugoti telefone – „Samsung Galaxy S III“ vidinė atmintis siekia net 16 GB. O sparti operacinė sistema užtikrina patogų naudojimąsi telefonu. „Samsung Galaxy S III“ dabar galima įsigyti sumokant 1 lito pradinę įmoką bei 45 Lt mėnesio mokestį.

„Samsung Galaxy Ace“ patrauklus ne tik savo išvaizda, bet ir parametrais. Telefonas turi visas vartotojams reikalingas funkcijas – nuo aukštos rezoliucijos kameros iki galimybės telefone peržiūrėti įvairius dokumentus. Šį modelį dabar galima gauti mokant pradinę 1 lito įmoką ir 20 litų mėnesio mokestį.

„Nokia 206 Asha“ – telefonas praktiškiems vartotojams. Nesudėtingas meniu ir ilgai veikianti baterija pravers dažnai keliaujantiems. Be to, patogi telefono forma leis jį nešiotis tiesiog kišenėje. Dabar „Nokia 206 Asha“ kainuoja 15 litų per mėnesį (su 1 lito pradinę įmoką).

„Alcatel 20.00“ – optimalus pasirinkimas senjorams. Dideli mygtukai ir aiškūs skaičiai leis patogiai naudotis šiuo telefonu, o papildomas mikrofonas pagerins pokalbių kokybę. Telefone taip pat yra specialus pagalbos mygtukas, padedantis jaustis saugiau. Telefoną vartotojai gali įsigyti už 1 lito pradinę bei 10 litų mėnesio įmokas.

Priklausomai nuo pasirinkto modelio, telefonams taip pat taikomas vienkartinis valstybės nustatytas atminties laikmenos mokestis.

Plačiau apie pasiūlymo galiojimą ir jo sąlygas galima sužinoti artimiausiame „Tele2“ salone bei interneto svetainėje www.pildyk.lt

Istorinė Lietuvos virtuvė. Maistas ir gėrimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje

Edita KOMAROVA, Vilnius

Kokia yra mūsų nacionalinė virtuvė?

Rimvydas Laužikas „Istorinė Lietuvos virtuvė. Maistas ir gėrimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“

Dr. Rimvydo Laužiko knyga „Istorinė Lietuvos virtuvė. Maistas ir gėrimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“, kurią išleido leidykla „Briedis“, yra bene pirmasis bandymas sistemškai rašyti apie istorinę Lietuvos virtuvę.

Norėdami svečius iš užsienio supažindinti su savo nacionaline virtuve, dažniausiai juos vaišiname didžkulkiais. Tačiau ar tikrai esame teisūs Lietuvos kulinarines tradicijas siedami su bulviniais patiekalais?

Ši knyga – tai kulinarinė kelionė po Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją, atskleisianti, ką valgė ir gėrė Lietuvos didikai bei valstiečiai, kaip formavosi Lietuvos nacionalinė virtuvė ir kokius patiekalus iš tiesų turėtume vadinti nacionaliniais. Autorius, remdamasis istoriniais metraščiais, istorinėmis kulinarinėmis knygomis ir savo archeologiniais tyrimais, išplečia Lietuvos kulinarijos paveldo ribas ir atskleidžia, jog senovės lietuvių virtuvė buvo gausi ne tik bulvinių patiekalų, bet ir įvairių žvėrienos, daržovių, grūdinės kultūros valgių, gardžiausių desertų ir gerimų. LDK valdovų stalai mažai kuo tesiskyrė nuo įtakingiausių Europos karalių.

Skaitytojai ras ne tik istorinių LDK kulinarijos pasaulio realiųjų, gastronominių detalių, bet ir 60 autentiškų receptų iš XVII–XVIII a. kulinarijos knygų, kurie yra rekonstruoti ir pritaikyti šiuolaikinei virtuvei.

Dr. Rimvydas Laužikas (g. 1971) – Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto docentas, prodekanas, Muzeologijos katedros vedėjas, Lietuvos archeologijos draugijos narys. Jis aktyviai dalyvauja įvairiuose Dubingių piliavietės tyrimų projektuose, kurie nerečiau atskleidžia vienos įtakingiausių ir turtingiausių LDK didikų giminės – Radvilų – valgyimo įpročius. R. Laužikas yra parašęs ne vieną dešimtį mokslinių straipsnių, taip pat yra monografijų „Radvilų tėvovija Dubingiuose“ ir „Radvilų dvoras Dubingiuose“ bendraautoris. Jis administruoja Lietuvos kulinariniam paveldui skirtą tinklaraštį <<http://kulinarinispaveldas.blogspot.com>>.

2014.03.04 operatorių svetainėse skelbiami standartiniai tarptautinių skambučių tarifai (be sutaupymo paslaugų) privatiems klientams, už paslaugas mokantiems pagal sutartis (Lt/min., su PVM)			
Populiariausias tarptautinių skambučių kryptys	Tele2	Bitė	Omnitel
Didžioji Britanija	1,8811	2,9000	2,0030
Rusija ir Kaliningradas	1,8811	3,9000	3,0710
Baltarusija	1,6269	3,9000	1,8400
Norvegija	1,8811	2,9000	2,7050
Vokietija	1,8811	2,9000	2,0030
Latvija	1,2710	2,9000	1,4240
Ukraina	1,8811	3,9000	3,0710
Airija	1,8811	2,9000	2,0030
Lenkija	1,8811	2,9000	3,0030

Užs. nr. 211

Trakų bažnyčios istorija

Piligrimystė į Trakus

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Atkelta iš 10 p.

dienas – nuo rugsėjo 4 d. iki 11 d. imtinai. Kasdien susirinkdavo gausybė žmonių. Ypač didelės organizuotos procesijos atvyko iš Kauno ir Merkinės. Prieš sumą sakyti lietuviški pamokslai, o po sumos lenkiški. Sakytą pamokslų ir vokiečių kalba. Pasak J. Vaišnoros, apie 100 kunigų nuo ryto iki vakaro klausė išpažinčių, apie 10 tūkst. žmonių suteiktas Sutvirtinimo sakramentas. Vilniaus jėzuitų akademija aštuonias konsekravimo dienas paminėjo pamokslais ir filosofiniais disputais Švč. Mergelės garbei.

Trakų paveiklo vainikavimas iš Vatikano atsiųstais vainikais buvo antrasis Lietuvos-Lenkijos valstybėje po Čenstachavos paveiklo apvainikavimo 1717 metais. Iškilmės Trakuose aprašytos Vilniuje 1719 m. išspausdintoje knygelėje „Solemnitas coronationis B. V. Mariae in antiquissima sua ad praepositalem Palatino Trocensis civitatis basilicam“ („Švč. M. Marijos vainikavimo iškilmės Trakų vaivadijos svarbiausiojo miesto garbingoje bažnyčioje“). Po paveiklo apvainikavimo užvesta speciali knyga stebuklams registruoti – „Skarbiec Królowej nieba i ziemi od Stolicy Apostolskiej ukoronowanej“ („Apaštalo Sosto apvainikuotos dangaus ir žemės Karalienės lobynas“).

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios paveikslas yra vienas iš šešių 1718–2006 metais karūnuotų Marijos paveikslų Lietuvoje. Po Trakų karūnuota: Vilniaus Šv. Mykolo bažnyčios paveikslas, dabar esantis Vilniaus arkikatedroje, – 1750 m., Šiluvos – 1786 m., Aušros vartų – 1927 m., Pivašiūnų – 1988 m., Žemaičių Kalvarijos – 2006 m.

Maldininkų procesijos į Trakus be suvaržymų vyko bent du šimtmečius. Tačiau paskui rusų caro valdžia uždraudė organizuotas piligrimines keliones ir procesijas. Kunigams neleista išvykti už savo parapijų ribų. Į šventas

vietas piligrimai galėjo keliauti pavieniui. Organizuotos maldininkų kelionės atgijo tik 1905 m., Rusijos imperiją drebinant vienvaldystę susilpninusiems revoliuciniams įvykiams. R. G. Skrinskas rašo, kad Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčios parapija eiseną į Trakus surengė netgi nelemtųjų 1940 m. rugpjūčio 15-ąją.

1959 m. balandžio 20 d. Lietuvos komunistų partijos Centro Komiteto biuras priėmė nutarimą „Dėl priemonių nutraukti masinį vadinamųjų šventųjų vietų lankymą“ (nutarimas priimtas sekant TSKP CK 1958 m. lapkričio 28 d. nutarimu „Dėl priemonių masiniam šventųjų vietų lankymui nutraukti“). Lietuvos kompartijos dokumente Trakai neminimi, o tik Šiluva, Žemaičių Kalvarija, Vilniaus ir Veprių kalvarijos, tačiau nutarimo „dvasios“ reikalavimai taikyti visoms garsesniosioms katalikų šventovėms.

Be tekste nurodytų šaltinių, dar naudotasi minėtos enciklopedijos t. 27, J. Kurčevskio knyga apie Vilniaus vyskupystę (Jan Kurczewski, „Biskupstwo wileńskie“, Wilno, 1912), Viktoro Petkaus knyga „Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje“ (Vilnius, 2002), „Vilniaus universiteto istorija 1803–1940“ (V., 1977), Arūno Streikaus „Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1990)“ (V., 2002), D. Liutiko straipsniais: „Katalikiškosios piligrimystės Europoje (Lietuvoje) istoriniai aspektai“ (straipsnių rinkinys „Tikėjimas ir kultūra“ – žurnalo „Tiltai“ priedas Nr. 15, Klaipėda, 2003) ir „Piligriminį vietų tinklas Lietuvoje: geografinė retrospektyva“ („Geografijos metraštis“, 38(1), 2005).

1. „Lietuvos Globėja, melski už mus. Vertimas iš lotynų. Vertė Ona Matusevičiūtė. „Trakų Žemė“, Rytų Lietuvos mėnraštis, Nr. 3-4 (20-21) 1993 m. kovas – balandis, p. 1-8

Voruta® Visos prekių ženklų teisės saugomos	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Gediminas Paviržis, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).	Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektus: Rytų Lietuvos švietimas: praeitis, dabartis ir perspektyvos, Lietuvos ir Baltarusijos istorijos įvykių interpretacijos Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt , vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainės: www.voruta.lt , www.mazoji-lietuva.lt
 9 771392 067018	© Voruta 2014. Visa medžiaga (rašiniai, pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.	© Voruta, 2014. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt penktieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktoriė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą savaitę (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks: (8 528) 5 12 66, „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117. Spausdina AB spaustuė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.	Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt , vorutosfondas@gmail.com , tel. 8 605 11 117), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt , 8 603 11 117), Stanislava Žuravskė (buhalterė, tel. 860311117, tel. faks: (8 528) 51266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Evelina Kislych, Virginija Maksvytytė (istorija, kultūra), Martynas Buivys (internetas).